

อนุสรณ์
งานพระราชทานเพลิงศพ
พลจัตวา เกียรติ บุรกสิกร, ท.ช. ท.ม.
ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร

วันที่ ๑๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๔

สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายขอพระราชทานกราบถวายบังคมแทบเบื้องพระยุคลบาท ด้วยมีความรู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมหาที่สุดมิได้ ในการที่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานหีบทองลายสลักประกอบศพและเพลิงพระราชทานแก่ พลจัตวาเกียดติ บุรกสิกร ผู้ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๔

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า บุตรและธิดา สกุลบุรกสิกร

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่ ๑๑๘๕๐

สำนักพระราชวัง

๕ กรกฎาคม 2534

พระราชทานเพลิงศพ พลจัตวา เกียรติ บุรกสิกร ท.ช.,ท.ม. นายทหารพ้นราชการ สังกัดกระทรวงกลาโหม ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร กรุงเทพมหานคร

วันเสาร์ ที่ 17 สิงหาคม 2534 เวลา 16.00 น. เชิญหีบศพไปตั้งบำเพ็ญกุศล ณ ศาลาวัดโสมนัสวิหาร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานหีบทองลายสลักประกอบศพ

วันอาทิตย์ ที่ 18 สิงหาคม 2534 เวลา 14.30 น. เชิญหีบศพเวียนเมรุ แล้วเชิญขึ้นตั้งบนจิตกาธาน

เวลา 17.00 น. พระราชทานเพลิง.

บุญสม/พิมพ์/๑๖ /หาน.

วัน	หน้าที่
	พนักงานพระราชพิธี นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พลจัตวา เกียรติ บุรกสิกร เพื่อทราบ เครื่องประกอบเกียรติยศที่พระราชทานมานี้และเจ้าพนักงานที่มาปฏิบัติ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

ที่ กห ๐๒๐๑/๘๓๘

กระทรวงกลาโหม
ถนนสนามไชย กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐

๑๖ พฤษภาคม ๒๕๓๔

เรื่อง ขอพระราชทานเพลิง

เรียน เลขาธิการพระราชวัง

สิ่งที่ส่งมาด้วย สำเนาใบมรณบัตร สำนักทะเบียนเขตราชเทวี เลขที่ ๑๗๑๒/๒๕๓๔ ลงวันที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๓๔

ด้วย พลจัตวา เกียรติ บุรกสิกร นายทหารพ้นราชการ สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ทวีติยาภรณ์ช้างเผือก และทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย ได้ถึงแก่อนิจกรรมเนื่องจากระบบหัวใจและหายใจล้มเหลว เมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๓๔ เจ้าภาพได้กำหนดการขอรับพระราชทานเพลิงศพ ในวันอาทิตย์ที่ ๑๘ สิงหาคม ๒๕๓๔ เวลา ๑๗.๐๐ น. ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

จึงเรียนมาเพื่อขอรับพระราชทานเพลิงและเครื่องเกียรติยศประกอบศพในโอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

พลอากาศเอก สุวิช จันทประดิษฐ์

(สุวิช จันทประดิษฐ์)

รองปลัดกระทรวงฯ ทำการแทน
ปลัดกระทรวงกลาโหม

กรมเสมียนตรา
กองกลาง
โทร. ๒๒๓๐๑๐๐

พลจัตวา เกียรติ บุรกสิกร ท.ช., ท.ม.

ชาตะ ๑๓ สิงหาคม ๒๔๔๗

มตะ ๔ พฤษภาคม ๒๕๓๔

ประวัติ
พลจัตวา เกียรติ บุรกสิกร

พลจัตวา เกียรติ บุรกสิกร เกิดเมื่อวันเสาร์ที่ ๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๔๗ เป็นบุตรของหลวงอภิสารจิตรกรรม (กร บุรกสิกร) อดีตครูผู้สอนจิตรกรรมไทยแบบประเพณี สมัยก่อตั้งโรงเรียนเพาะช่าง กับนางอินทร์ มารดา

ชีวิตในเยาว์วัย มีบ้านเกิดอยู่ที่ตำบลคลองปะแก้ว อำเภอบุคคโล จังหวัดธนบุรี ต่อมาย้ายมาอยู่ที่เลขที่ ๑๙๒๘ ตำบลพาหุรัด อำเภอพาหุรัด จังหวัดพระนคร

มีพี่น้องร่วมบิดา คือ

นางนอบ ดิษฐพันธุ์ (ถึงแก่กรรม)

นายนพ บุรกสิกร

นางกุณฑล ยศสุนทร (ถึงแก่กรรม)

นายสุกรี บุรกสิกร

น้องร่วมมารดา คือ นายชอุ่ม มุขทอง

ชีวิตสมรส

เมื่อได้รับพระราชทานสัญญาบัตรยศทหารเป็นนายร้อยตรี ชั้น ๒ ในปี พ.ศ. ๒๔๗๒ ได้เข้าสู่พิธีมงคลสมรสกับ น.ส. ชะเอม อุทกานนท์ และมีบุตรธิดา ๓ คน คือ

น.ส. วัฒนา บุรกสิกร ร.ศ. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

น.ส. ฉอ้อม บุรกสิกร อาจารย์ ๓ ระดับ ๘ วิทยาลัยครูสวนดุสิต

นายเกษม บุรกสิกร ผ.ศ. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ชีวิตสมรสในระยะแรกเป็นระยะที่ต้องโยกย้ายครอบครัวไปอยู่ในต่างจังหวัดทหารบก ได้แก่ ที่โคกกะเทียม จังหวัดลพบุรี จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดนครราชสีมา เมื่อมีบุตรธิดา ๓ คนแล้ว จึงได้มาอยู่ในกรุงเทพฯ ที่บ้านเลขที่ ๖๘ ถนนพิษณุโลก เขตดุสิต ใกล้ตลาดสี่เสา เทเวศร์ และตลาดจันทรประวิตร บ้านนี้เป็นที่อยู่ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

การศึกษา

เมื่อเยาว์วัย เป็นนักเรียนโรงเรียนวัดปทุมคงคา และเรียนสำเร็จหลักสูตรมัธยมศึกษาจากโรงเรียนวัดปทุมคงคา

พ.ศ. ๒๔๖๖—๒๔๗๐ ได้เข้าศึกษาในโรงเรียนนายร้อยทหารบก และเรียนสำเร็จการศึกษาเป็นนักเรียนทำการนายร้อยเข้าประจำกรมทหารปืนใหญ่ จนได้รับพระราชทานสัญญาบัตรยศทหารเป็นนายร้อยตรี

การรับราชการ

๑ เมษายน ๒๔๖๖	เข้ารับราชการทหาร เป็นนักเรียนนายร้อยทหารบก
๕ มกราคม ๒๔๖๗	เป็นนักเรียนนายร้อยในกองโรงเรียนนายร้อยทหารบก
๑ พฤษภาคม ๒๔๗๐	เป็นนักเรียนทำการนายร้อยเข้าประจำกรมทหารปืนใหญ่ที่ ๔ เงินเดือนอัตรานายร้อยตรี ชั้น ๓ เดือนละ ๘๐ บาท
๒๖ ธันวาคม ๒๔๗๐	เป็นนายร้อยตรี ประจำกรมทหารปืนใหญ่ที่ ๔
๑ เมษายน ๒๔๗๑	ประจำกองพันที่ ๔ กรมทหารปืนใหญ่ที่ ๒ อัตรานายร้อยตรีชั้น ๓

๑ เมษายน ๒๔๗๒	เป็นนายทหารฝึกหัดราชการแผนกโรงเรียนทหารปืนใหญ่ รับเงินเดือนอัตรานายร้อยตรีชั้น ๒ เดือนละ ๘๕ บาท
๑ เมษายน ๒๔๗๓	เป็นนายทหารฝึกหัดราชการแผนกโรงเรียนทหารปืนใหญ่รับเงินเดือนอัตรา ร้อยตรี ชั้น ๑ เดือนละ ๙๐ บาท
เมษายน ๒๔๗๔	ประจำ ป. ๔ พัน ๑ คงรับเงินเดือนอัตรา ร.ต. ๑ เดือนละ ๙๐ บาท
๑ เมษายน ๒๔๗๔	ประจำ ป. ๔ พัน ๑ รับเงินเดือนอัตรา ร.ท. ๓ เดือนละ ๙๕ บาท
๑ เมษายน ๒๔๗๕	ประจำกองร้อยทหารปืนใหญ่ตัวอย่าง แผนกโรงเรียนทหารปืนใหญ่
๑ มีนาคม ๒๔๗๕	เป็นนายทหารคนสนิทของแม่กองสนามยิงปืนลพบุรี
๑ เมษายน ๒๔๗๖	เป็นนายทหารคนสนิทของ ผ.บ.ก. กองสนามยิงปืน ลพบุรี เงินเดือนอัตรานายทหารชั้นสัญญาบัตรชั้น ๔ เดือนละ ๑๑๐ บาท
๒๙ มีนาคม ๒๔๗๖	เป็น ผ.บ.ก. ป. พัน ๖ ร้อย ๑ นครราชสีมา
๑ เมษายน ๒๔๗๗	เป็น ผ.บ.ก. ป. พัน ๖ ร้อย ๑ รับเงินเดือนอัตราขั้น ๖ เดือนละ ๑๓๐ บาท
๑๐ กันยายน ๒๔๗๗	เป็น ผ.บ.ก. ป. พัน ๘ ร้อย ๑ เพราะเปลี่ยน ป. พัน ๖ เป็น ป. พัน ๘
๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๗	เป็น ผ.บ.ก. ป. พัน ๑๖ ร้อย ๑
๑ เมษายน ๒๔๗๘	ตำแหน่งเดิม รับเงินเดือนขั้น ๗ เดือนละ ๑๔๐ บาท

๑ เมษายน ๒๔๗๙	ตำแหน่งเดิม รับเงินเดือนขั้น ๘ เดือนละ ๑๕๐ บาท
๘ กันยายน ๒๔๗๙	เป็นครูแผนกวิชาทหาร กรมยุทธศึกษาทหารบก
๑ เมษายน ๒๔๘๐	เปลี่ยนขั้นเงินเดือนเป็นขั้น ๓๓ เดือนละ ๑๕๐ บาท ตำแหน่งเดิม
๗ เมษายน ๒๔๘๐	เป็นนายทหารฝึกหัดราชการโรงเรียนเสนาธิการ ๑ เมษายน รับทางตำแหน่งใหม่
๓๐ มีนาคม ๒๔๘๑	เป็นนายทหารฝ่ายเสนาธิการ มณฑล ๓
๑ เมษายน ๒๔๘๒	รับเงินเดือนขั้น ๓๔ เดือนละ ๑๖๐ บาท ตำแหน่งเดิม
๑ เมษายน ๒๔๘๓	รับเงินเดือนขั้น ๓๕ เดือนละ ๑๗๐ บาท ตำแหน่งเดิม
๑ มิถุนายน ๒๔๘๔	รับเงินเดือนขั้น ๓๘ เดือนละ ๒๐๐ บาท ตำแหน่งเดิม
๑ กรกฎาคม ๒๔๘๕	รับเงินเดือนขั้น ๓๙ เดือนละ ๒๒๐ บาท
๕ มิถุนายน ๒๔๘๖	เป็นเสนาธิการกรมทหารราบที่ ๗
๑ กรกฎาคม ๒๔๘๖	รับเงินเดือนขั้น ๔๑ เดือนละ ๒๖๐ บาท
๑ กรกฎาคม ๒๔๘๗	รับเงินเดือนขั้น ๔๒ เดือนละ ๒๘๐ บาท
๑ เมษายน ๒๔๘๘	รับเงินเดือนขั้น ๔๓ เดือนละ ๓๐๐ บาท
๑ มกราคม ๒๔๘๙	เป็นรองเสนาธิการกรมแสงสรรพาวุธ
๑ มกราคม ๒๔๙๐	รับเงินเดือนขั้น ๔๔ เดือนละ ๓๒๐ บาท
๑ มกราคม ๒๔๙๑	รับเงินเดือนขั้น ๔๕ เดือนละ ๓๕๐ บาท ตำแหน่งคงเดิม
๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๔๙๑	เป็นแม่กองแผนกตำรา กรมเสนาธิการทหารบก

๑ มกราคม ๒๔๙๒	รับเงินเดือนขั้น ๔๘ เดือนละ ๔๐๐ บาท ตำแหน่งเดิม
๑ มกราคม ๒๔๙๓	รับเงินเดือนขั้น ๔๙ เดือนละ ๔๕๐ บาท ตำแหน่งเดิม
๑ ธันวาคม ๒๔๙๔	รักษาราชการ เสนาธิการกรมสรรพาวุธ ท.บ.
๑ กรกฎาคม ๒๔๙๔	รับเงินเพิ่มพิเศษสำหรับการสู้รบในกรณี ๒๙ มิ.ย. ๒๔๙๔ เดือนละ ๑๐๐ บาท
๑ มกราคม ๒๔๙๕	รับเงินเดือนขั้น ๕๐ เดือนละ ๕๐๐ บาท กับเงินเพิ่มค่าสู้รบ ๑๐๐ บาท
๑๗ กรกฎาคม ๒๔๙๕	เป็นเสธ. กรมสรรพาวุธ ท.บ.
๒๒ ธันวาคม ๒๔๙๕	เป็นรองเจ้ากรมสารบรรณ ท.บ.
๑ มกราคม ๒๔๙๖	รับเงินเดือนขั้น ๕๑ เดือนละ ๕๕๐ บาท กับ พ.ส.ร. ๑๐๐ บาท ตำแหน่งเดิม
๑ มกราคม ๒๔๙๗	รับเงินเดือนขั้น ๒๔ เดือนละ ๖๐๐ บาท กับ พ.ส.ร. ๑๐๐ บาท ตำแหน่งเดิม
๑ มกราคม ๒๔๙๘	รับเงินเดือนขั้น ๒๕ เดือนละ ๖๕๐ บาท กับ พ.ส.ร. ๑๐๐ บาท ตำแหน่งเดิม
๑ มกราคม ๒๔๙๙	รับเงินเดือนขั้น ๒๖ เดือนละ ๗๐๐ บาท กับ พ.ส.ร. ๑๐๐ บาท ตำแหน่งเดิม
๑ มกราคม ๒๕๐๐	รับเงินเดือนขั้น ๒๗ เดือนละ ๗๕๐ บาท กับ พ.ส.ร. ๑๐๐ บาท ตำแหน่งเดิม
๑ มกราคม ๒๕๐๑	รับเงินเดือนขั้น ๒๘ เดือนละ ๘๐๐ บาท กับ พ.ส.ร. ๑๐๐ บาท ตำแหน่งเดิม
พฤศจิกายน ๒๕๐๒	ปรับเงินเดือนและเงินเพิ่มพิเศษรายเดือน เป็นรับขั้น ๒๘ (๕,๒๐๐ บาท) กับ พ.ส.ร. เดือนละ

	๕๐๐ บาท
๑ พฤศจิกายน ๒๕๐๒	ปรับเงินเพิ่มพิเศษสำหรับการสู้รบ เป็นรับ พ.ส.ร. เดือนละ ๗๕๐ บาท
๓๐ ธันวาคม ๒๕๐๓	เป็นรองเจ้ากรมสรรพาวุธทหารบก
๑ ตุลาคม ๒๕๐๔	รับเงินเดือนขั้น ๒๙ เดือนละ ๕,๗๐๐ บาท กับ พ.ส.ร. ๗๕๐ บาท
๑ ตุลาคม ๒๕๐๖	มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ไปประจำการกองบัญชาการกองทัพบก รับเงินเดือน พ.อ. พิเศษ อันดับ ๒ ขั้น ๓๐ เดือนละ ๖,๒๐๐ บาท กับ พ.ส.ร. ๗๕๐ บาท ตำแหน่งเดิม
๑ กรกฎาคม ๒๕๐๙	ขอลาออกจากประจำการ เป็นนายทหารนอกราชการ เพื่อรับบำเหน็จบำนาญ สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม
	ได้รับบำนาญเหตุสูงอายุ เดือนละ ๖,๙๕๐ บาท จ่ายทางสำนักงานปลัดกระทรวงฯ
๑ มกราคม ๒๕๑๓	ย้ายประเภทเป็นนายทหารพ้นราชการ สังกัด สป.
๔ พฤษภาคม ๒๕๓๔	เป็นวันสุดท้ายของการรับบำนาญ

การศึกษาในราชการทหารบก

การศึกษาในต่างประเทศ

ในปี พ.ศ. ๒๔๙๗ พันเอก เกียรติ บุรกสิกร ได้รับอนุมัติให้ไปศึกษาในต่างประเทศที่โรงเรียนสารบรรณ ค่ายเบนจามิน ฮาริสัน มลรัฐอินเดียนนา ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยได้เข้าร่วมเรียนในฐานะนายทหารประจำกองทัพบกไทย ตั้งแต่วันที่ ๔ มิถุนายน ถึง ๒๗ สิงหาคม ๒๔๙๗ ได้มีความอุตสาหะพยายามและเรียนสำเร็จการศึกษาจบหลักสูตรสารบรรณชั้นสูง

การศึกษาในประเทศ

วันที่ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๐ เป็นนายทหารฝึกหัดราชการโรงเรียนเสนาธิการ

วันที่ ๔ พฤษภาคม—๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ ได้เข้าศึกษา วทบ. ชุดที่ ๑ และสำเร็จหลักสูตรพิเศษ

เกียรติประวัติ

พลจัตวา เกียรติ บุรกสิกร มีความจงรักภักดีต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสถาบันพระมหากษัตริย์ และได้ปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความซื่อสัตย์สุจริต จึงได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เหรียญ สัญญาบัตรยศทหารตำแหน่งพิเศษ และสิทธิการนับเวลาราชการเป็นทวีคูณ ตามลำดับดังนี้

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

จัตุรถาภรณ์มงกุฎไทย	(จ.ม.)	๒๐ กันยายน ๒๔๘๑
จัตุรถาภรณ์ช้างเผือก	(จ.ช.)	๒๐ กันยายน ๒๔๘๓
ตริตาภรณ์มงกุฎไทย	(ต.ม.)	๑๙ กันยายน ๒๔๘๔
ตริตาภรณ์ช้างเผือก	(ต.ช.)	๔ ธันวาคม ๒๔๙๑
ทวีติยาภรณ์มงกุฎไทย	(ท.ม.)	๑๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๖
ทวีติยาภรณ์ช้างเผือก	(ท.ช.)	๕ ธันวาคม ๒๕๐๔

เหรียญ

เหรียญบรมราชาภิเษก (เงิน)	๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๔๖๘
เหรียญชัยสมรภูมิ (ช.ส.) อินโดจีน	๗ พฤศจิกายน ๒๔๘๔
เหรียญจักรพรรดิมาลา (ร.จ.ม.)	๑๙ กันยายน ๒๔๘๕
เหรียญชัยสมรภูมิ (ช.ส.) มหาอาเซียบูรพา	๒๐ พฤษภาคม ๒๔๘๗

เหรียญรัตนาภรณ์ชั้นที่ ๓	๑๐ มิถุนายน ๒๕๐๓
เหรียญชัยสมรภูมิ (ช.ส.) อาเซีย	๓ กรกฎาคม ๒๕๐๕

สัญญาบัตรยศทหาร

นายร้อยตรี	วันที่ ๒๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๐
นายร้อยโท	วันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๔
นายร้อยเอก	วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๘
พันตรี	วันที่ ๑๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๔
พันโท	วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๘
พันเอก	วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๕
พลจัตวา	วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๙

(ราชกิจจาฯ เล่ม ๗๓ ตอนที่ ๒๖ ลงวันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๙)

ตำแหน่งพิเศษ

ได้รับพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ให้เป็นราชองครักษ์เวร สืบต่อกันไป ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๙—พ.ศ. ๒๕๐๕

การปฏิบัติราชการสนาม

๑. ได้ไปราชการสนาม ในกรณีพิพาทอินโดจีนฝรั่งเศส เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ มีสิทธิได้นับเวลาราชการเป็นทวีคูณ ตั้งแต่วันที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๔๘๓ ถึงวันที่ ๓๐ เมษายน ๒๔๘๔ (รวม ๕ เดือน ๑๓ วัน)

๒. ไปราชการสนามในกรณีฉุกเฉิน คราวสงครามมหาอาเซียบูรพา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ มีสิทธิได้นับเป็นวันราชการทวีคูณตั้งแต่วันที่ ๒๕ มกราคม ๒๔๘๕ ถึง ๑ มกราคม ๒๔๘๙ (รวม ๓ ปี ๑๑ เดือน ๘ วัน)

สิทธิได้นับเวลาราชการเป็นทวีคูณในกรณีอื่น ๆ

๑. กรณีจลาจล วันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๔๙๔ (นับตั้งแต่วันที่ ๓๐ มิถุนายน ถึง ๕ กันยายน ๒๔๙๔)

๒. กรณีประกาศใช้กฎอัยการศึก เมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๐๐ (นับตั้งแต่วันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๐๐ ถึง ๙ มกราคม ๒๕๐๑)

๓. กรณีประกาศใช้กฎอัยการศึก เมื่อวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑ (นับตั้งแต่วันที่ ๒๑ ตุลาคม ถึง ๓๐ มิถุนายน ๒๕๐๗)

พลจัตวา เกียรติ บุรกสิกร ถึงแก่กรรมในวันเสาร์ที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๓๔ เวลา ๑๗.๐๐ น. ที่โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า ด้วยระบบหัวใจและระบบการหายใจล้มเหลว รวมสิริอายุ ๘๖ ปี ๘ เดือน ๒๑ วัน

การพระราชทานเพลิงศพ

พลจัตวา เกียรติ บุรกสิกร ได้กราบบังคมทูลลาถึงแก่กรรม และได้รับพระราชทานพระมหากรุณาธิคุณ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานหีบทองลายสลักประกอบศพ และไฟหลวงในพิธีพระราชทานเพลิงศพเป็นเกียรติยศ ในฐานะที่เป็นนายทหารสัญญาบัตร กองกำลังพลกระทรวงกลาโหมได้จัดทหารกองเกียรติยศมาในการพระราชทานเพลิงศพตามศักดิ์และสิทธิ์อย่างสมเกียรติ

การพระราชทานเพลิงศพ พลจัตวา เกียรติ บุรกสิกร กำหนดในวันอาทิตย์ที่ ๑๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ เวลา ๑๗.๐๐ น. ณ ฌาปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวิหาร เขตป้อมปราบฯ กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. ๒๔๗๐ เมื่อเป็น ร.ต. เกียรติ ประจำกรมทหารปืนใหญ่ที่ ๔

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕
เป็นรองเจ้ากรมสารบรรณ ท.บ.
ถ่ายร่วมกับนางชะเอม บุรกสิกร

เมื่อปี ๒๕๐๖

ในวันทำบุญครบ ๗๒ ปี ของนางชะเอม บุรกสิกร

จากซ้ายไปขวา เกษม บุรกสิกร, สนิท ดิษฐพันธุ์, วัฒนา บุรกสิกร,
เจริญศรี สุทัศน์ ณ อยุธยา, ฉอ้อม บุรกสิกร, ธวัช ดิษฐพันธุ์

จากซ้ายไปขวา วัฒนา บุรกสิกร, ฉอ้อม บุรกสิกร, ดวงฤดี บุรกสิกร, ดลฤดี บุรกสิกร

คำไว้อาลัย

แด่

พลจัตวาเกียรติ บุรกสิกร

พวกเราไม่ได้ทราบมาก่อนเลยว่า ท่านอาจารย์พลจัตวาเกียรติ บุรกสิกร อดีตรองเจ้ากรมสารบรรณทหารบก ในสมัยที่พวกเราได้เข้ารับการศึกษาในโรงเรียนสารบรรณ กรมสารบรรณทหารบก หลักสูตรชั้นนายทหารชั้นต้น รุ่นที่ ๑ ปี พ.ศ. ๒๔๙๙ ซึ่งเปิดการศึกษาตั้งแต่ ๓ ตุลาคม ๒๔๙๙ ถึง ๓ เมษายน ๒๕๐๐ ได้ถึงแก่กรรมเสียแล้ว ต่อเมื่อได้รับทราบจากอาจารย์วัฒนา บุรกสิกร บุตรสาวของท่านได้แจ้งให้ทราบว่าจะประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพในเร็ววันนี้ พวกเราจึงอดเว้นเสียมิได้ที่จะอาลัยในการจากไปของท่าน และระลึกถึงพระคุณของท่านที่ได้มีส่วนสนับสนุนในการก่อตั้งโรงเรียนสารบรรณ กรมสารบรรณทหารบก ต่อเนื่องจากพลตรีฉลอง อุชุโกมล (ยศขณะนั้น) อดีตเจ้ากรมสารบรรณทหารบก ซึ่งได้ริเริ่มมาตั้งแต่ต้นปี ๒๔๙๘ ทำให้พวกเราได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษาจนสำเร็จในหลักสูตรนายทหารสารบรรณขั้นต้น ออกมาเป็นนายทหารสัญญาบัตรรุ่นแรกของโรงเรียน แยกย้ายไปรับราชการในส่วนราชการของกองทัพบก และหน่วยงานของกระทรวงกลาโหม จนเจริญในหน้าที่ราชการระดับสูงตามแต่หน้าที่และโอกาสของแต่ละคนจะอำนวย ท่านเป็นทั้งผู้บังคับบัญชาซึ่งได้สละเวลามาช่วยเหลือแนะนำสั่งสอน โดยมาเป็นอาจารย์ผู้ให้ความรอบรู้ในวิชาลักษณะผู้นำและวิชามารยาทในสังคมด้วยความเมตตาปรานีและกรุณาแก่พวกเราอีกด้วย ซึ่งพวกเราจะไม่มีวันลืมพระคุณของท่านตลอดไป ขอให้ดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของท่านจงไปสู่สุคติในสัมปรายภพทุกสถานด้วยเทอญ

นายทหารสารบรรณชั้นต้น รุ่นที่ ๑ ปี ๒๔๙๙

คำไว้อาลัย พล. จ. เกียรติ บุรกสิกร

ข้าพเจ้าขอแสดงความเสียใจและอาลัยในการถึงแก่กรรมของคุณอาเกียรติเป็นอย่างยิ่ง คุณอาเกียรติเป็นบิดาของคุณเกษม บุรกสิกร เพื่อนร่วมรุ่น ๗ รัฐศาสตร์จุฬาฯ ของข้าพเจ้า ท่านเป็นนายทหารรุ่นน้องของบิดาข้าพเจ้า ครอบครัวของบิดาข้าพเจ้าและครอบครัวของคุณอาเกียรติมีความสนิทสนมเหมือนญาติ ท่านให้ความเคารพรักบิดาของข้าพเจ้า คอยช่วยเหลือดูแลเอาใจใส่ครอบครัวของพวกเราเป็นอย่างดี ท่านเรียกบิดาข้าพเจ้าว่าพี่ขุน ข้าพเจ้าจึงได้รับความเมตตาจากท่านช่วยเหลือข้าพเจ้าให้เข้ารับราชการทหารจนเจริญก้าวหน้ามาถึงทุกวันนี้ ข้าพเจ้าและครอบครัวของข้าพเจ้าไม่อาจลืมบุญคุณของท่านได้

ด้วยบุญกุศลและคุณงามความดีของท่านที่ได้กระทำไว้ จงเป็นพลปัจจัยนำดวงวิญญาณของท่านไปสู่สุคติในสัมปรายภพด้วยเทอญ

พันเอกหญิงปรานี โรจนานนท์

อาลัยคุณพ่ออย่างยิ่ง

เมื่อเดือนพฤศจิกายน ๒๕๒๑ ได้พบกับคุณพ่อของเกษม บุรกสิกร ซึ่งเป็นเพื่อนร่วมรุ่นสิงห์ดำ ๗ คือ ท่านพลจัตวา เกียรติ บุรกสิกร ที่บ้านเลขที่ ๖๘ ถนนพิษณุโลก เพื่อจะขอเช่าบ้านของท่านอยู่อาศัย เพราะบ้านเดิมถูกไฟไหม้เมื่อวันที่ ๑๓ ตุลาคม ๒๕๒๑ คุณพ่อก็กรุณาพาดูบ้านและตกลงว่าจะทาสีให้ก่อน อีกประมาณ ๑ เดือนจึงจะอยู่ได้ ก็เริ่มพักตั้งแต่เดือนธันวาคม ๒๕๒๑ โดยญาติ ๆ เข้าไปก่อน พอถึงเดือนเมษายน ๒๕๓๒ จึงได้เข้าพักบ้านนี้นานมาถึงทุกวันนี้ (ขณะที่เรียน) ทั้งนี้ก็ด้วยความเมตตากรุณาของพี่ลาภและพี่อ้อมด้วย

ตลอดเวลาที่พัก ต้องขอกราบระลึกถึงน้ำใจอันเปี่ยมล้นด้วยความเมตตาปรานีของคุณพ่อ คอยดูแลด้วยความห่วงใย ท่านชอบเล่าเรื่องประวัติ-ศาสตร์ของชาติต่าง ๆ โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ไทย เน้นหนักในเรื่องการรับราชการทหารของท่าน ทำให้ได้รับความรู้ในเรื่องนี้เป็นอย่างดี ทราบถึงความทรหดอดทนและการต่อสู้ของท่านสมัยที่ท่านไปรับราชการทหารตามจังหวัดต่าง ๆ โดยเฉพาะที่จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ นครราชสีมา และที่อื่น ๆ อีก ซึ่งมีความภาคภูมิใจกับท่านมาก จึงขอชมเชยในความกล้าหาญอย่างชายชาติทหารของท่านด้วยความศรัทธา ในเวลาเดียวกันก็คอยดูแลไต่ถามทุกข์สุขจากท่านอยู่เสมอ มีของฝากท่านหากไปต่างจังหวัดมา ท่านคอยแนะนำให้ข้อคิดต่าง ๆ ที่ดีที่ถูกต้องในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ให้มีขันติ อดกลั้นอดทนต่อความกระทบกระเทือนจากผู้ร่วมงาน ช่วยหาทางออกที่ดี คอยให้สติและกำลังใจอยู่เสมอ ท่านพูดเสมอว่า ต้องมีคนเลวในหมู่คนดี เราต้องคอยระมัดระวัง อย่าให้มีการผิดพลาดในการทำงาน ไม่ต้องหวังยศตำแหน่งอะไร ถึงคราวจะได้ก็ได้เอง ทำใจให้สบายผ่องแผ้วไว้เป็นดีที่สุด

ตั้งแต่คุณพ่อเริ่มล้มป่วยด้วยโรคลำไส้ พี่ลาภและพี่อ้อม พร้อมทั้งหลาน ๆ ทุกคนก็คอยดูแลพยาบาลเอาใจใส่ท่านเป็นอย่างดี ไปเยี่ยมเยียนและเฝ้าท่านที่โรงพยาบาลพระมงกุฎฯ และโรงพยาบาลศรีวิชัยตลอดเวลาที่ท่านนอนป่วยอยู่ แต่เนื่องจากท่านมีอายุมาก ๘๖—๘๗ ปี ร่างกายก็ไม่แข็งแรงเหมือนก่อน ก็มีอาการดีขึ้นบ้าง ต่อมาก็ทรุดลงไปตามโรคภัยไข้เจ็บที่รุมท่านอยู่ จนถึงวาระสุดท้ายเมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๓๔ ณ โรงพยาบาลพระมงกุฎฯ และตั้งศพสวดพระอภิธรรมที่วัดโสมนัสวิหาร

เพราะอยู่บ้านท่านนานถึง ๑๐ ปีกว่า จึงมีความอาลัยและเสียใจอย่างยิ่งในการจากไปของคุณพ่อ เช่นเดียวกับลูกหลานของท่านทุกคน ด้วยบุญกุศลอันเปี่ยมด้วยเมตตาจิตและคุณงามความดีของคุณพ่อที่ได้ทำไว้ จงดลบันดาลให้คุณพ่อประสบแต่ความสุขในที่ที่คุณพ่อสถิตอยู่ด้วย เทอญ

กราบคุณพ่อด้วยความเคารพอย่างสูง

สุดาภรณ์ วรสิงห์

ผู้อำนวยการกองบริการ คุรุสภา

๒๖ มิถุนายน ๒๕๓๔

คำไว้อาลัยแด่คุณพ่อ

คุณพ่อจากลูกไปแล้ว เมื่อวันที่ ๔ พฤษภาคม ๒๕๓๔ เวลา ๑๗.๐๐ น. รู้สึกว่าเหตุการณ์ในวันนั้นรวดเร็วมาก ไม่ทันเตรียมใจ ไม่นึกว่าวันนั้นจะเป็นวันสุดท้ายของชีวิตท่าน ตั้งแต่ตอนเช้าดูท่านไม่สบาย พอตกบ่ายก็หายใจหอบถี่ขึ้น จึงได้รีบพาท่านส่งโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าฯ คิดว่าพบแพทย์แล้วอาการคงจะดีขึ้นเหมือนทุก ๆ ครั้งที่เข้าโรงพยาบาล แต่ในวันนั้นคุณพ่อนอนรออยู่บนรถเข็นหน้าห้องฉุกเฉิน คุณหมอท่านหนึ่งเอื้อมมือมาแตะสายหลอดฟิ้ด ซึ่งติดอยู่ที่จมูก เห็นคุณพ่อยกมือขึ้นครั้งหนึ่ง และพูดว่า “อย่า” เพียงคำเดียว หลังจากที่ไม่เคยพูดอะไรเลยมาหลายวันแล้ว ลูกก็นึกว่าคุณพ่อมีสติดี รู้ตัวว่าอยู่ในโรงพยาบาล และคงจะกลัวหมอ

แต่เมื่อคนไข้เข้าห้องตรวจฉุกเฉินแล้ว พวกเรารออยู่เพียง ๔ นาที คุณหมอก็ออกมาแสดงความเสียใจว่า คุณพ่อหัวใจและระบบการหายใจล้มเหลว

ทุกคนที่ช่วยกันพาคุณพ่อมาโรงพยาบาลรู้สึกผิดหวัง นิ่งเงียบ พูดไม่ออก ก็ได้แต่ปลอบใจตนเองว่า ท่านสูงอายุถึง ๘๗ ปี และท่านก็อายุยืนกว่าเพื่อน ๆ รุ่นเดียวกับท่าน

เพื่อไว้อาลัยแด่คุณพ่อ ขอกล่าวถึงลักษณะนิสัยที่ดีเด่นของท่านอย่างหนึ่ง คือ ท่านเป็นผู้สนใจใฝ่หาความรู้ ชอบอ่านหนังสือ ชอบเขียนสารคดีลงในวารสารของ ท.บ. เช่น **เสนาธิปัตย์** ที่เขียนเป็นงานอดิเรกก็มีเช่นที่ลงใน **พยากรณ์สาร** เรื่องที่ให้ความรู้และแสดงความอุตสาหะของผู้เขียน คือ เรื่อง “ความรู้ทั่วไปทางภูมิศาสตร์อินโดจีนฝรั่งเศส” รวบรวมพิมพ์ใน **เสนาธิปัตย์** ๔ (มกราคม ๒๔๙๔), หน้า ๑—๑๕๙

หนังสือเรียนที่ท่านรักมาก คือ **ประมวลโคลงสุภาษิตโลกนิติ** กวีนิพนธ์ของสมเด็จกรมพระยาเดชาดิศร ซึ่งมีความไพเราะและเป็นคติธรรม ดังนั้น

จึงได้เลือก ๒ เรื่องนี้มาจัดพิมพ์ขึ้นเป็นหนังสืออนุสรณ์ในการพระราชทานเพลิงศพ ด้วยมโนปณิธานว่า แม้ท่านจะจากไปแล้ว แต่ผู้อ่านก็ยังจะได้ระลึกถึงชื่อ พลจัตวา เกียรติ บุรกสิกร อยู่ชั่วกาลนาน

ขออำนาจกุศลผลบุญที่คุณพ่อได้สร้างสมไว้ และขอกุศลทักษิณานุประทานที่ท่านผู้มีเกียรติ ญาติมิตร และบุตรหลานได้ร่วมกันบำเพ็ญเพื่ออุทิศให้นั้น จงเป็นผลานิสงส์ ดลบันดาลให้คุณพ่อ พลจัตวา เกียรติ บุรกสิกร ได้เสวยสุขในสุคติสถานสัมปรายภพนั้น เทอญ

ด้วยความกตัญญูกตเวที

จากลูกสามคนของคุณพ่อ

คำอาลัยจากหลาน

“คุณปู่เคยมาเยี่ยมออมเมื่อออมอายุยังไม่ถึง ๑ ขวบ ตั้งแต่นั้นคุณปู่ก็ไม่เคยไปเชียงใหม่อีกเลย ออมจะมีโอกาสได้พบคุณปู่ก็ตอนโรงเรียนปิดภาคเรียนเท่านั้น คุณปู่มักจะถามความเป็นอยู่ของพวกเราด้วยความห่วงใย คุณปู่บอกว่าสักวันหนึ่งจะไปเชียงใหม่ แต่คุณปู่ก็ไม่ได้ไป เพราะคุณปู่ได้ไปสู่สุคติแล้ว คุณปู่ชอบพูดถึงเรื่องในอดีตของคุณปู่ และจากคำบอกเล่าของคุณพ่อ ทำให้ออมรู้ว่ากว่าท่านจะได้เป็นคุณปู่มีความเป็นมาอย่างไร ท่านจะสอนในเรื่องการประหยัดซึ่งเป็นตัวอย่างที่ดีอย่างหนึ่ง

แม้ต่อไปนี้ออมจะไม่มีคุณปู่ที่ยังมีลมหายใจแต่ออมก็ยังมีคุณปู่ในความทรงจำของออมตลอดไป”

ออม
(ดวงฤดี บุรกสิกร)

กำหนดการบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม
ศพ พลจัตวา เกียรติ บุรกสิกร

ณ ศาลา ๒ วัดโสมนัสวิหาร
๕–๑๐ พฤษภาคม ๒๕๓๔
รายนามเจ้าภาพ

วันอาทิตย์ที่ ๕ พฤษภาคม ๒๕๓๔

บุตรหลาน และญาติมิตร

วันจันทร์ที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๓๔

คุณมานพ ปานพรหม และครอบครัว

วันอังคารที่ ๗ พฤษภาคม ๒๕๓๔

คุณประพิณ เวคะวากยานนท์ และครอบครัว

วันพุธที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๓๔

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

วันพฤหัสบดีที่ ๙ พฤษภาคม ๒๕๓๔

วิทยาลัยครูสวนดุสิต

วันศุกร์ที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๓๔

พลตรี สันติ–คุณวงเดือน สุวรรณนาคร

พันเอก (พ) ธนเรศน์–คุณธงฉัตร ประกอบทรัพย์

คุณเฉลี่ย–คุณบุษราคัม ดวงวราพร

วันเสาร์ที่ ๑๑ พฤษภาคม ๒๕๓๔

พลเรือเอก สุรทิน จันทรภักดี ร.น. และ

นาวาโท ประสาน สุจรรยา ร.น. และ

ศิษย์โรงเรียนวัดราชาธิวาสรุ่น ๒๔๙๖, ๒๔๙๘

๑๐.๐๐—๑๑.๐๐ น.	บำเพ็ญกุศลครบสัตมวาร กลุ่มชาวถนนมหาจักร และญาติมิตร
๑๙.๓๐ น.	สวดพระอภิธรรม
๒๐.๐๐ น.	บรรจุศพ

รายนามท่านที่กรุณานำพวงหรีดมาเคารพศพ ระหว่างวันที่ ๕–๙ พฤษภาคม ๒๕๓๔ ตามลำดับ ดังนี้

พลตรี สันติ–วงเดือน สุวรรณนาคร
พันเอก (พ) ธนเรศน์–ธงฉัตร ประกอบทรัพย์
ดร. ชูวงศ์ ฉายะบุตร รองปลัดกระทรวงมหาดไทย
รัฐศาสตร์–จุฬาฯ รุ่น ๗
พลเรือเอก สุรทิน จันทรภักดี
ครอบครัว ศรีดอกไม้ทอง เวศกาวี
ประพิณ เวคะวากยานนท์ และครอบครัว
คณะครู ร.ร. วัดพระพิเรนทร์
โดยความเคารพจากสมาคมนักเรียนเก่าราชาธิวาส
ประเสริฐ–อ. สุชาดา กลัดวัง
วิทยาลัยครูสวนดุสิต
ภาควิชาคหกรรมศาสตร์ ว.ค. สวนดุสิต
เขมะสิริ รุ่น ๙๑
ผู้บัญชาการทหารบก (ศูนย์ประสานงานนายทหารสัญญาบัตรนอกประจำการ)
สโมสรนักศึกษา ว.ค. สวนดุสิต
คณะศิลปศาสตร์ ม.ธ.
สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ ม.ธ.
วิชาคณะมนุษย์ฯ ว.ค. สวนดุสิต
เพื่อนเขมะสิริฯ เตรียมอุดมรุ่น ๑
ครอบครัว พวงสุวรรณ
ไพโรจน์–คุณหญิงกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ
คณะวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ว.ค. สวนดุสิต
เพื่อนเขมะสิริฯ ปีร่วมรุ่น ๘๙
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ศจ. เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม อธิการบดี ม.ธ.
ภาควิชาภาษาไทย ว.ค. สวนดุสิต
คณะวิชาวิทยาการจัดการ ว.ค. สวนดุสิต
พลโท ประดิษฐ์–วิมลสวัสดิ์ บุศยอังกูร
ศูนย์วิจัยและบริการการศึกษา ว.ค. สวนดุสิต
คณบดีคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
คุณแม่เยื้อน สุมะนังกุล
ร.ศ. นรนิติ เศรษฐบุตร
ปิติ กาญจนโหติ
บริษัท พัฒนาสตีล จำกัด
ดร. โอวาท–สมร นิติทัณฑ์ประภาศ

ขอกราบขอบพระคุณและขอบพระคุณ

ขอกราบขอบพระคุณท่านผู้เป็นประธานในการพระราชทานเพลิงศพด้วยความเคารพอย่างยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณ และขอบคุณทุกท่านที่ได้กรุณามาร่วมในพิธีบำเพ็ญกุศล เป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรม รวมทั้งส่งพวงหรีดมาเคารพศพ บริจาคเงินช่วยในการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศล ตลอดจนถึงวันงานพิธีพระราชทานเพลิงศพ นับเป็นเมตตาจิตที่มีต่อเจ้าภาพ และเป็นเกียรติแด่พลจัตวาเกียรติ บุรกสิกร เป็นอย่างสูง

หากมีสิ่งใดบกพร่อง ทำให้ไม่เป็นที่พึงพอใจ ขอประทานอภัยด้วย

บุตร–ธิดา
เจ้าภาพ

ขอขอบพระคุณ หน่วยราชการ ท.บ.

บุตรและธิดาผู้เป็นเจ้าภาพงานพระราชทานเพลิงศพ พลจัตวา เกียรติ บุรกสิกร รู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาของทางราชการ ท.บ. เป็นอย่างยิ่ง จึงขอขอบพระคุณผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ในกรมเสมียนตราและกรมกำลังพล ที่ช่วยเหลือดำเนินงานให้เป็นที่เรียบร้อยด้วยความเต็มใจ ขอขอบพระคุณกรมกำลังพลที่จัดส่งทหารกองเกียรติยศมาเป็นเกียรติในงานพระราชทานเพลิงศพ

ขอขอบพระคุณกรมสารบรรณทหารบกที่ให้ความสะดวกในการค้นประวัติการรับราชการ และคำสั่งในราชกิจจานุเบกษาเรื่องการรับพระราชทานเหรียญชัยสมรภูมิ

ขอขอบพระคุณกองสวัสดิการ กรมทหารผ่านศึก ที่อนุเคราะห์ครอบครัวของพลจัตวา เกียรติ บุรกสิกร เป็นเงิน ๓,๐๐๐ บาท ซึ่งเป็นที่อบอุ่นใจแก่ครอบครัวทหารผ่านศึก

ขอขอบพระคุณคณาจารย์และข้าราชการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ขอขอบพระคุณศาสตราจารย์ เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม อธิการบดี ที่กรุณาส่งบันทึกข้อความขอแสดงความเสียใจต่อ ร.ศ. วัฒนา บุรกสิกร ในนามของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และกรุณาจัดสวัสดิการช่วยค่าทำศพ พลจัตวา เกียรติ บุรกสิกร ผู้เป็นบิดาเป็นจำนวนเงิน ๒,๕๐๐ บาท

ขอขอบพระคุณสหกรณ์ออมทรัพย์ ม.ธ. ที่กรุณาให้เงินสวัสดิการเป็นจำนวน ๗,๐๐๐ บาท เพื่อช่วยในการบำเพ็ญกุศลเนื่องในการทำศพบิดา ในฐานะที่เป็นสมาชิกของสหกรณ์ออมทรัพย์ ม.ธ.

ขอขอบพระคุณคณบดีคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี ม.ธ. ร.ศ. ดร. วรวุฒิ หิรัญรักษ์ รองอธิการบดีฝ่ายการนักศึกษา ร.ศ. นรนิติ เศรษฐบุตร อธิการบดีคนปัจจุบัน ที่ได้กรุณาวางพวงหรีดเคารพศพ และมาเป็นเกียรติร่วมบำเพ็ญกุศลในการสวดพระอภิธรรมที่วัดโสมนัสวรวิหาร

ขอขอบพระคุณคณะศิลปศาสตร์ และสาขาวิชาภาษาไทย ที่ได้นำพวงหรีดมาเคารพศพ และคณะศิลปศาสตร์เป็นเจ้าภาพการบำเพ็ญกุศลและสวดพระอภิธรรม ในคืนวันที่ ๘ พฤษภาคม ๒๕๓๔ ท่านคณบดี ผ.ศ. วงจันทร์ พินัยนิติศาสตร์ ได้กรุณามาเป็นประธานพิธี พร้อมด้วยคณาจารย์และข้าราชการคณะศิลปศาสตร์หลายท่านร่วมกันบริจาคเงินช่วยในการบำเพ็ญกุศลในการสวดพระอภิธรรม และในการพระราชทานเพลิงศพ พลจัตวา เกียรติ บุรกสิกร บุตรธิดาผู้เป็นเจ้าภาพรู้สึกซาบซึ้งในเมตตาจิตครั้งนี้เป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณคณาจารย์และข้าราชการ วิทยาลัยครูสวนดุสิต

เนื่องในการที่วิทยาลัยครูสวนดุสิต ภาควิชาคหกรรมศาสตร์ วส. สโมสรนักศึกษา วส. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วส. คณะวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี วส. ภาควิชาภาษาไทย วส. คณะวิชาวิทยาการจัดการ วส. ศูนย์วิจัยและบริการการศึกษา วส. ได้กรุณานำพวงหรีดมาคารวะศพ พลจัตวา เกียรติ บุรกสิกร บิดาของอาจารย์ฉอ้อม บุรกสิกร ตามลำดับตั้งแต่วันที่ ๖—๘ พฤษภาคม ๒๕๓๔ ทำให้เจ้าภาพทุกคนรู้สึกเป็นเกียรติและซาบซึ้งในความกรุณาเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณคณาจารย์และข้าราชการวิทยาลัยทุกท่านที่มีจิตศรัทธามาร่วมเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลในการสวดพระอภิธรรมทุกคืน โดยเฉพาะในคืนที่ ๙ พฤษภาคม ท่านผู้กรุณามาเป็นประธาน คือ อาจารย์ประชุม ปิ่นน้อย รองอธิการฝ่ายบริหารของวิทยาลัย ที่ได้รวมเงินบริจาคทำบุญจากคณาจารย์ของวิทยาลัย จำนวน ๒,๔๐๐ บาท และคณาจารย์ภาควิชาภาษาไทยซึ่งร่วมใจกันบริจาคเงิน จำนวน ๒,๐๐๐ บาท เจ้าภาพรู้สึกซาบซึ้งในความมีน้ำใจกรุณาในครั้งนี้ อีกทั้งขอขอบพระคุณอาจารย์สำรอง ปิ่นน้อย ที่ได้ช่วยจัดอาหารมาร่วมทำบุญเนื่องในการบำเพ็ญกุศลสัตมวาร และได้ช่วยเหลือจนงานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

เกษม บุรกสิกร ขอขอบพระคุณ

กระผมขอขอบพระคุณท่านผู้มีเกียรติทุกท่านที่กรุณาวางพวงหรีด และกรุณามาเป็นเกียรติในงานสวดพระอภิธรรม บำเพ็ญกุศล และในการพระราชทานเพลิงศพคุณพ่อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ ญาติ มิตร และเพื่อนร่วมงานที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่กรุณาเดินทางมาในงานพระราชทานเพลิงศพ

ขอขอบคุณเพื่อน ๆ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ รุ่น ๗ ที่มาด้วยกันหลายท่าน มีคุณสุดาภรณ์ วรสิงห์ และอาจารย์พรรณี ประจวบเหมาะ มาช่วยเป็นผู้ต้อนรับ

ขอบพระคุณ คุณชูวงศ์ ฉายะบุตร รองปลัดกระทรวงมหาดไทย ที่กรุณาส่งพวงหรีดมาเคารพศพและมาเป็นเกียรติในวันพระราชทานเพลิงศพ

ขอขอบคุณเพื่อนเก่าเซนต์คาเบรียล มีคุณศรีนิตย์ ศาสตราภัย และ น.พ. ไพรัช ดีสุดจิตร ที่กรุณาช่วยเหลือด้วยมิตรจิตและมาเป็นเกียรติในงาน

กระผมขออภัยที่ไม่ได้เอ่ยนามท่านผู้มีเกียรติและมิตรสหายอีกหลายท่านที่มาในงานพระราชทานเพลิงศพคุณพ่อ จึงขอเรียนขอบพระคุณทุกท่านอีกครั้งหนึ่ง

ขอบพระคุณแพทย์และพยาบาล

เพื่อน ๆ จะพูดอยู่เสมอว่า ลูกที่มีพ่อแม่อายุยืนเป็นผู้โชคดี เพราะว่าจะได้มีโอกาสตอบแทนพระคุณของบุรพการี โดยปกติคุณพ่อเป็นผู้ที่รักษาสุขภาพดี เพิ่งจะมาเจ็บป่วยถึงเข้าโรงยาบาลก็เมื่อตอนที่ท่านสูงอายุ ถ้าไม่สบายเล็กน้อยคุณพ่อจะไปหาคุณหมอไพรัช ดีสุดจิตร ที่คลินิคบ้านญวน ในระยะที่ท่านป่วยมากขึ้นทุกที ก็ได้ไปปรึกษาคุณหมอไพรัช และได้รับคำแนะนำในการปฏิบัติตนของคนไข้ได้ถูกต้องทุกขั้นตอน จึงขอขอบพระคุณคุณหมอไพรัช ดีสุดจิตร เป็นท่านแรก

เหตุผลข้อหนึ่งที่คุณพ่อยินดีที่จะเข้ารักษาในโรงพยาบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้าฯ ก็เพราะว่าพันเอก (พ) หญิงปรานี โรจนานนท์ คอยสนใจช่วยเหลือ และพลตรี น.พ. ชัชวาล โรจนานนท์ เคยรักษาและให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์แก่ท่าน จึงไม่ลืมที่จะขอบพระคุณท่านทั้งสองนี้

นอกจากนี้ ขอขอบพระคุณคณะแพทย์และพยาบาลอีกหลายท่านที่เคยตรวจและรักษาคุณพ่อและจำท่านได้ แม้ว่าท่านจะปฏิบัติตามหน้าที่ก็ตาม เช่น แพทย์หญิงดารเณศ เกศไสว ซึ่งเป็นแพทย์คนสุดท้ายที่พยายามช่วยชีวิตท่าน

ขอขอบคุณพยาบาลพิเศษ คุณสถิตาภรณ์ แก้วสกุล ซึ่งเป็นที่ถูกใจคนไข้ เพราะมีประสบการณ์ในการพยาบาลผู้สูงอายุ ดูแลเอาใจใส่เหมือนเป็นญาติ จึงขอชมความมีอัธยาศัยดีและความเป็นพยาบาลที่มีความสามารถ ขอให้เป็นขวัญใจของคนไข้ตลอดไป

ความรู้โดยทั่วไปทางภูมิศาสตร์
ของ
อินโดจีนฝรั่งเศส

รวบรวมโดย

พ.ท. ก. บุรกสิกร

คำนำ

บทความเรื่อง "ความรู้โดยทั่วไปทางภูมิศาสตร์ของอินโดจีนฝรั่งเศส" นี้ พ.ท. ก. บุรกสิกร เรียบเรียง ตีพิมพ์ในวารสารเสนาธิปัตย์ ปีที่ ๔ เล่มที่ ๔ ประจำเดือนมกราคม ๒๔๙๙ กระผมได้พบครั้งแรกจากห้องสมุดกรมแผนที่ทหาร เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๙ เพื่อใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงในการจัดทำประวัติศาสตร์กรณีพิพาทอินโดจีน ซึ่งกองประวัติศาสตร์และพิพิธภัณฑ์ทหาร กรมการศึกษา กองบัญชาการทหารสูงสุด ดำเนินการ และได้เชิญนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิจากส่วนราชการต่าง ๆ เป็นที่ปรึกษาและกรรมการดำเนินงานด้วย

บทความนี้นับว่ามีคุณประโยชน์อย่างกว้างขวาง ไม่เฉพาะแต่ด้านประวัติศาสตร์เท่านั้น ยังเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาทางภูมิศาสตร์ สังคม-ศาสตร์ นอกจากนี้ยังอำนวยประโยชน์ต่อการขจัดปัญหาข้อโต้แย้งเกี่ยวกับแนวเขตแดนระหว่างประเทศ ก่อให้เกิดผลดีต่อการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศในภูมิภาคนี้

เนื่องจากบทความดังกล่าวพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเมื่อ ๔๐ ปีมาแล้ว คนรุ่นหลังในปัจจุบันจะหาอ่านได้ไม่ง่ายนัก ฉะนั้น การพิมพ์ซ้ำครั้งที่สองเพื่อเป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพของผู้เขียน จึงเป็นการขยายโอกาสแก่ผู้ใฝ่ใจศึกษาหาความรู้ ส่งผลให้เผยแพร่บทความได้กว้างขวาง และนำสาระไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด นับว่าเป็นกุศลเจตนาที่ควรอนุโมทนาอย่างยิ่ง

พ.ต. วัชระ วีระวงศ์

กรมแผนที่ทหารบก

๒๙ พฤษภาคม ๒๕๓๔

การปกครอง ของ อินโดจีน
มาตราส่วน 1/5 000 000
ไ ท ย
อ่ า ว ไ ท ย
กรุงเทพฯ
ฮ่า เหนือ
หัวพัน
ไทเงียน
หัวบิน
นัมดิน
นินบิน
กำปงทม
กวางงาย
ไห หล่ำ
⑰ ไซเลื่อง
⑱ เซินไต
⑲ บักนิญ
㉑ ฮึงเอ็น
㉔ ไทบิน

กล่าวสรุปโดยทั่วไป

ข้อ ๑. อินโดจีน หรือ ตามที่เรียกกันว่าอินโดจีนฝรั่งเศสนั้น เป็นดินแดนส่วนหนึ่งที่มีพลเมืองมาก ในเอเซียอาคเณย์[๑] ผู้คนส่วนมากซึ่งทำการกสิกรรมจะอาศัยอยู่ในพื้นที่เดลตา ของ มน. โขง (ในตอนใต้) และในพื้นที่เดลตา มน. แดง (ในตอนเหนือ) ตอนกลางระหว่างพื้นที่ทั้ง ๒ แห่งนี้เป็นเทือกภูเขา ซึ่งเท่ากับเป็นแกนของพื้นแผ่นดินอินโดจีน และในพื้นที่แถบนี้มีผู้คนน้อย อาศัยอยู่เป็นหย่อม ๆ ตามริมฝั่ง มน. โขง กับตามที่ราบเชิงเขา (ในทางตวันตก) ดังนั้นอินโดจีน จึงมีลักษณะคล้ายกับคนหาบกะบุงข้าวอยู่ ๒ ข้างปลายไม้คาน คือ ในตอนกลางเป็นพื้นที่ภูเขาเท่ากับเป็นไม้คาน ส่วนทางตอนเหนือและใต้ ซึ่งเป็นที่ราบอุดมไปด้วยข้าวเท่ากับเป็นกะบุงข้าว

อินโดจีนฝรั่งเศส แบ่งพื้นที่ออกเป็น ๕ แคว้น ตามลักษณะของพื้นที่ในทางภูมิศาสตร์ คือ

๑. ตังเกี๋ย เป็นส่วนทางเหนือมีเขตแดนติดต่อกับจีน ได้รับการหล่อเลี้ยงจาก มน. แดง *ฮานอย* เป็นเมืองหลวง และเป็นศูนย์กลางการปกครองประเทศอินโดจีนทั้งหมดด้วย นอกจากนี้มี *ไฮฟอง* เป็นเมืองท่าสำคัญ

๒. อันนัม ในส่วนนี้มีทิวภูเขายาว และมีที่ราบชายฝั่งทะเลแยกออกเป็นส่วน ๆ โดยมีเนินเขาคั่นเป็นตอน ๆ *เมืองเว้* เป็นเมืองหลวง

๓. ลาว เป็นส่วนทางตวันตก ตั้งอยู่ในพื้นที่ภูเขา และในบริเวณพื้นที่เนินเขาตอนกลางแห่งลุ่ม มน. โขง *เมืองเวียงจันทน์* เป็นเมืองหลวง

๔. โคชิน–ไชนา อยู่ในลุ่ม มน. โขงตอนใต้ *ไซ่ง่อน* เป็นเมืองหลวง

---

(๑) ระหว่างเส้นขีดขวาง ๘° ๓๐′ กับ ๒๓° ๒๔′ เส้นขีดยาว ๑๐๐° กับ ๑๐๙° ๓๐′

๕. เขมร อยู่ในที่ราบใหญ่ในลุ่ม มน. โขงตอนกลาง *พนมเปญ* เป็นเมืองหลวง

พื้นที่ รวมทั้งสิ้น ๗๔๐,๐๐๐ ตาราง กม. (๒๘๐,๘๐๐ ตารางไมล์) ใหญ่กว่าเทกซัสของ สปอ. เล็กน้อย

พลเมือง ในปี ๒๔๗๙ มีจำนวน ๒๓,๐๓๐,๐๐๐ คน เป็นจีนเสีย ๓๒๖,๐๐๐ คน ชาวยุโรป ๔๓,๐๐๐ คน[๑]

สำหรับชาวญวนมีประวัติสังเขปว่า นับตั้งแต่สมัย ๒๑๓ ปีก่อน ค.ศ. ถึง ปี ค.ศ. ๙๓๑ (พ.ศ. ๑๒๗๔) ประเทศญวนตกอยู่ในความครอบครองของจีนเป็นส่วนมาก วัฒนธรรมและประเพณีจึงเป็นแบบอย่างเช่นเดียวกับจีน ฝรั่งเศสเริ่มเข้ามาเกี่ยวข้องในศตวรรษที่ ๑๗ เนื่องด้วยการปกครองของประเทศยุ่งยาก และเกิดการรบพุ่งแย่งอำนาจกันเองขึ้นเนือง ๆ จึงเป็นโอกาสให้ฝรั่งเศสเข้าแทรกแซงบีบคั้น และในระหว่างปี ๑๘๕๘ ถึงปี ๑๙๐๗ (พ.ศ. ๒๔๐๑—๒๔๕๐) พื้นดินแดนของญวนหลายแห่งต้องตกอยู่ในอารักขาของฝรั่งเศส แต่นั้นมาจนหมดสิ้น สำหรับเขมรและลาว ฝรั่งเศสคงใช้วิธีขยายอิทธิพลเข้าบีบคั้นเอาเข้าไว้ในอำนาจ แล้วเข้าดำเนินการกับไทยโดยมุ่งหมายจะรวมไว้ในอำนาจเช่นเดียวกัน แต่ไทยคงรักษาอิสรภาพไว้ได้ การที่ฝรั่งเศสได้ดินแดนอินโดจีนส่วนนี้ กล่าวได้ว่า **ในบรรดาประเทศราชของฝรั่งเศสแล้ว อินโดจีนนับว่าเป็นส่วนที่อุดมสมบูรณ์ และมีผู้คนมากกว่าแห่งใด ๆ ทั้งสิ้น** วิธีการของฝรั่งเศสเข้าปกครองดินแดนส่วนนี้ มีคำกล่าวตำหนิในระหว่างชาวตวันตกด้วยกันเองว่า ฝรั่งเศสไม่มีนโยบายที่จะปรับปรุงให้ประเทศราชเหล่านี้ได้รู้จักปกครองตนเองเลย (คำกล่าวนี้ปรากฏตามในหนังสือ Land & People ของนาย จอร์ช บี. เครซี) และหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ นี้ ตามเหตุการณ์ก็เห็นได้ชัดว่าฝรั่งเศสมุ่งหมายอย่างไร มีนโยบายอย่างใด

---

(๑) จากสถิติของการสำรวจเศรษฐกิจในเอเซียในปี ๒๔๙๐ พลเมืองเพิ่มขึ้นเป็น ๒๕,๐๐๐,๐๐๐ คน

ใน พ.ศ. ๒๔๘๔ เกิดกรณีพิพาทระหว่างไทยกับอินโดจีนขึ้น ไทยได้ดินแดนคืน คือพื้นที่ทางตะวันตกของแคว้นเขมร จำปาศักดิ์ และลานช้าง คิดเป็นพื้นที่ได้เกือบ ๕๖,๐๐๐ ตาราง กม. (๒๑,๗๕๐ ตารางไมล์) แต่หลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ ไทยจำต้องคืนดินแดนดังกล่าวนี้ให้แก่ฝรั่งเศสอีก

ผู้คนพลเมืองของอินโดจีนแตกต่างกันมาก ทั้งในลักษณะเชื้อชาติและเผ่าพันธ์ (ดูข้อ ๓—๔) ชนชาติส่วนใหญ่ ได้แก่ ญวน ลาว—ไทย เขมร จาม นอกนั้นเป็นชนชาติส่วนน้อยซึ่งได้แก่ชาวป่า ชาวเขาต่าง ๆ

ความหนาแน่นของพลเมืองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ ในพื้นที่ ๑ ตารางไมล์ *ตังเกี๋ย* มีพลเมืองประมาณ ๑,๕๐๐ คน *อันนัม* มี ๕๕๐ คน *โคชินไชนา* ๓๗๕ คน และ *เขมร* ๑๗๕ คน ดังนั้นในพื้นที่ทั้งหมดคิดเฉลี่ยกับจำนวนพลเมืองทั้งสิ้น จะได้ความหนาแน่นของพลเมืองเท่ากับ ๑๕ คนต่อ ๑ ตารางไมล์[(๑)]

จำนวนพลเมืองที่หนาแน่นในตังเกี๋ยนั้น ในท้องที่บางแห่งมีถึง ๖,๐๐๐ คน ต่อพื้นที่ ๑ ตารางไมล์ ราษฎรส่วนมากจะมีภูมิลำเนาอยู่ตามชนบทมากกว่าอยู่ในเมือง (ประมาณร้อยละ ๙๐)

ชาวญวน มีจำนวนมากกว่าชนชาติอื่น ๆ (ประมาณร้อยละ ๗๐ ของจำนวนทั้งหมด) และมีภูมิลำเนาอยู่ตั้งแต่ชายแดนทางเหนือของแคว้นตังเกี๋ยไปจนถึงชายฝั่งทะเลทิศใต้ของโคชินไชนา มีขนบธรรมเนียม ศิลป การปกครอง ศาสนา วรรณคดี และหนังสือใช้ตามแบบของจีนทั้งหมด

เขมร มีจำนวนพลเมืองประมาณร้อยละ ๖ ของทั้งหมด มีวัฒนธรรมและภาษาพูดรับถ่ายทอดมาจากชาวอินเดีย แต่นับถือพุทธศาสนา และมีความคล้ายคลึงกับชาวไทยมากที่สุด ชาวเขมรเป็นผู้สืบเชื้อสายมาจากขอม

---

(๑) บันทึกการสำรวจเศรษฐกิจในเอเชียปี ๒๔๙๐ ว่า ๓๕ คนต่อ ๑ ตาราง กม. หรือใน ๑ ตารางไมล์จะเพิ่มขึ้นเป็นประมาณ ๕๐ คน

ซึ่งได้รุ่งเรืองและเจริญสูงสุดในศิลปวิทยาในสมัยที่ล่วงแล้วมาตั้ง ๘๐๐ ปี

ลาวหรือชนชาติเผ่าไทย ได้ยึดอยู่ในพื้นที่ภูเขาในแคว้นลาว ในตังเกี๋ยแถว ม. ไลจาว ลังเซิน พงสาลี ตามลุ่มน้ำแดง น้ำดำ และที่อื่น ๆ

ลักษณะภูมิประเทศ ภูเขาได้ปกคลุมพื้นที่ของอินโดจีนมากกว่าครึ่ง ทิวภูเขาใหญ่ ๆ แบ่งออกได้เป็น ๓ ทิว แต่ละทิวทอดจากตวันตกเฉียงเหนือไปทางตวันออกเฉียงใต้ พื้นที่ทางชายแดนตอนติดต่อกับมณฑลกวางสีและยูนนานของจีน เป็นพื้นที่เทือกภูเขา ทิวภูเขาดังกล่าวกำเนิดมาจากมวลแร่หินปูน (Lime Stone) มีหน้าผาชันและเหวลึก และทิวเขาที่เป็นยอดสูงตระหง่านซึ่งเรียงรายไปสุดสิ้นลงในแนวของหมู่เกาะต่าง ๆ ในอ่าวตังเกี๋ยด้วย

ทิวเขาอันนัมซึ่งเป็นแกนของพื้นที่นั้น ประกอบไปด้วยเทือกเขาต่าง ๆ สลับซับซ้อน และมีที่ราบสูงหลายแห่งที่มีเขตติดต่อถึงกันมีระดับสูง ๓,๑๔๐ ม. เศษ เทือกเขานี้แผ่กว้างออกในพื้นที่ทั้งตอนเหนือและตอนใต้ และกล่าวได้ว่าเกือบทุกแห่งในระหว่างพื้นที่เทือกเขาแถบลุ่ม มน. โขงกับชายฝั่งทะเลตวันออก ทิวเขาเป็นสิ่งกีดกั้นการคมนาคม ทิวเขาในเขมรตอนใต้เป็นตอนสุดของทิวภูเขา สูง ๑,๒๖๕ ม.

ที่ราบ แบ่งออกเป็นสองตอน คือตามชายฝั่งทะเลอย่างหนึ่งกับภายในประเทศอย่างหนึ่ง

— ที่ราบภายใน คือพื้นที่ตามริม มน. โขงในแคว้นลาวกับในเขมร (ซึ่งเป็นพื้นที่ผืนใหญ่รอบทะเลสาป) ในพื้นที่แอ่งรอบทะเลสาปนี้ เมื่อฝนตกชุกหรือแม่น้ำโขงมีระดับน้ำสูงมากจะไหลลงสู่ทะเลสาป ทะเลสาปก็จะขยายเขตออกกว้าง แต่ในฤดูแล้งทะเลสาปนี้จะมีขนาดเล็กลงเหลือประมาณ ๑/๓ ของขอบเขตที่ขยายออกเต็มที่ ในทะเลสาปนี้มีการจับปลาเป็นอาชีพที่สำคัญมาก[๑]

---

(๑) สถิติจับปลาในทะเลสาปได้จำนวนปีละ ๓๐,๐๐๐ ตัน

— ที่ราบในตังเกี๋ย เป็นพื้นที่เดลตาของ มน. แดง[๒] และแม่น้ำดำ พื้นที่ประมาณ ๑๔,๐๐๐ ตาราง กม. (๕,๔๐๐ ตารางไมล์) มน. แดงมีลำน้ำตรงมาก ทำให้เกิดน้ำท่วมเสียหาย จึงต้องมีการควบคุมแก้ไขในสิ่งธรรมชาตินี้โดยมีประตูน้ำใหญ่ ฮานอย ตั้งอยู่ที่ปลายแหลมของพื้นที่เดลตานี้ มีระดับสูงเพียง ๔½ ม. แต่กระแสน้ำมีระดับถึง ๑๑ ม. จึงจำเป็นต้องสร้างเขื่อนกั้นน้ำในพื้นที่ตอนต่ำไว้

— ตามชายฝั่งในแคว้นอันนัม มีพื้นที่เดลตาย่อม ๆ และเป็นที่ราบชายฝั่งทะเลเป็นแห่ง ๆ แยกออกจากกันในตอนที่ทิวเขายื่นลงไปในทะเลคั่นไว้ รวมพื้นที่ทั้งหมดมีประมาณ ๑๙,๙๓๕ ตาราง กม. (๗,๗๐๐ ตารางไมล์) ตามชายฝั่งส่วนมากมีสภาพไม่เหมาะที่คนจะอาศัยอยู่ได้ จึงเป็นที่ว่างเปล่าตลอดไป นอกจากที่อ่าวคัมราน (Camran Bay) ซึ่งทางราชการฝรั่งเศสได้ก่อสร้างขึ้นเป็นฐานทัพเรือ

— พื้นที่ราบในลุ่มแม่น้ำโขงตอนใต้ เริ่มจากเมืองพนมเปญ ซึ่งเป็นจุดที่ลำน้ำเริ่มแยกออกเป็นแคว์ติดต่อลงไปทางใต้ ส่วนมากของพื้นที่อยู่ในแคว้นโคชินไชนา พื้นที่ราบตอนนี้ประมาณ ๖๗,๐๐๐ ตาราง กม. เศษ (๒๖,๐๐๐ ตารางไมล์) ดินตะกอนเป็นอันมากไหลไปตามน้ำลงสู่ทะเล ดังนั้นที่ดินทางชายทะเลทางใต้จึงงอกออกประมาณปีละ ๗๕—๘๐ ม. พื้นที่ราบในตอนใต้นี้นับว่าเป็นส่วนที่ใหญ่ที่สุด

ลักษณะลมฟ้าอากาศ เป็นไปตามสภาพของดินฟ้าอากาศในประเทศร้อน ในตอนแผ่นดินต่ำมีอุณหภูมิและความชื้นมีมาก ทิวภูเขาในแคว้นอันนัมทอดขวางเป็นมุมฉาก กับทิศทางลมแห่งฤดูกาลเป็นสิ่งสำคัญที่ดลบันดาลสภาพของลมฟ้าอากาศ ประจำถิ่นทางด้านตวันตกของอินโดจีน

---

(๒) แม่น้ำทั้ง ๒ สายนี้ กำเหนิดในดินแดนจีน มน. แดงได้พัดพาเอาโคลนตมมาปีละมาก ๆ เป็นปุ๋ยสำหรับการกสิกรรม และที่ราบตอนนี้เกิดขึ้นเพราะแม่น้ำสายนี้

ลมมรสุมจะพัดมาจากมหาสมุทรอินเดีย พร้อมกับนำฝนมาตก (จากเดือนพฤษภาคมถึงตุลาคม) พายุไทฟุนก็มีพัดมาเป็นครั้งคราวจากทะเลจีน ถ้ามีพัดมาก็ช่วยเหลือทำให้ฝนตกเพิ่มมากขึ้นเป็นพิเศษ ในพื้นที่อับลม (คือทางพื้นที่เทือกเขาตอนใน) จะมีลักษณะแห้งแล้งกว่า

เมืองไซ่ง่อน ในเมษายนเป็นเดือนที่ร้อนที่สุด ธันวาคมเป็นเดือนที่หนาวที่สุด จำนวนฝนตกรวมทั้งสิ้นนับว่ามาก ประมาณ ๒,๐๐๐ ม.ม. (๗๘ นิ้ว) ซึ่งในเดือนกันยายนเป็นเดือนที่ฝนชุกที่สุด เดือนกุมภาพันธ์เป็นเดือนที่ฝนตกน้อยที่สุด และแถบภูเขาบางแห่งในแถบใต้ ว่ามีสถิติน้ำฝนถึง ๕,๕๘๐ ม.ม. (๒๒๐ นิ้ว)

ในพื้นที่ทางด้านตวันออกของอินโดจีนนั้น จะมีสภาพตรงกันข้าม เพราะอยู่ใกล้กับทะเลจีนตอนใต้ ในฤดูฝน ฝนตกด้วยอำนาจลมไทฟุนและลมมรสุมตวันออกเฉียงเหนือ ฝนจะตกในกันยายนถึงมกราคม ส่วนทางตังเกี๋ยจะมีสภาพลมฟ้าอากาศแปลกไปต่างหาก ด้วยเกี่ยวกับที่ตั้งและอากาศค่อยดีกว่าตอนอื่น ๆ คือเย็นกว่าและมีฤดูร้อนสั้นกว่า ความไม่แน่นอนของฝนตกกล่าวโดยส่วนรวมแล้ว นับว่ามีมาก ภายในปีหนึ่ง ๆ คิดเฉลี่ยได้เป็นส่วนสัมพันธ์ ๒ : ๑

พื้นที่ทางด้านชายทะเลตวันออก (เว้นทางเหนือเมืองเว้ขึ้นไป) ย่อมมีส่วนเกี่ยวข้องกับลมไทฟุนซึ่งพัดเข้าไปเต็มที่ตลอด อำนาจลมไทฟุนดังกล่าวนอกจากจะทำความเสียหายให้แล้ว ยังนำฝนมาตกด้วยเป็นจำนวนมากประมาณ ๖๓๕ มม. หรือ ๒๕ นิ้วใน ๒๔ ชั่วโมง (ดูเพิ่มเติมจากรายการในแคว้นต่าง ๆ)

อินโดจีนเป็นประเทศที่มีความสำคัญในทางเกษตรกรรมและเหมืองแร่ เช่นเดียวกับประเทศต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ในแหลมนี้ การปรับปรุงวิธีการทำนาอันมีจำนวนมากให้ดีขึ้นยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ พื้นที่กสิกรรมกระทำกันในพื้นที่ราบแทบทั้งนั้น มีประมาณเพียงร้อยละ ๑๓ ของพื้นที่ทั้งหมด

— ข้าว เป็นสินค้าที่ส่งจำหน่าย ๒/๓ ของสินค้าออกทั้งหมด (ส่วนมากส่งไปขายแก่จีน) และฝรั่งเศสก็ซื้อบ้างเหมือนกัน ตังเกี๋ยเป็นตอนที่มีผู้คนหนาแน่น จึงไม่มีจำนวนข้าวเหลือส่งออกเป็นสินค้าได้มาก ผิดกับในที่ราบในลุ่มน้ำโขง ซึ่งมีเรือใหญ่บรรทุกข้าวออกจากไซ่ง่อนเป็นจำนวนมาก แต่ผลประโยชน์ที่ได้เมื่อคิดเฉลี่ยในจำนวนพื้นที่ต่อ ๑ เอเคอร์แล้ว ยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ ทั้งนี้เป็นเพราะยังมิได้แก้ไขปรับปรุงที่ดินและวิธีการให้ดีขึ้น ยังคงใช้วิธีเก่าแก่ของชาวพื้นเมืองอยู่เป็นส่วนมาก

— แร่ มีมากในตอนเหนือ มีถ่านหินชะนิดที่ดีมีแถวบริเวณฮงไก (Honggai) ซึ่งอยู่ทางตวันออก ไฮฟอง ถ่านหินที่ขุดได้ (ในปี ๒๔๘๐) เป็นจำนวน ๒,๓๐๘,๐๐๐ เมตริกตัน แร่ชะนิดอื่นมีดีบุก สังกะสี ทังสะเตน โครเมี่ยม พลวง เหล็ก และแมงกานีส ผู้ที่มีอาชีพในบ่อแร่ประมาณ ๓๐,๐๐๐ คน นอกจากนี้มีบ่อแร่หินฟอสเฟตในทางตอนใต้ จำนวนแร่ที่ยังมิได้ขุดขึ้นนับว่ามีมากพอที่จะขยายกิจการให้ใหญ่โตขึ้นได้อีก และเท่าที่ได้ผลิตขึ้นเป็นสินค้าออกนี้ ก็นับว่าอินโดจีนเป็นแหล่งของวัตถุดิบพอหล่อเลี้ยงการอุตสาหกรรมหนักได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังมี ปอป่าน ยาง น้ำมันพืช ไม้ขอน และสิ่งอื่น ๆ ที่ใช้สำหรับการอุตสาหกรรมเบาอีกไม่น้อย พื้นที่ดินทั้งหมดในแถบเอเซียอาคเณย์หรือในบรรดาประเทศราชของฝรั่งเศสทั้งหมดแล้ว ต้องจัดว่าอินโดจีนเป็นแหล่งที่ดีที่สุดสำหรับการอุตสาหกรรม แต่ปัจจุบันนี้กระทำกันอยู่ในวงจำกัด มีเพียงโรงสีข้าว การทอผ้า โรงน้ำตาลเล็ก ๆ อยู่ในเมือง ๒—๓ แห่งเท่านั้น และพวกนายทุนชาวฝรั่งเศสได้เข้ามาหาผลประโยชน์จากในการรวบรวมวัตถุดิบส่งเป็นสินค้าไปประเทศฝรั่งเศสอย่างเดียวเท่านั้น มิได้เปิดทำให้เป็นการใหญ่แต่อย่างใดเลย

ทางคมนาคม มีทางรถไฟสายยาวสายหนึ่งเลียบตามฝั่งทะเลขนานกับถนนสายแมนดาลิน จากเหนือลงมาใต้ จากตังเกี๋ยถึงโคชินไชนา ทางเหนือมีรถไฟสายยูนนานติดต่อเข้าไปในดินแดนของประเทศจีน เชื่อมต่อกับ

สายกุนมิง กับสายที่สร้างใหม่ทางประเทศเขมร เชื่อมต่อพนมเปญกับประเทศไทย

ถนน มีอยู่หลายสาย ให้ชื่อว่าถนนอาณานิคม (Route Colonial) สายยาวคือถนนมันดาลิน และในส่วนรวมแล้ว ถนนยังอยู่ในเกณฑ์มีน้อย

การคมนาคมทางน้ำ มีเรือสัญจรไปมามากในลำน้ำโขงตอนใต้ซึ่งเรือเดินได้เป็นระยะ ๕๖๐ กม. แต่กระแสน้ำในตอนกลางไหลเชี่ยวมาก เป็นสิ่งขัดกับความสดวก แม่น้ำแดงในตังเกี๋ยใช้เดินเรือได้เป็นระยะทางได้เพียง ๔๕๐ กม.

เมืองใหญ่ ๆ ของอินโดจีนมีเพียง ๒—๓ เมืองเท่านั้น *ไซ่ง่อน* จัดว่าเป็นเมืองชั้นที่ ๑ ตั้งอยู่ห่างจากฝั่งทะเล ๔๐ ไมล์ ตั้งอยู่บนฝั่งของแม่น้ำไซ่ง่อนในตอนแคบและโค้ง อีกด้านหนึ่งของเมืองติดต่อกับพื้นที่เดลตาของ น. โขง โดยเชื่อมต่อด้วยคลองซอย จีนัว (Arroyo Chinois) เมืองไซ่ง่อนจัดระเบียบการอย่างเดียวกับเมืองของฝรั่งเศส ด้วยเป็นเมืองใหญ่ในอาณานิคมโดยตรง และ *เมืองโชลอง* (Cholon) ซึ่งตามสำเนียงของชาวญวนว่า "ม. เจอเลิน" ซึ่งอยู่ข้างเคียงไซ่ง่อนในลักษณะเมืองฝาแฝดนั้น เป็นเมืองอุตสาหกรรมใหญ่ ม. ไซ่ง่อน (ในปี ๒๔๘๔) มีพลเมือง ๑๒๓,๒๙๘ คน (เป็นชาวยุโรปเสีย ๑๑,๑๑๕ คน) ส่วน ม. เจอเลิน มีพลเมือง ๑๓๔,๐๖๐ คน แต่ในจำนวนนี้เป็นจีนเสียครึ่งหนึ่ง

ไซ่ง่อนเป็นเมืองท่าใหญ่ของอินโดจีน เรือเดินสมุทรสายไซ่ง่อน—มาไซย์ มีกำหนดออกเดิน ๒๕ วันครั้งหนึ่ง

ฮานอยและไฮฟอง เป็นเมืองสำคัญในแคว้นตังเกี๋ย มีพลเมืองแห่งละประมาณกว่า ๑๐๐,๐๐๐ คน

พนมเปญ เป็นเมืองหลวงของเขมร ก็มีจำนวนใกล้เคียงกับที่กล่าวนี้ นอกจากนี้เป็นเมืองเล็ก ๆ

สิ่งสำคัญเกี่ยวแก่การก่อสร้าง อันเป็นศิลปชั้นเอกครั้งโบราณในเอเซียอาคเณย์ก็คือที่ *นครวัด* ในเขมร นครร้างนี้กล่าวได้ว่ามีฝีมือพอทัดเทียมกัน

กับในสมัยของกรุงโรมหรือคาเธจ โบสถ์และราชวังสร้างขึ้นด้วยศิลาแลง เคลือบด้วยหินทราย ทุกวันนี้ยังคงรักษาไว้เป็นอย่างดี ปราสาทร้างเหล่านี้ พบในปี พ.ศ. ๒๔๐๑ ฝีมือสร้างได้แสดงให้เห็นในศิลปและวัฒนธรรมอันสูงสุด ของพวกขอมในสมัยที่ล่วงมาแล้วตั้ง ๘๐๐ ปี พื้นที่ตั้งโบสถ์อันใหญ่นั้น ยกฐานขึ้นเป็นขอบอย่างปีรามิด แล้วก่อขึ้นเป็นปราสาทสูงประมาณ ๖๕ ม.

สรุป การแบ่งภาคของอินโดจีนของฝรั่งเศส แบ่งออกตามสภาพภูมิศาสตร์ได้ ๓ ส่วน

๑. พื้นที่ราบในลุ่ม มน. แดง คือ แคว้นตังเกี๋ย

๒. พื้นที่เทือกภูเขา คือ แคว้นลาวกับแคว้นอันนัม

๓. พื้นที่ราบในลุ่ม มน. โขง คือ เขมร และ โคชินไชนา

ในหมาย ๑ และ ๓ นั้น เป็นแหล่งข้าวที่อุดมสมบูรณ์ ในหมาย ๒ เป็นบริเวณป่าและเทือกเขา มีผู้คนและพื้นที่กสิกรรมน้อยอยู่ตามแนวริมฝั่งทะเล และทางลุ่มน้ำโขง ตอนกลางก็เป็นพื้นที่ดินไม่ดี และเป็นที่ราบสูงเป็นแห่ง ๆ ในพื้นที่บริเวณเทือกภูเขา ก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ฝรั่งเศสได้จัดการปรับปรุง เปิดการทำสวนยางขึ้น ค่อยเพิ่มความสำคัญในเศรษฐกิจขึ้นมาก

พลเมืองส่วนมากยังอยู่ในลักษณะล้าหลัง

ทางธรณีวิทยา โครงฐานและสิ่งธรรมชาติ

ข้อ ๒. การสำรวจพื้นที่ยังไม่กระจ่างแจ้งดีนัก เท่าที่รวบรวมได้นั้น ดังนี้ :—

ได้พบหินในชั้นของยุคแรกในพื้นที่หลายแห่ง ซึ่งประกอบไปด้วยหินผนึกเก่าแก่ในยุค "ปรี—แคมเบรียน" (Pre-cambrian) อยู่ปะปนกับหินกนิส ไมกา ซิสต์ แกรไนต์ คว๊อต เฟลดสปาร์ และหินปูน หินดังกล่าวนี้ส่วนมาก

พบในตอนเหนือ (ตอนใกล้ชายแดนจีน) และแถวเมืองตูราน กับมีเป็นแนวติดต่อลงมาทางใต้จนถึงที่ราบสูงกอนกุม (Kon-tum) นักธรณีวิทยาสันนิษฐานว่า ในพื้นที่ดังกล่าว มีแร่ธาตุหลายอย่างหลายชนิดอยู่ปะปนกับหินต่าง ๆ ที่จมอยู่ภายใต้ดินที่เกิดขึ้นในยุคใหม่ปกคลุมไว้

ในพื้นที่สลับซับซ้อนเป็นริ้วรอยพับย่นนั้น ชั้นของพื้นธรณีเกยกันอย่างสับสนนี้บางส่วนในชั้นใต้กลับโผล่ขึ้นมาข้างบนโดยกำลังแรงอัดดันจากภายในของโลก ทำให้เกิดมีการเคลื่อนย้ายมาแทนที่กัน (ทั้งนี้เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวของพื้นแผ่นดินในยุคหลังของโลก) ดังนี้

(ก) ในยุคแรก พื้นฐานคงเป็นส่วนหนึ่งของทะเลตอนตื้น ๆ ที่น้ำทะเลท่วมเป็นครั้งเป็นคราว ตอนที่ลึกหน่อยก็ท่วมอยู่ตลอดเวลาต่อมาได้ตื้นเขินขึ้น ดังจะเห็นได้จากรอยคาบหินปูนในยุคดึกดำบรรพ์มีจับหนาอยู่ตามเกาะหินในอ่าวฮาลอง (Halong) ต่อ ๆ มา หินปูนในยุคเก่าแก่นี้ได้แปรสภาพเป็นหินโปร่งจับพวกกันหนา เรียกว่าหินคาลาไมน์ (Calamine) กับเป็นหินซอกฟอสเฟต ดังที่พบมากมายในตังเกี๋ยและในเขมร

ในแถบเหนือ มีพบหินเปอรเมียน (Permien) ซึ่งเป็นหินชั้นที่หนึ่งของชั้นหินปฐมยุค (Primary Rock) ในบริเวณอ่าวฮาลองลุ่มแม่น้ำขาว ลุ่มแม่น้ำดำ กับแถวเมืองไล่เจ้า (Lai Chao) กับตามชายฝั่งทะเลแคว้นอันนัม ในแคว้นลาวแถบเหนือจะพบหินชนิดนี้ตามลุ่มแม่น้ำอู่ ในลำน้ำโขงระหว่าง ม. หลวงพระบางกับ ม. ปากลาย ตลอดไปจนถึงพื้นที่เทือกเขาคามอง (Camon) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของที่ราบสูงตราน—นินห์ (Tran-Ninh) ก็มีพบไม่น้อย ส่วนทางใต้ลงมา คือในแคว้นเขมร จะพบหินปูนในยุคเก่าแก่แถว ม. ศรีโสภณ พระตะบอง กำโพด และตามเนินเขาต่าง ๆ (ที่ชาวเขมร เรียกว่า พนม)

หลังจากที่น้ำทะเลได้ท่วมอยู่เป็นเวลาช้านานของยุคแรกดังกล่าวนั้นได้ยุติลงแล้ว พื้นโครงฐานก็แปรสภาพเข้าสู่ยุคที่ ๒ คือยุคหินตรีอัสสิค (Triassic) และเรติก (Rhaetic) ในตอนนี้ได้เกิดมีต้นไม้และพันธุ์รุกขชาติขึ้น

อย่างหนาแน่น และเนื่องด้วยการทับถมกันเป็นชั้น ๆ นั่นเอง จึงทำให้กลายเป็นแหล่งของ *ถ่านหิน* ดังที่พบในแคว้นตังเกี๋ย (บริเวณ ฮงไก)

ในย่านระยะเวลาของยุคแรกนั้น มีอยู่ตอนหนึ่งที่พื้นธรณีได้เกิดการเคลื่อนไหวทำให้เกิดเป็นพื้นที่ขรุขระและรอยพับย่น ซึ่งในทางภูมิศาสตร์เรียกกันว่า "เฮอร์ซินเนียน" (Hercynienne) และรอยพับย่นของพื้นธรณีนี้เกิดขึ้นโดยมีแรงดันมาจากทิศตวันออกเฉียงเหนือไปสู่ตวันตกเฉียงใต้ จึงเป็นผลทำให้แผ่นดินเกิดเป็นริ้วรอยพับย่นและม้วนกลับขึ้น ดังที่ได้พบเห็นในย่านของพื้นที่หินผลึกโบราณ (Crystallo Phyllins) ในที่ต่าง ๆ แต่ตามแหล่งหินเก่าแก่อื่น ๆ (คือกราไนต์ กนิส ซิสต์ และหินปูนเก่าแก่) นั้น เป็นรอยพับย่นที่มีมาแต่ในยุคแรกแล้ว ซึ่งค่อย ๆ แปรสภาพเป็น "กึ่งพื้นราบ" (Peneplain) โดยกระแสน้ำกัดเซาะ ดังกล่าวนี้ เป็นสภาพของพื้นที่ที่จะเริ่มเข้าสู่ยุคที่ ๒ ต่อไป

(ข) ในยุคที่ ๒ หินในยุคตรีอัสสิค (Triassic) ซึ่งเป็นชั้นหนึ่งของหินในยุคที่ ๒ มีพบในบริเวณเทือกเขาอันนัม แนวของหินชนิดนี้มีตลอดไปตั้งแต่เดียง—เบียง—ภู (Dien-Bien-phu) คือตอนต้นน้ำของน้ำอู่ ถึง ม. ไล่จ้าว (Lai Chao) ในตังเกี๋ยก็มีพบหินชนิดนี้ในลุ่มน้ำดำ ซึ่งเป็นแนวไปจนถึงมณฑลกวางสีของจีน นอกจากนี้มีพบในแคว้นลาวแถบเหนือกับ ม. ลังเซิน (Lang Son) ชั้นหินนี้เป็นแนวจากตวันตกเฉียงเหนือไปตวันออกเฉียงใต้ เรื่องชั้นของหินพอสรุปลงเป็นเค้าโครงได้ว่า นับแต่ยุคหินปูนเก่าแก่ในปลายยุคที่ ๑ มาจนถึงสมัยชั้นหินจูราสสิค (Jurassic) นั้น การสำรวจได้ร่องรอยว่า พื้นที่ได้มีโครงฐานมาจากพื้นทะเลที่แปรสภาพตื้นเขินขึ้น แต่หินตอนถัดขึ้นมาไม่พบร่องรอยว่าได้เป็นพื้นทะเลมาก่อนทั้งนี้คงจะเนื่องด้วยเมื่อต่อจากระยะนั้นมา พื้นที่เริ่มมีความมั่นคงที่มนุษย์และสัตว์จะอาศัยอยู่ได้แล้ว กับเริ่มแปรสภาพเป็นพื้นฐานที่รองรับน้ำจืด จึงทำให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นแล้วทับถมกันต่อ ๆ ไป เกิดเป็นชั้นธรณีอย่างใหม่ขึ้น แรกเริ่มจะเป็นหินทรายขึ้นก่อน (ดัง

ที่พบตามก้นบึง หนองน้ำ และทะเลสาปชายทะเล และในพื้นที่ภายในหลายแห่ง) หินชั้นที่ถัดขึ้นมาจากชั้นตรีอัสสิค มีอยู่ทั่วไปในอินโดจีน มีลักษณะเป็นหินทราย (สีแดงหรือสีเทา) ปะปนอยู่กับชั้นของหินลาย (Poudding) และชั้นของดินแดง ในพื้นที่ที่พบหินชนิดนี้ทางเหนือ ม. ท่าแขกมีเกลือปะปนอยู่ด้วย ในหุบเขาลุ่มแม่น้ำอู่ก็มีปะปนอยู่กับหินฟันม้า (Gypsum) ทางชายฝั่งทะเลตังเกี๋ยตอนที่เป็นดินแดงนั้น เป็นตอนที่รองรับถ่านหินอยู่ (บริเวณ ฮ่องไก)

สรุป การสำรวจของคณะธรณีวิทยาในปี พ.ศ. ๒๔๗๔ ได้ผลดังนี้ :—

— **ดินแดง** มีพบในชั้นหินนอเรียน (Norien) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชั้นตรีอัสสิค อยู่ใต้ชั้นหินเรติคลงไป

— ส่วนต่าง ๆ ของพื้นธรณีในที่ลุ่ม บึง หนองริมทะเลหรือพื้นที่ภายใน ล้วนแต่ได้แปรสภาพมาจากหินตรีอัสสิคจนถึงยุคจูราสสิคทั้งสิ้น

— **พื้นหินทราย** มีขอบเขตกว้างไพศาล (เนื่องด้วยเป็นพื้นที่ชายทะเลมาก่อน มีตลอดไปทั่วบริเวณทิวเขาพนมดงรัก ทิวเขาคาร์ดานอมส์ (Cardanomes) ทิวเขาบาสสัค (Bassack) ที่ราบสูงโบโลเวน สองฟากแม่น้ำโขง และเป็นแนวตลอดไปถึงชายตวันออกลุ่มน้ำกาดินห์ (Ca dinh) กับในพื้นที่เทือกเขาตราน—นินห์ (Tran-Ninh) ด้วย

ชั้นของหินทรายนี้ บางแห่งหนาตั้ง ๑,๐๐๐ ม. และใต้ชั้นหินทรายลงไป คือชั้นหินปูนเก่าแก่ (ซึ่งบางตอนก็โผล่ขึ้นมาให้เห็น)

(ค) ในขั้นที่ ๒ ของยุคที่ ๒ เป็นสมัยที่ต่อจากยุคของหินตะกอน และมีตอนหนึ่งที่โลกมีความอัดดัน ทำให้พื้นดินเป็นรอยย่นดังกล่าวแล้วนั้น ในทางธรณีวิทยาจัดไว้เป็นตอนสุดสิ้นยุคตรีอัสสิคจะเข้าสู่ยุคปอสตรีอัสสิค (Postriassic) ต่อไป ในแถบเหนือของอินโดจีน ภูมิประเทศมีลักษณะเป็นริ้วรอยขรุขระและย่นเป็นรอยพับงอ ทั้งนี้เนื่องมาจากแรงดันจาก *ตวันออกเฉียงเหนือ* ก่อนที่จะเกิดแรงดันดังกล่าว พื้นธรณีได้มีรอยพับย่นเป็นทางอยู่ก่อนแล้วจากตวันตกเฉียงเหนือไปยังตวันออกเฉียงใต้ จนถึงชายฝั่งทะเลอันนัม (บริเวณ

เขาหินปูนในตังเกี๋ย) อำนาจแห่งความกดดันทางขนานนี้มีมากในดินแดนจีน และขยายขอบเขตแผ่ลงมาทางใต้ด้วย "การเคลื่อนไหวของธรณี" คงมีเรื่อย ๆ มาจนไปปะทะเข้ากับที่ราบสูงเขมร (ทางตวันตกเฉียงใต้) กับที่ราบสูงของจีน (ทางตวันออกเฉียงใต้) สกัดกั้นไว้ กำลังผลักอย่างรุนแรงนี้ ทำให้พื้นธรณีแตกแยก และเปิดออกให้เป็นชั้นหินในยุคต่าง ๆ ได้

แนวพื้นที่สลับซับซ้อน ที่เกิดจากการเคลื่อนของธรณีดังกล่าวนี้มีอยู่ ๒ แห่งคือ

แห่งที่ ๑ ทางแถบตวันตกเฉียงใต้ลุ่มแม่น้ำแดง ในบริเวณนี้พบหินปูนและหินซีสต์ในยุคเก่าขึ้นมาปะปนกับหินอื่น ๆ กลุ่มของพื้นที่สลับซับซ้อนได้แก่ เทือกเขาปูน ม. เชียงขวาง ม. สอง ในที่ราบสูงตาปิง ม. เซินลา (Son La) และหมอกเจ้า (Moc Choa) ในแถบภูเขาหอยซวน (Hoi-Xuan) และในบริเวณเทือกเขาตรานหั้ว (Tran-Ho) ด้วย

แห่งที่ ๒ อยู่ทางตวันออกแม่น้ำแดงกับเทือกเขาต้นน้ำสองเก บริเวณป่าขา (Pa-Kha) เตียนกวาง (Tuyen Qnang) และตำเด่า (Tam Dao) กับทางทิศตะวันออกแม่น้ำขาว

(ง) หินในยุคใหม่ (Tertiary Rock)

หินชนิดนี้มีพบในก้นบึ้ง หนอง และทะเลสาป หินชั้นนี้บางคราวพบถ่านหินชนิดอ่อนอยู่ปะปนบ้าง ในชั้นหินในยุคใหม่นี้เป็นชั้นดินเหนียว หินซิสต์และหินผสมต่าง ๆ (ดินเหนียวกับหินทราย กับหินลาย เป็นต้น) หินดังกล่าวนี้ได้จมลงไปข้างใต้โดยการกดดันซึ่งมีมาจากแรงดันดังกล่าวมาแล้ว หินในยุคนี้จะมีพบในลุ่มน้ำแดง ลุ่มน้ำสองกา และสองเก แถวเกาบางกับลอกบินห์ (Lock-Binh) ในแคว้นลาวบริเวณหมู่บ้านมาน และในตังเกี๋ย แถวบินลู (Binh-Lu)

อนึ่งหินมีโอ—ปิโลซีน (Mio-Pilocene) ที่พบในพื้นที่สลับซับซ้อนนั้นนักธรณีวิทยาสันนิษฐานว่า เป็นการเคลื่อนไหวของธรณีในยุคหลังจากเทือก

เขาหิมาลัย หินมิโอ—ปิโลซีนนี้ มีพบในลำน้ำต่าง ๆ ในตังเกี๋ย ในบริเวณแม่น้ำแดง แม่น้ำสองกา สองเก แม่น้ำขาว และในเกาบาง นอกจากนี้ก็มีพบในลังเซินบ้าง

(จ) ยุคของหินชั้นบนสุด

พื้นที่แตกเป็นริ้วรอยและสลับซับซ้อน ซึ่งเกิดจากแรงอัดดันจากทางขนานดังกล่าวมาแล้วนั้น ได้ถูกกระแสน้ำเซาะกัด และพัดไปสู่ที่ต่ำ ตอนที่สูงค่อย ๆ ทำลายสึกกร่อนลงจนเกือบกลายเป็นพื้นระดับ ดังนั้นสภาพของพื้นที่จึงมีลักษณะกลายเป็น “กึ่งที่ราบ” (Peneplain) พื้นค่อย ๆ ลาดลงลงไปทางตวันออก *เป็นทิวเขาต่ำ ๆ บางแห่งก็เป็นยอดแหลมโดดเดี่ยว* ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่แข็งแกร่ง

ตอนเริ่มแรกของชั้นหินบนสุดนี้ เป็นระยะเวลาที่เริ่มมีมนุษย์มาอาศัยอยู่แล้ว สภาพของแหลม (ทั้งหมด) มีสภาพ *เป็นขอบเขตที่ยกลอยขึ้นเหนือน้ำ* และเป็นแหลมยื่นออกไปในทะเลเป็นการเปลี่ยนแปลงของผิวพิภพในทวีปเอเซียแถบอาคเณย์อย่างน่าปลาดยิ่งนัก ขอบเขตแห่งการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงนี้อนุสนธิ์มาจากที่ราบสูงธิเบทและที่ราบสูงในอินโดจีน มาสู่พื้นระดับธรรมดา และการเคลื่อนไหวของธรณีคราวหลังนี้ได้ก่อให้เกิด *ทิวเขาอันนัมขึ้น* ยกเป็นขอบสูงขึ้นทางด้านทะเลจีน กั้นพื้นที่ราบสูงและพื้นกึ่งที่ราบ (Peneplain) ไว้ภายใน ทิวเขาอันนัมนี้จึงเท่ากับเป็นเขื่อนกั้นธรรมชาติใหญ่อันหนึ่ง

หินปะทุต่าง ๆ (จากภูเขาไฟ)

ได้กล่าวแล้วว่า หินชนิดต่าง ๆ ได้โผล่ขึ้นมาให้เห็นจากรอยแตก (ที่เกิดจากการเคลื่อนไหวหรือน้ำเซาะกัด) สำหรับหินปะทุต่าง ๆ โดยมากมักถูกหินใหม่ ๆ ปกคลุมไว้ หินชนิดนี้แบ่งออกได้ ๔ ประเภท

๑. หินกราไนท์ และ ดิโอไรต์

๒. หินรีห์โอไลต์ (Rhyolite)

๓. หินปอรฟีไรต์ (Porphyrite)

๔. หินบาสอลต์ (Basalt)

— หินกราไนต์ และ ดีโอไรต์นั้น มีมากในแถบเหนือ อยู่ปะปนกันจนยากที่จะแยกออกจากกันได้ ทางตอนใต้ในทิวเขาแม่ลูก (Mere et enfant) เป็นเทือกเขาหินกราไนต์ ทางแถบตวันตกของเขมร มีแนวของหินดีโอไรต์ (ซึ่งเป็นหินในยุคเก่าแก่) ส่วนทางชายตวันตกทะเลสาป จะเป็นแนวทางของหินกราไนต์ไปจนถึง ม. โพธิสัตว์

— หินรีห์โอไลต์ และไมโดร—กราไนต์ มีพบอยู่ทั่วไป ตำบลที่มีมากคือ ชายตวันตกทิวเขาอันนัม (ระหว่าง ม. กินอน กับไซ่ง่อน) นอกจากนี้มีพบทางทิศใต้ ม. ปากเซ และในแคว้นเขมรแถบตวันตก ในบางแห่งก็มีพบอยู่ในชั้นของหินตะกอนและหินทราย

— หินปอฟีไรต์ มีพบในตังเกี๋ยแถวเกาบาง และในหุบเขาลุ่มแม่น้ำสองม้า (Song Ma) ในอันนัมตอนใต้ และในเขมรก็มีพบบ้าง

— หินบาสอลต์ (Basalt) เป็นหินในรุ่นหลังต่อจากหินรีห์โอไลต์ จัดเป็นหินในชั้นที่ ๔ ของหินปะทุจากภูเขาไฟระเบิด (ครั้งหลังที่สุดในปี พ.ศ. ๒๔๖๖ ภูเขาไฟใกล้ฝั่งทะเลอันนัมทางใต้ Poulo Cercir de Mer ประมาณ ๒๐ กม. ระเบิดขึ้นโผล่เป็นกรวยแหลมหินละลายและซากถ่านเถ้าได้ถูกน้ำทะเลเซาะกัดไปก่อนพบเพียง ๒—๓ สัปดาห์เท่านั้น) ทางไหลของหินบาสอลต์นี้จะปรากฏเป็นทางยาว ๆ ไปตลอดแถบทางใต้ ม. ตูราน ในที่ราบสูงโบโลเวน ที่ราบสูงกอนตูม และในที่ราบสูงดารลัด ในลุ่มแม่น้ำดงในตอนเหนือ ก็มีพบเป็นทางไปจนจดชายตะวันออกประเทศเขมร ทางเหนือมีแนวพื้นที่หินบาสอลต์ที่ภูกี (Phu Qui) ใกล้กับ ม. วินห์ ในเทือกเขาอันนัม และชายทะเลแถว ม. กวางบินห์ ก็มีเป็นแนวติดต่อกันไป นอกจากนี้มีเป็นแห่ง ๆ ในตังเกี๋ยตอนเหนือบริเวณ เดียง—เบียง—ภู

ชั้นของดินแดง

ในชั้นของดินแดง (Eleviaux) จะประกอบไปด้วย *ศิลาแลง* และ *ดินแดง* ศิลาแลง (ในญวนเรียกว่า ศิลาเมืองเปียนหั้ว) มีพบในถ้ำใต้ดิน เป็นดินซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของหินตะกอนน้ำท่วมในยุคโบราณในแหล่งซึ่งขังน้ำไม่มีทางไหลไปไหนได้ ส่วนดินแดง คือ ดินที่แยกตัวออกจากหินบาสอลต์ดังกล่าวมาแล้ว ดินแดงส่วนมากมักมีธาตุผสมของฟอสเฟตและโปตาสเซียมอยู่ด้วย ดังนั้นจึง**เหมาะสำหรับการทำสวนยาง ทำไร่กาแฟ และไร่ชาเป็นอันมาก** เมื่อได้เปิดเป็นไร่ขึ้นแล้ว พื้นที่ยังเหมาะแก่การใช้เครื่องจักร์กลอีกด้วย

(ฉ) การไหลของน้ำ

ในพื้นที่ "กึ่งที่ราบ" ดังได้กล่าวแล้ว (ในอักษร จ.) ตั้งอยู่ในระดับที่สูง จึงเป็นสาเหตุของการไหลของน้ำ แม่น้ำลำธารมีกำลังไหลแรงมากในตอนที่ลาดชัน แต่พื้นที่กึ่งที่ราบนี้ได้ปะทะรับไว้หลายแห่ง และในบริเวณพื้นที่เหล่านี้ก็อยู่ในย่านลมมรสุมที่นำฝนมาตกก่อให้เกิดเป็นความชุ่มชื้นอยู่ตลอดเวลาด้วย ในบริเวณแถบเหนือและตามที่ราบสูงต่าง ๆ จะเป็นตอนที่กระแสน้ำไหลแรงมาก ลำน้ำไปขาดเป็นตอน ๆ เป็นรางลึกแคบ และมีลักษณะเป็นโตรกเขาที่น่ากลัวบางตอนจะอยู่ต่ำไปจากพื้นที่ถึง ๑,๒๐๐ เมตรก็มี

ลักษณะทั่วไปของแม่น้ำ ในอินโดจีนกล่าวได้ว่า น. โขง เป็นสายใหญ่ที่สุด กำเหนิดมาจากธิเบท เป็นแม่น้ำสายใหญ่ที่สุดไหลผ่านพื้นที่ต่าง ๆ จากต้นน้ำถึงปากน้ำประมาณ ๔,๐๐๐ กม. ตอนเหนือไหลผ่านพื้นที่เทือกเขาและแนวพื้นที่สลับซับซ้อนโดยการเคลื่อนไหวของธรณี ลำน้ำมีลักษณะเป็นโกรกผาและซอกเขา (เมืองปากลายนับว่าเป็นสุดเขตต์ของตอนนี้) ต่อลงมานับว่าเป็นตอนกลางไหลผ่านพื้นที่ *หินทราย* ลำน้ำมีลักษณะเปิดกว้างออก (ตอนนี้นับแต่เวียงจันทน์—สุดเขตต์แคว้นลาว) ต่อลงไปไหลผ่านที่ราบต่ำคือในดินแดนเขมรแล้วไหลลงสู่ทะเล

ส่วนแม่น้ำสายอื่น ๆ เป็นแม่น้ำสายสั้น ๆ ไม่มีสายใดยาวเท่าน้ำโขง

พื้นที่ในลุ่มแม่น้ำคงคล้ายคลึงกัน ไม่มีขอบเขตต์กว้างขวางอย่างใด แต่ในลำน้ำมีน้ำมาก (ซึ่งได้จากฝนแห่งมรสุม) ลำน้ำในพื้นที่กึ่งที่ราบ มีหลายตอนที่ลำน้ำไปขาดหายจมลงไปในดิน ลำน้ำทุกสายนำเอาโคลนตม ทรายไปตกเป็นตะกอนในที่ต่ำ และตามอ่าวชายฝั่งทะเล ทำให้ตื้นเขินและเกิดแผ่นดินงอก แล้วเกิดพื้นที่เดลตาขึ้น ในพื้นที่ตอนแคบระหว่างทิวเขาอันนัมกับฝั่งทะเลแม่น้ำต่าง ๆ เป็นแม่น้ำสายสั้น ๆ ไหลเชี่ยวจัดลงสู่ทะเลทีเดียว ที่ราบตามลุ่มน้ำมีเป็นผืนเล็ก ๆ เป็นตอน ๆ ไม่ติดต่อกัน (โดยมีทิวที่ยื่นไปทางทะเลคั่นไว้) ลำน้ำที่ไหลผ่านไปสู่ทะเลนี้ก่อให้เกิดเป็นพื้นที่เดลตาน้อย ๆ ขึ้นตามชายฝั่งทะเล แม่น้ำในพื้นที่ตอนนี้ ได้แก่

แม่น้ำ สองคา (Song Ca)

แม่น้ำ สองชู (Song Chu)

แม่น้ำ สองมา (Song Ma)

แม่น้ำ แดงกับน้ำดำ ที่ไหลขนานกันไป

ลำน้ำต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ เกิดจากรอยพับย่นของผิวพื้นธรณีนั่นเอง รอยลึกเกิดเป็นหุบเขาและลำน้ำ ทิวเขาเรียงจากทิศพายัพไปสู่อาคเณย์ ดังนั้น ลำน้ำต่าง ๆ ก็คงมีทิศทางไหลไปตามริ้วรอยของผิวธรณีดังกล่าว (แม่น้ำแดงนับว่าเป็นสายที่ใหญ่ที่สุดในบรรดาลำน้ำต่าง ๆ ในย่านเทือกเขาตอนนี้) ไหลผ่านมาจากทิวเขาตะวันออกเฉียงใต้ตังเกี๋ย อันนัมตอนเหนือไปออกทะเลแถวปอร์ทอันนัมตอนต้นน้ำคงผ่านมาในริ้วรอยของโกรกผาและลำน้ำมาขยายออกในพื้นที่ตอนต่ำ ซึ่งเป็นพื้นที่แอ่งอันกว้างขวาง ตอนจะออกสู่ทะเลลำน้ำคดเคี้ยวมาก

(ข) ในพื้นที่เดลตา

ในบริเวณเทือกเขาที่เรียกว่า "พื้นที่กึ่งที่ราบ" ที่กล่าวมานั้นอยู่ในระดับสูง บางตอนปีนหินชั้น Tertiary และ Quaterary แซกอยู่ในรอยแยก

ของแผ่นดิน ดังนั้นกระแสน้ำที่ไหลผ่านมา ก็เซาะกัดและนำมาเป็นตะกอนไปตกในที่ต่ำ ที่ลุ่ม และตามชายฝั่งทะเลทับถมกันหนามากขึ้นเกิดเป็นพื้นเดลตาขึ้น เนื้อดินในเดลตาประกอบไปด้วยดินเหนียว ดินทราย และหินในยุคต่าง ๆ ส่วนผสมของตะกอนดินได้จับหนาเกรอะหนาอยู่บนพื้นฐาน ลักษณะของเดลตาจะค่อย ๆ ลาดเทลงสู่ชายทะเลเล็กน้อย บางตอนก็มีเป็นริ้วรอยบ้าง (ในเมื่อพื้นฐานเดิมเป็นริ้วรอยอยู่ก่อนแล้ว) ตอนสุดของพื้นเดลตาที่บรรจบกับทะเลมีต้นโกงกาง ต้นกก หรือต้นไม้น้ำขึ้นเต็มไปหมด เป็นสิ่งช่วยทำให้แผ่นดินงอกมากขึ้น

เนื่องด้วยพื้นเดลตามีเนื้อดินดี และลมฟ้าอากาศก็เหมาะ จึงให้ผลดีแก่การเพาะปลูก และการชลประทานได้ช่วยส่งเสริมเป็นอันมาก ดังนั้นอินโดจีนจึงเป็นแหล่งที่ผลิตข้าวได้มาก นับว่าเป็นอันดับ ๒ ของโลกที่รองจากพม่า ในพื้นที่เดลตาส่วนมากชาวญวนได้เข้าครอบครองและอาศัยอยู่ พื้นที่เดลตาใหญ่ ๆ มีอยู่ ๒ แห่ง คือ

— เดลตาในโคชินไชนา (กำเหนิดจาก น้ำโขง และน้ำดงไน)

— เดลตาในตังเกี๋ย (กำเหนิดจากน้ำแดง และ น้ำสอง ไท-บินห์)

สรุป พื้นโครงขอบและสิ่งธรรมชาติในพื้นที่ มีดังนี้

ในแถบเหนือเป็นพื้นที่ภูเขา และที่ราบสูง กับเป็นพื้นที่รอยแตกแยกและพับย่น (ซึ่งเนื่องจากการเคลื่อนไหวของแผ่นดิน) มีแนวจากตวันตกเฉียงเหนือไปสู่ตวันออกเฉียงใต้

ในตอนกลาง ทิวเขาอันนัมเท่ากับเป็นเขื่อนใหญ่ที่ลดลงอย่างชันทางทะเลจีน ส่วนทางด้านตวันตก ค่อย ๆ ลดลงทีละน้อย ๆ ไปสู่ที่ลุ่มน้ำโขง ทางด้านตะวันตกเป็นที่ราบสูงต่าง ๆ ประกอบไปด้วยหินในยุคเก่าแก่ต่าง ๆ เช่น หินปอสตรีอัสสิค หินทราย และบาสอลต์ ที่ราบสูงเหล่านี้ได้แก่

— ราบสูงโบโลเวน และ ท่าหอย

— ที่ราบสูงกอนตุม และปลีกู

— ที่ราบสูงดารลัท และ ลางเบียง

— ที่ราบสูงดจีริง และ ดงไนตอนเหนือ

ประเภทของดินตามลำแม่น้ำโขงจำแนกออกได้เป็น ๓ ตอน

ลำน้ำโขงตอนเหนือ คือ ในแคว้นลาวเหนือ ทางน้ำไหลมาใน *พื้นที่หินในยุคดึกดำบรรพ์* และตอนพื้นที่ริ้วรอยที่เกิดจากการเคลื่อนย้ายของแผ่นดิน จนถึง ม. ปากลายเป็นหมดเขต ต่อลงมาจากเวียงจันทน์ไปสุดแคว้นลาวนั้น ลำน้ำจะไหลผ่านไปใน *พื้นหินทราย* และต่ำลงไปในตอนใต้ นับแต่แก่งโขงลงไปสู่ทะเล ลำน้ำจะไหลผ่าน*พื้นดินโคลนตม*

พลเมือง และเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม

ข้อ ๓ จำนวนพลเมือง (ปี ๒๔๘๑)

— ชาวญวน (หรือเวียตนาม)	๑๗,๖๒๐,๐๐๐ คน
— ชาวเขมร	๒๖๕,๐๐๐ คน
— ชาวลาว	๑,๒๐๐,๐๐๐ คน
— ชาวป่าชาวดอย	๑,๐๐๐,๐๐๐ คน
— จีน	๕๐๐,๐๐๐ คน
— ชาวยุโรป	๓๐,๐๐๐ คน

ชาวญวนหรือเวียตนาม เป็นกลุ่มชนหมู่ใหญ่ อาศัยอยู่ในที่ราบตังเกี๋ย อันนัม และโคชินไชนา เป็นชนชาติที่ขยันขันแข็งในการงาน มีสถิติคนเกิดมาก แต่ก็ตายมาก ถึงกระนั้น จำนวนสำมะโนครัวคงมีเพิ่มมากขึ้น ๆ ค่อย ๆ อพยพลงมาทางใต้ ทางตะวันตกเข้าไปในแคว้นลาว และเขมร เข้าจับจองที่ว่างเปล่าประกอบงานอาชีพ พวกนี้ขยันขันแข็ง และอดทนดี

ชาวเขมรส่วนมากอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำโขงตอนต่ำใกล้บริเวณทะเลสาป กับในพื้นที่ชายทะเลทางแหลมข้าวเม่า

พวกลาว เป็นชนชาติเผ่าเดียวกันกับไทย อาศัยอยู่ตามพื้นที่ในลุ่มน้ำตอนกลางและในแคว้นลาว ทั้งพวกลาวและเขมรเป็นชนชาติอ่อนแอ ขาดความเข้มแข็ง การอาชีพต่าง ๆ ตกอยู่ในกำมือชาวเวียตนามและจีนเป็นส่วนมาก จำนวนพลเมืองทั้งเขมรและลาวดูไม่ค่อยมีเพิ่มขึ้นเท่าใดนัก

พวกชาวป่าชาวเขา ได้แก่พวกแม้ว (Meos) พวกมาน (Mans) พวกเมือง พวกโท้ หรือโล่โล้กับพวกนุง พวกชาวเขาเหล่านี้เป็นพวกกึ่งพะเนจรอาศัยอยู่บนภูเขาสูง พวกมานอยู่ในที่สูงประมาณ ๔๐๐—๘๐๐ เมตร มีจำนวนราว ๆ ๙๒,๐๐๐ คน พวกแม้วจะอยู่สูงไปกว่าพวกมาน มีจำนวนประมาณ ๙๐,๐๐๐ คน และที่อยู่สูงขึ้นไปอีก จะเป็นพวกโล่โล้ พวกโท้ และพวกเมืองอาศัยอยู่ในตังเกี๋ย

ในตอนที่ราบสูงและในป่าเขาต่าง ๆ ในตอนกลางและทางตะวันตกทิวเขาอันนัมมีเผ่าชนอีกพวกหนึ่ง ซึ่งเป็นเชื้อสายชาวอินโดนีเซียอยู่เป็นจำนวนมาก ได้แก่พวกจาม (ที่เราเคยเรียกกันว่าแขกจาม) พวกม้อย (Mois) พวกข่า พวกกุย พวกพนง (Phnong) พวกเหล่านี้รวมกันเข้าจะมีจำนวนไม่ต่ำกว่า ๖๕๐,๐๐๐ คน

พวกจาม เป็นพวกที่เคยเจริญและมีวัฒนธรรมสูงมาแล้วพร้อม ๆ กับเขมรสมัยเรืองอำนาจ และอพยพเข้ามาสู่ดินแดนนี้พร้อมกับเขมรด้วย และต่อมาได้พ่ายแพ้แก่ชาวญวนจึงต้องหลบหนีไปอยู่ตามเทือกเขาและที่ราบสูงภายใน ส่วนพวกม้อยหรือพวกข่านั้น กระจัดกระจายอยู่ตามที่ราบสูงและป่าดงทั่วไป แบ่งออกได้หลายสาขา เช่น พวกกระแด จาไร บาห์นา (Bahnar) เซดัง ข่าลู (Khaleu) โบโลเวน มา (Ma) สะเตียง และ กุย แต่ละพวกภาษาพูดไม่เหมือนกัน และไม่ถูกกันด้วย เป็นพวกอยู่ไม่เป็นหลักแหล่ง โยกย้ายไป ๆ มา ๆ ผู้ที่เดินทางไปเที่ยวชมภูมิประเทศจะพบพวกนี้บ่อย ๆ ตามถนน

ซึ่งออกเดินทางไปกันทั้งครอบครัว อาวุธประจำตัวถือหอกกับธนูอาบยาพิษ ร่างกายแข็งแรงได้ส่วนสัด และน่ากลัว

จีน เข้าแทรกแซงอยู่ทุกหนทุกแห่งโดยเข้ายึดทำเลการค้า และแหล่งโภคทรัพย์ดี ๆ ในเมืองใหญ่ หรือตำบลใหญ่ ๆ ที่ราบอันอุดมสมบูรณ์ การงานที่สำคัญ ๆ พวกจีนเข้าคุมไว้เป็นส่วนมาก เช่นการค้า การเงิน งานฝีมือ ตลอดจนงานกรรมกร

ฝรั่ง โดยมากเข้ามาเป็นข้าราชการ เป็นเจ้าของไร่กสิกรรม เหมืองแร่ และผู้จัดการห้างร้านต่าง ๆ

ประเพณีและศาสนา วัฒนธรรม

ข้อ ๔ ชาวเวียตนาม เขมร และลาว ในจำพวกคนชั้นต่ำคงนับถือผีสาง เทวดา และเชื่อในโชคลางต่าง ๆ อยู่

สำหรับพวกลาว เขมร มีธรรมเนียมประเพณีและศาสนาคล้ายคลึงกับไทยมากที่สุด ชาวเวียตนามส่วนมากนับถือพุทธศาสนาในลัทธิมหายานคล้ายแบบของจีน วัดใหญ่ของเวียตนามทางภาคเหนือ ได้แก่วัดเฮืองติช และวัดธัวไต ส่วนทางภาคใต้ได้แก่วัดบาเด่น ซึ่งในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ จะมีผู้คนไปประชุมสวดมนต์และบำเพ็ญกุศลที่วัดเป็นงานใหญ่ ลัทธิขงจื๊อก็เป็นที่นับถือกันไม่น้อย พวกเวียตนามคงเลื่อมใสทำการบวงสรวงเส้นไหว้บรรพบุรุษอย่างแบบจีน มีศาลจ้าว ศาลเทพารักษ์ คริสตศาสนาได้ขยายตัวออกอย่างรวดเร็วในสมัยฝรั่งเศสเข้ามาครอบครอง ในนิกายคาธอลิก มีคนนับถือประมาณ ๒ ล้านคนเศษ นิกายโปรเตสแตนท์ของคณะอเมริกันก็มีผู้นับถือบ้าง

ในทางวัฒนธรรม สำหรับลาวและเขมรก็คงเหมือน ๆ กับไทย ส่วนญวนนั้นใกล้ไปทางจีนมาก เนื่องด้วยต้องตกอยู่ในอิทธิพลของจีนมาเป็น

เวลาช้านาน ฉะนั้นธรรมเนียม หนังสือ ศิลปกรรม ตลอดจนคำพูด การแต่งกาย จึงเป็นจีนไปหมด ต่อเมื่อคริสตศาสนาเข้ามาแพร่หลายในญวน หนังสือของญวนจึงได้เปลี่ยนแปลงไป โดยใช้อักษรโรมัน (Alexander de Rhode บาดหลวงคาธอลิกชาวโปรตุเกศ เป็นผู้ริเริ่ม) และหนังสือแบบนี้ได้ใช้กันแพร่หลาย เพราะเรียนรู้ได้ง่ายกว่าแบบหนังสือจีนมาก

เมื่อเปรียบชั้นเชิงในการดำรงชีพและความสามารถของบุคคลแล้ว กล่าวได้ว่าชาวเวียตนามมีความอดทน มานะขันแข็งในการงาน กล้าได้กล้าเสีย และฉลาดกว่า เหนือกว่าลาวและเขมรเป็นอันมาก

ส่วนพวกชาวเขาต่าง ๆ นับถือผี เส้นไหว้บรรพบุรุษคล้ายจีน พวกม้อย (ทางแคว้นลาวเรียกพวกนี้ว่าข่า) คงนับถือผี จ้าวเขา จ้าวป่า พวกหมอผีจะเป็นทั้งหัวหน้าศาสนาและหมอรักษาโรคไปด้วยในตัว

ประวัติสังเขป

ข้อ ๕ ผู้คนที่เข้ามาอยู่ในอินโดจีนในครั้งแรกนั้น เป็นชนชาติเผ่ามลายูตามหมู่เกาะในย่านสมุทรแปซิฟิค (Malayan-Polynesian) ผู้ที่สืบเชื้อสายต่อมาในทุกวันนี้ปรากฏว่ามีพบอยู่ในแถบภูเขา ป่าสูง และที่ราบสูงในแคว้นอันนัม ในเขมร และในแคว้นลาว (กลายเป็นคนป่าคนดอยไป) ชนชาติเดิมดั่งกล่าวนี้พวกที่สำคัญแบ่งออกได้เป็น ๒ พวก คือ *พวกจาม* (มีอยู่ในตอนใต้ของแคว้นอันนัม) กับ *พวกขอม* ส่วนพวกญวนและลาวหรือไทยเป็นผู้อพยพเข้ามาภายหลัง

พวกจามตั้งอาณาจักร์ของตนขึ้น (คืออาณาจักร์จัมปา) เมื่อประมาณในปี ๑๙๒ (พ.ศ. ๗๓๕) สันนิษฐานว่าคงมีเขตตลอดดินแดนแคว้นอันนัมเดี๋ยวนี้ไปจนถึงแคว้นโคชินไชนาและแคว้นเขมรด้วย ได้รุ่งเรืองมีอำนาจ

มากจนถึงศตวรรษที่ ๑๑ โดยกษัตริย์ซึ่งเป็นชาวอินเดียมาครอบครอง อนึ่ง มาร์โคโปโลผู้เดินทางผ่านมาในศตวรรษที่ ๑๓ ก็ได้กล่าวข้อความไว้ในจดหมายเหตุการเดินทางพาดพิง และยืนยันไว้ในเรื่องนี้ด้วย ในศตวรรษที่ ๑๔ อาณาจักร์จัมปาแบ่งออกเป็นส่วนย่อย ๆ ในปกครองของเจ้าครองนคร แล้วค่อย ๆ เสื่อมอำนาจลง ครั้นในปี ๑๗๔๑ (พ.ศ. ๒๒๘๔) ก็ตกไปอยู่ในอำนาจของพวกญวนซึ่งอพยพเข้ามาจนมีจำนวนมากขึ้น ๆ จนกระทั่งถึงปี ๑๘๘๔ (พ.ศ. ๒๔๒๗) ฝรั่งเศสเข้ามา พวกจามจึงพอเหลือเชื้อสายอยู่บ้างไม่ต้องสูญชาติ (ฝรั่งเศสว่า)

ส่วนพวกขอม หรือเขมรนั้น เป็นชนชาติที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชนชาติจามมาก ปรากฏว่ารุ่งเรืองขึ้นในศตวรรษที่ ๖—๘ จนถึงศตวรรษที่ ๑๓ มีอำนาจเต็มที่ กษัตริย์ขอมปราบปรามชาติข้างเคียงได้ ได้สร้างวัตถุสวยงามขึ้นหลายแห่ง แต่แล้วก็เสื่อมอำนาจลงในปลายศตวรรษที่ ๑๓ นี้เอง โดยถูกไทยรุกรานเข้ามาทางตวันตก ลาวถูกรุกเข้ามาทางเหนือ ญวนทางตวันออก ในที่สุดก็ต้องตกอยู่ในอำนาจของไทยและญวน จนกระทั่งฝรั่งเศสได้เข้ามาปกครองญวน ประเทศเขมรจึงเข้าอยู่ในความพิทักษ์คุ้มครองแต่บัดนั้นมา (พ.ศ. ๒๔๐๔—๑๐) ไทยหมดอำนาจในเขมรอย่างเด็ดขาดใน พ.ศ. ๒๔๔๗ ครั้นต่อมาในปี ๒๔๕๐ ไทยต้องยกเขมรส่วนใน (หรือมณฑลบูรพา) ให้ฝรั่งเศสอีก พร้อมกับแคว้นหลวงพระบาง เวียงจันทน์ (ซึ่งเรียกว่าแคว้นลาว ณ บัดนี้) ด้วย

สำหรับญวนนั้น ชาวญวนซึ่ง ณ ปัจจุบันนี้เรียกตนเองว่าเวียตนาม อพยพลงมาเรื่อย ๆ และได้ตั้งขึ้นเป็นอาณาจักร์ โดยกษัตริย์ราชวงศ์ เล้ (Le) ในศตวรรษที่ ๖ ครั้นในปี ๖๐๒ (พ.ศ. ๑๑๔๕) ญวนกลับตกไปอยู่ในอำนาจของจีน ในปี ๙๓๘ (พ.ศ. ๑๔๘๑) เกิดปฏิวัติกันใหญ่ โดย โง-เกวียน (Ngo-Quyen) ซึ่งสถาปนาราชวงศ์โง้ขึ้นได้จนถึงปี ค.ศ. ๙๖๓ (พ.ศ. ๑๕๐๖) ประวัติศาสตร์ของญวนจะเต็มไปด้วยการต่อสู้ขัดขวางจีนตลอดเวลาเพื่อ

ปลดแอกออกเป็นอิสสระ และพร้อม ๆ กันนี้ก็ได้เข้าแย่งอำนาจของอาณาจักร์จัมปาและเขมรด้วย การปกครองภายในมีการเปลี่ยนวงศ์กษัตริย์บ่อย ๆ ตลอดสมัยในศตวรรษที่ ๑๓ ถึง ๑๖ จนกระทั่งในปลายศตวรรษที่ ๑๘ เกิดการแย่งอำนาจกันเป็นใหญ่ระหว่างราชวงศ์ งูเยน (Ngu-Yen) และราชวงศ์ตรินห์ (Trinh) ในที่สุดฝ่ายงูเยนได้ชัยชนะโดยการช่วยเหลือของฝรั่งเศสซึ่งมีกำลังเพียงเล็กน้อย และก็นับได้ว่าแต่นั้นมาฝรั่งเศสเริ่มเข้ามามีอำนาจ และค่อย ๆ ขยายอิทธิพลเข้าปกครองต่อไป เงียน-อันห์ (Nguyen-Anh) ได้ขึ้นเสวยราชย์ทรงพระนามว่า จักรพรรดิ์ ยา—ลอง (Gia-Long) รัชชทายาทผู้ที่ได้สืบราชบัลลังค์ต่อไปรู้สึกตัวเห็นภัยที่บังเกิดขึ้นจากฝรั่งเศสจึงเริ่มทำการต่อต้านและกำจัด ในปี ๑๘๕๐ (พ.ศ. ๒๓๙๓) เมืองตูราน (Tourran) ถูกฝรั่งเศสยึด ต่อไปก็เสียเมืองไซ่ง่อน คือ ในปี ๑๘๔๗—๑๘๖๓ (พ.ศ. ๒๓๙๐—๒๔๐๖) จักรพรรดิ์ตูเดือก (Tu-Duc) ต้องยอมให้ฝรั่งเศสเข้าครองแคว้นโคชินไชนาส่วนตวันออก และในปี ๑๘๗๔ (พ.ศ. ๒๔๑๗) แคว้นโคชินไชนาทั้งหมดก็ตกเป็น *อาณานิคม* ของฝรั่งเศส ครั้นในปี ๑๘๘๒ (พ.ศ. ๒๔๒๕) เกิดยุ่งยากขึ้นในตังเกี๋ย ฝรั่งเศสก็เข้าปราบปรามอีก ญวนต้องยอมให้แคว้นอันนัม ให้อยู่ในพิทักษ์ของฝรั่งเศสอีก (ตามสัญญาที่เมืองเว้ในปี ๑๘๘๔) ครั้นมาในรัชชสมัยจักรพรรดิ์ดง—ข่านฮ์ (Dong-Khanh) ปี ๑๘๘๔—๑๘๙๕ (พ.ศ. ๒๔๒๗—๓๘) แคว้นต่าง ๆ ของญวนก็ตกอยู่ในอำนาจของฝรั่งเศสทั้งสิ้น

ทางคมนาคม

ข้อ ๖. คมนาคมทางบก

ก) ถนน ฝรั่งเศสเมื่อเข้ามาปกครองได้อวดไว้ว่ามีนโยบายที่จะขยายการสร้างถนนหนทางให้มากขึ้น และที่สร้างแล้วไปแล้ว (พ.ศ. ๒๔๘๑) ถนน

ยาวประมาณ ๓๒,๐๐๐ กม. (๒๐,๐๐๐ ไมล์) ถนนสายสำคัญ คือ สายขนานกับแม่น้ำโขง กับถนนมันดาริน (Mandarin) สายที่ขนานกับชายฝั่งทะเล

ถนนสายขนานกับน้ำโขง (ฝรั่งเศสเรียกว่า Route Colonial ๑๓) เป็นถนนที่โรยหิน และบางตอนลาดยาง จากไซ่ง่อนถึงปากเซ (ประมาณ ๖๐๐ กม.) ถนนจากแคว้นลาวไปยังชายฝั่งทะเลก็ได้สำเร็จไปแล้วหลายสาย

ถนนสายมันดาริน ในตอนกลาง และตอนเหนือของแคว้นอันนัมนั้น มักจะมีลมไทฟุนรบกวนในระหว่างเดือนกันยายนหรือตุลาคมทำให้บางตอนของถนน (และทางรถไฟด้วย) เกิดน้ำท่วม การสัญจรไปมาต้องชะงักลง

ถนนสายต่าง ๆ มีดังนี้

R.C.1	หรือสายมันดาริน นับจากเขตแดนไทยถึงจีน	๒,๕๖๗ กม.
R.C.1 bis	พนมเปญ—เสียมราฐ นครวัด และศรีโสภณ	๔๒๐ กม.
R.C.2	ฮานอย—เตียนกวาง และฮาตินห์	๓๔๘ กม.
R.C.3	ฮานอย—บักนินห์ และเกาบัง	๒๙๒ กม.
R.C.4	มองเก—ลังเซิน เกาบัง เลากาย ไลเจา พงสาลี หลวงพระบาง เวียงจันทน์	๑,๐๖๕ กม.
R.C.5	ฮานอย—ไฮฟอง	๑๐๓ กม.
R.C.6	ฮานอย—ส่ำเหนือ (Samneur)	๒๖๙ กม.
R.C.7	วินห์—หลวงพระบาง (เป็นถนนใหญ่ในด้านภูเดียง—ภูขอม)	๕๑๑ กม.
R.C.8	วินห์—เวียงจันทน์ (ช่องทางผ่านเขาระหว่างวินห์—สกเสา)	๑๓๒ กม.

R.C.9 กวางตรี—สุวรรณเขตต์..๓๒๘ กม.
R.C.10 ปากเซ—อุบล..๓๙ กม.
R.C.11 ตูซาม—ดาลัท..๑๑๓ กม.
R.C.12 สนุล—เกรก (Snoul – Krek) ....๖๘ กม.
R.C.13 ไซ่ง่อน—กระแจะ (Kratie) สุวรรณเขตต์ ท่าแขก
และเวียงจันทน์...๑,๓๓๑ กม.
R.C.14 บูดอบ (Budob) บ้านแม่ทวด (Banmiethaod)
พลีกู (Plieku) และกวนตุง (จากบูดอบไปบ้าน
แม่ทวดเป็นทางยุทธศาสตร์...๕๐๐ กม.
R.C.15 เบียนหั้ว—แหลมซังต์ยักส์...๙๓ กม.
R.C.16 ไซ่ง่อน—วินหลง คันโธ บักเสียว และกะโบ.......................๓๔๖ กม.
R.C.17 พนมเปญ—กัมโพด และฮาเตียน...๒๐๘ กม.
R.C.18 ฮานอย—เตียนเยน...๑๙๐ กม.
R.C.19 แกงฮอง (Quinh-on)—พลีกู (Pleiku) ....๑๗๒ กม.
R.C.20 ไซ่ง่อน—ดิจิริง และดาลัท...๓๐๕ กม.
R.C.21 บินหั้ว—บ้านแม่ทวด...๑๖๐ กม.
R.C.22 โกดัวฮา (Godau-ha)—ไตนินห์ กำปงจาม ....๒๒๕ กม.

ข) ทางรถไฟ

ทางรถไฟมีประมาณ ๓,๐๐๐ กม. เป็นส่วนของรัฐบาลกับของบริษัท ขนาดของรางกว้าง ๑ เมตร รถโดยสารแบ่งออกเป็นชั้น ๑,๒,๓ และมีชั้น ๔ (สำหรับชาวเมืองโดยฉะเพาะ) รถโดยสารได้จัดตามแบบสมัยใหม่

รถไฟของรัฐบาล แบ่งออกได้ ๖ สาย

ในตังเกี๋ย

๑. สายฮานอย—ไซ่ง่อน ระยะทาง ๑,๗๖๐ กม.
๒. สายฮานอย—ลังเซิน—นาจัม ระยะทาง ๑๘๐ กม.

ในอันนัม

๓. สายตรูซัม—ดาลัท	ระยะทาง	๘๕ กม.

ในโคชินไชนา

๔. สายไซ่ง่อน—มิโธ (Mytho)	ระยะทาง	๗๐ กม.
๕. สายตูดอมอต (Thudaumot) ลอกนินห์	ระยะทาง	๑๐๐ กม.
๖. สายไซ่ง่อน—พนมเปญ—มงคลบุรี	ระยะทาง	๔๘๐ กม.

ทางรถไฟของบริษัท มีอยู่ ๓ สาย

๑. สายฮานอย—ไฮฟอง	ระยะ ๑๐๒ กม.	(ในตังเกี๋ย)
๒. ฮานอย—เลากาย	ระยะ ๒๖๕ กม.	(ในตังเกี๋ย)
๓. เลากาย—ยูนนาน	ระยะ ๔๖๖ กม.	(ในยูนนาน)

รถด่วน มีฉะเพาะชั้น ๑—๒ เท่านั้น

ระหว่าง ไซ่ง่อน—ฮานอย มีทุกวัน (ใช้เวลาเดินทาง ๑ วัน)

ระหว่าง ฮานอย—เลากาย มีสัปดาห์ละ ๑ ครั้ง

ระหว่าง ดาลัท—ตรูซัม มีทุกวัน

ทางรถไฟที่ดำริห์จะสร้าง

๑. ม. ท่าแขก—ตันอับ ขณะนี้ได้ทำการสร้างจากตันอับไปถึงชมคุด (Xom Cud) ยาว ๑๙ กม. และต่อไปจากชมคุดไปถึงบ้านนาโพ เป็นเพียงวางราง

๒. จากไตนินห์ (Tayninh) ไปท่าแขก (ในโครงการณ์)

๓. จากไตนินห์ (Tayninh) ไปกำพงธม (ในโครงการณ์)

๔. จากไตนินห์ พนมเปญ ไปกำโพท

๕. จากไตนินห์ ซอกตรัง ไปแหลมข้าวเม่า

๖. จากมิโธ ไปซอกตรัง (สำรวจทางแล้ว)

๗. จากลอกนิน ไป บูดอป (Budop)

๘. จากบูดอป ไป บ. แม่ทวด—กอนตุม (ในโครงการณ์)

ข้อ ๗. การคมนาคมทางน้ำ

การคมนาคมทางบกในอินโดจีนมีน้อย และเมื่อฝรั่งเศสยังไม่มายึดครองนั้นรถไฟก็ยังไม่มี ชาวอินโดจีนใช้แต่ลำน้ำลำคลองที่มีอยู่ตามธรรมชาติเท่านั้นเป็นทางสัญจรไปมา ยังมิได้ทำการปรับปรุงแก้ไขให้ใช้เดินเรือได้ดีขึ้น

ในพื้นที่ทางตอนเหนือมีแม่น้ำแดง แม่น้ำสองไทยบินห์ ในตอนใต้มีแม่น้ำโขงและแม่น้ำดงไนตอนใต้ ส่วนลำน้ำอื่น ๆ ในตอนเหนือก็ดี ตอนกลางก็ดีและกิ่งแยกต่าง ๆ ใช้เดินเรือไม่ได้ เนื่องด้วยมีช่องทางเดินเรือจำกัด กระแสน้ำพัดแรงหรือเป็นช่องเขาแคบ ๆ ส่วนแม่น้ำต่าง ๆ ในแคว้นอันนัมที่เกิดในทิวภูเขาอันนัม ไหลลงสู่ทะเลจีนนั้น ก็ล้วนเป็นแม่น้ำสายสั้น ๆ ทั้งนั้น

ก. ในตังเกี๋ย

แม่น้ำแดง ฝรั่งเศสได้จัดทำเขื่อนและวางทำนบกั้นเพื่อให้ใช้ในการเดินเรือได้เป็นระยะทางไกล และทุกฤดูกาล *ในฤดูน้ำ* (ก.ค.—ต.ค.) ลำน้ำนี้ใช้ได้เป็นระยะ ๗๐๐ กม. เรือกลไฟแล่นไปถึง ม. เลากาย *ในแม่น้ำดำ* ไปได้ถึงโชโบ (Chobo) *ในแม่น้ำขาว* ไปได้ถึงเตียน—กวาง แต่ในฤดูแล้งแม่น้ำแดงเรือกลไฟจะแล่นไปได้เพียง ๔๕๐ กม. เท่านั้น เพราะพื้นลำน้ำเป็นทรายและตื้นเขิน

การแก้ไขเพื่อให้ใช้เป็นทางเดินเรือได้ดังกล่าวนั้น รัฐบาลได้ทำเขื่อนและทำนบกั้นเป็นการใหญ่ ดินที่ใช้ถมเขื่อน ๒ ข้างฝั่งใช้ถึง ๘๐ ล้านลูกบาศก์เมตร ค่อย ๆ ทำไปปีละ ๓๐๐ เมตร เป็นเวลาตั้งหลายปีจึงสำเร็จได้ ภายในลำน้ำตอนเหนือขึ้นไปก็ต้องทำเขื่อนกั้นน้ำเป็นตอน ๆ ไปด้วย ซึ่งงานทั้งหมดนี้เป็นงานที่ใหญ่โตมากพอใช้

ในพื้นที่เดลตา ของตังเกี๋ย การคมนาคมทางน้ำแบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ :— ทางแม่น้ำแดงกับทางแม่น้ำสองไทยบินห์ ใน ๒ ตอนนี้มีคลองขุด

ติดต่อกันได้โดยคลองซึ่งให้ชื่อว่า *คลองแรปิด (Canal de Rapides)* และคลองแบมบู (Canal des Bambous) นอกจากนี้ยังมีคลองเล็กเชื่อมต่อกันกับพื้นที่ตวันออกเฉียงใต้ของเดลตา และแม่น้ำเดได้ด้วย

ตอนแม่น้ำสอง[๑] ไทยบินห์ มีลำน้ำเล็กแยกออกเป็น ๓ สาย คือ

— สองเกา (Song Caue)

— สองเทือง (Song Thaong)

— สองลูกน้ำ (Song Luc-Nam)

กับมีคลองอีกสายหนึ่งยาว ๕๒ กม. ขุดต่อเชื่อมลำน้ำสองเกากับสองเทือง แพหรือเรือสำปั้นเล็กจะไปมาได้ระหว่างไทงูเยนกับตับเกา ในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ ใช้ขนถ่านจากบันเม่มายัง ไฮฟอง เป็นจำนวน ๓๐,๗๒๕ ตัน กับไม้ไผ่ ๙๕ แพ

การคมนาคมทางน้ำในพื้นที่เดลตาตังเกี๋ยนับว่าสดวกดี และมีความสำคัญในทางเศรษฐกิจมากขึ้น ในลำแม่น้ำแดงเอง กับกิ่งแลช—เตรย์ (Lach-Tray)คลองไผ่ (Canal des Bambous) และคลองนามดินห์ มีเรือกลไฟเดินไปมาอยู่เสมอระหว่างเมืองฮานอย—ไฮฟองและนามดินห์ซึ่งเป็นเมืองท่าในแม่น้ำ บรรทุกสินค้าไปส่งยังท่าเรือที่เมืองไฮฟอง

สรุปเส้นทางคมนาคมในตังเกี๋ย ทั้งทางบกและทางน้ำจะมีดังนี้

— เส้นทางทะเล (ไฮฟอง—ไฮเดือง (Hai-Duong)—ฮานอย)

— ทางแม่น้ำสองเกา (ฮานอย—ไทงูเยน—ปักกาน)

— ทางแม่น้ำขาว (ฮานอย—วินห์เยน—เตียนกวาง—ฮาดินห์)

— ทางแม่น้ำแดง (ฮานอย—เซินไต—เอียนไป)

— ทางแม่น้ำแดงตอนใต้ (ฮานอย—ฮึงเยน—นามดินห์—กวัตลัม)

— ทางแม่น้ำดำ (ฮานอย—ฮาดง—โฮนินห์—เซินลา)

(๑) สองหรือซอง ภาษาญวนแปลว่า แม่น้ำ

— ทางรถไฟสายยูนนาน (ฮานอย—ลาวกาย—ยูนนานฟู)
— ทางถนน (นาจัม—เมืองท่าในจีน—ลังเซิน—นามดินห์—เว้)
— ถนนสายมันดาริน (เมืองท่าในจีน—ลังเซิน—ฮานอย—พูไล—เว้—ไซ่ง่อน)

ข. ในอันนัม

ทิวภูเขาอันนัม นอกจากจะแบ่งแยกพื้นที่ทางตวันออกและทางตวันตกให้ขาดตอนจากกันแล้ว ยังทำให้แคว้นอันนัมเกิดแม่น้ำสายสั้น ๆ ขึ้นอีกด้วย

ในพื้นที่ตอนเหนือของอันนัมทางซีกตวันตกนั้น เป็นความจำเป็นที่จะต้องใช้การชลประทาน เข้าช่วยปรับปรุงแม่น้ำ ให้ใช้การได้เป็นการใหญ่ คือ แม่น้ำสองกา (Song Ca) สองมา (Song Ma) และสองชู (Song Chu)

ในพื้นที่ตอนกว้าง มีแม่น้ำสั้น ๆ ตอนปากน้ำกว้างมาก และมักจะมีทะเลสาปตื้น ๆ ซึ่งอยู่ติดกับทะเลมีชายฝั่งเป็นทรายตื้นเป็นขอบกั้นมิให้ติดต่อกับทะเลได้สดวก จำเป็นต้องขุดออก ซึ่งได้แก่แม่น้ำสองคัมโล แม่น้ำกวางตรี แม่น้ำเว้ และแม่น้ำไฟฟู

คลองในแคว้นอันนัม ที่ขุดขึ้นนี้ใช้เดินเรือได้ รวมทั้งสิ้นยาวประมาณ ๖๐๐ กม. กับลำน้ำธรรมชาติอีก ๒,๔๐๐ กม. ที่เรือสำปั้นเล็ก ๆ ใช้ได้ตลอดลำน้ำทุกฤดูกาล ส่วนเรือกลไฟใช้ได้เป็นระยะทางเพียงประมาณ ๑,๐๐๐ กม. (ระหว่างในเดือนกันยายน—กุมภาพันธ์) แต่ในฤดูแล้ง ระยะใช้การได้ลดลงเหลือ ๓๐๐ กม.

ค. ในแคว้นลาวและเขมร

การคมนาคมทางน้ำของแคว้นลาวและเขมรที่สำคัญ คือแม่น้ำโขง

— **น้ำโขง** ตอนที่ผ่านเข้ามาในดินแดนของอินโดจีน กล่าวได้ว่าไม่มีความสดวกที่จะใช้เป็นเส้นทางเดินเรือได้ตลอด การแก้ไขให้ใช้เดินเรือได้ตลอดลำน้ำ นายช่างฝรั่งเศสได้กะว่าจะต้องใช้เวลาถึง ๑๕ ปีจึงจะสำเร็จ

โดยจะต้องแก้ให้กระแสน้ำลดความแรงลง และมีน้ำตลอดไป นับตั้งแต่แคว้นลาวลงมาถึงปากน้ำเป็นระยะ ๑,๕๐๐ กม. ลำน้ำเปิดกว้างตอนมาถึงเวียงจันทน์ การแก้ไขให้เป็นทางขนส่งสินค้าได้ลำน้ำนี้ต้องมีน้ำขังอยู่ถึง ๓๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร (ในระดับน้ำสูง) หรือ ๑๖,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร (ในระดับน้ำต่ำ) การสร้างจะต้องมีคลองและเขื่อนกั้นน้ำใหญ่โตมาก จึงเป็นการยากเกินที่จะกระทำได้สำเร็จ ระดับน้ำจะต้องสูงถึง ๑๘ เมตร ในตอนเขมราฐ (ซึ่งเป็นตอนที่ลำน้ำไหลแรง) และ ๗—๘ เมตรในตอนที่กว้างและมีท้องน้ำไม่ตื้นเขิน

ในปัจจุบันนี้ สินค้าที่ส่งออกจากแคว้นลาวทางแม่น้ำโขง มีจำนวนประมาณ ๔,๐๐๐ ตันต่อปี และคาดคะเณว่าถ้าได้สร้างเขื่อนขึ้นสินค้าคงจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นถึง ๒๐,๐๐๐—๒๕,๐๐๐ ตันต่อปี แต่การก่อสร้างนี้เป็นงานที่ยากยิ่ง

รวมความว่า ลำน้ำโขงที่ไหลลงสู่ทะเล รวมทั้งคลองสายต่าง ๆ ที่ขุดติดต่อไปจนถึงท่าเรือเดินทะเลใหญ่ที่ไซ่ง่อนนั้น เท่าที่ปรากฏในขณะนี้ เมื่อพิจารณาโดยทั่วไปแล้ว เป็นผลที่ไม่ทำให้กิจการค้าของแคว้นลาวดีขึ้นแต่อย่างใด

— **ลำน้ำโขงตอนหลวงพระบาง—เวียงจันทน์** ใช้เรือเล็กหรือเรือยนต์เล็กได้ลำบากมาก เพราะลำน้ำตอนนี้กระแสน้ำแรงมาก จะต้องระวังอันตรายซึ่งอาจจะเกิดขึ้นได้ง่าย ๆ

— **ตอนเวียงจันทน์—สุวรรณเขตต์** (๖๐๐ กม.) ใช้เดินเรือได้ตลอดทุกฤดูกาล เรือกลไฟใบพัดคู่ขนาด ๑๐ น๊อต กินน้ำลึก ๑ เมตร บรรทุกได้ ๓๐—๔๐ ตัน เป็นขนาดที่เหมาะดี ลำน้ำตอนแคบอยู่ใกล้กับเขมราฐ มีหน้าผาสูงทอดขนานไปเป็นระยะ ๑๕๐ กม. การแก้ไขเพื่อมิให้ต้องถ่ายเรือมีถึง ๔ แห่งในตอนนี้นั้น เป็นงานที่ใหญ่มากที่ต้องใช้เวลาทำนานปี แต่ก็ได้ทำสำเร็จไปแล้ว ๓ แห่ง แต่อีกแห่งหนึ่งที่ *แก่งสา* ยังไม่สดวกในเมื่อระดับน้ำต่ำมาก

การถ่ายเรือ ใช้เรือยนต์เล็กขนาด ๓๐ แรงม้า แบ่งบรรทุกเที่ยวละ ๖ ตัน (ขาล่อง) หรือ ๓ ตัน (ขาขึ้น) เรือที่ใช้ขนถ่ายนี้ เป็นเรือยนต์เครื่องกึ่งดีเซล

– **ตอนแก่งโขน** ซึ่งเป็นตอนสุดเขตต์ของแคว้นลาว ตอนเหนือแก่งเป็นท่าจอดเรือที่เดินในย่านแม่น้ำโขงตอนกลาง ทางใต้แก่งเป็นจุดเริ่มต้นของสายเดินเรือในเขตต์เขมรและโคชินไชนา (เป็นระยะทาง ๗๐๐ กม.) เกาะโขนนี้แบ่งสายน้ำออกเป็น ๒ ส่วน ตัวแก่งเป็นหินลาดสูงขึ้นไป ๑๕—๑๗ เมตร ไม่มีทางที่จะแก้ไขให้เป็นทางเดินเรือได้ ที่ท่าจอดเรือเมื่อระดับน้ำต่ำเรือกินน้ำลึกน้อยกว่า ๑.๔๐ ม. เข้าถึงท่าได้ รถไฟลำเลียงเรือบรรทุกคนโดยสารหรือสินค้าจะลากเรือจากเกาะใต้ไปยังเกาะเหนือ ใช้เวลา ๔๐ นาฑี โดยใช้เชือกโยงลากเรือที่ตั้งอยู่บนคานเคลื่อนไปตามคลองเล็ก ๆ ที่ขุดขึ้น

หลังจาก พ.ศ. ๒๔๒๗ มาได้มีเรือหลายลำแล่นในระหว่างโขน—ปากเซ กับระหว่าง นาพง—สุวรรณเขตต์—เวียงจันทน์ ซึ่งเป็นเรือของรัฐบาลและของบริษัท จำนวนเรือยนต์รวมทั้งสิ้น ๖๗ ลำ (สถิติปี ๒๔๗๗)

– **ลำน้ำโขงในเขมร** ตอนใต้แก่งโขนลงมา เป็นเขตต์ของเขมร ซึ่งมีกิ่งแม่น้ำเซโขง เซสัน กับน้ำศรีปกไหลมาบรรจบ (ลำน้ำสายต่าง ๆ นี้เรือเดินได้ลำบาก) ลำน้ำโขงตอนนี้ได้ไหลรวมกันลงมาเป็นตอนแคบเกือบถึงสตึง—แตรง จึงขยายออกกว้างขึ้นอีก มีเกาะกลางน้ำโผล่ขึ้นมากมาย (บางเกาะมีคนอาศัยอยู่ บางเกาะน้ำท่วม เต็มไปด้วยตัวนากและจรเข้) การปรับปรุงแก้ไขให้สดวกแก่การเดินเรือนั้นเป็นงานใหญ่เช่นเดียวกัน ได้ทำลายแก่งหินที่สามบ่อ (กระแจะ) สำเร็จในปี ๒๔๗๙ ม. กระแจะจึงเป็นศูนย์กลางของการคมนาคมทางน้ำในย่านนี้ การเดินเรือระหว่างเมืองกระแจะกับพนมเปญและกำปงจาม นับว่าสดวกดี

ตอนที่ผ่าน ม. พนมเปญ น้ำโขงได้แยกออกเป็นหลายกิ่ง (กิ่งใหญ่แยกไปทะเลสาปกับแยกไปเป็นแม่น้ำบาสสัค) ตัวแม่น้ำโขงคงไหลต่อไปยังเขตต์โคชินไชนา แล้วออกทะเล

– ทะเลสาป

ใช้เดินเรือได้ถึง สนอค ตรู (Snoc Trou) ซึ่งเป็นตำบลเล็ก ๆ ตั้งบนฝั่งทะเลสาปทางใต้ ระหว่างเดือนมกราคมถึงกรกฎาคม ทะเลสาปมีระดับน้ำต่ำ เรือทุกชนิดเดินได้จาก สนอค ตรู เพียงไปยังทะเลสาปตอนใหญ่กับพนมเปญได้เท่านั้น

ทะเลสาปแบ่งออกได้เป็น ๓ ตอน คือ

๑. เวียล—เผือก (Veal-Phuoc) หรือตอนที่เป็นโคลน

๒. ทะเลตูช (Tonle Touch)

๑. ทะเลสาป (Tonle Sap)

ทะเลสาปมีความยาวประมาณ ๑๕๐ กม. (เมื่อน้ำน้อย) และยาวประมาณ ๑๘๒ กม. (เมื่อน้ำมาก)

คิดเป็นพื้นที่ได้ ๓,๐๐๐ ตาราง กม. (เมื่อระดับน้ำต่ำ) ในฤดูฝน น้ำจะท่วมฝั่งออกไปมากและพื้นที่ทะเลสาปจะขยายออกเป็น ๓ เท่าตัว

ในฤดูแล้ง ในทะเลสาปจะเกิดเป็นหาดทรายตื้นเขินไปโดยรอบเกิดเป็นป่าหญ้าและต้นไม้เล็ก ๆ ขึ้นเป็นพื้นที่ประมาณ ๖๕๐,๐๐๐ เฮกตาร์ ตอนปากช่องจะเข้าสู่ทะเลสาปตื้น เรือกินน้ำลึก ๐.๕๐ ม. ถึง ๑.๑๐ ม. ผ่านเข้าออกได้ แต่ฤดูน้ำมาก น้ำในแม่น้ำโขงบ่าเข้าไประดับน้ำจะสูงกว่าเดิม ๙ เมตร ป่าไม้ตามริมฝั่งถูกน้ำท่วมสิ้น เดือนกรกฎาคม เรือกลไฟขนาด ๙๐๐ ตัน และเรือต่าง ๆ จะแล่นผ่านป่าที่น้ำท่วมเข้าไปได้ตลอดทะเลสาป สามารถไปถึงเมืองพระตะบอง มงคลบุรี และกระลานได้

ง. ในโคชินไชนา

พื้นที่ตอนใต้ ในเดลตาของลุ่มแม่น้ำโขง และแม่น้ำดงไน มีระดับน้ำไม่สูงกว่าระดับน้ำทะเลมากนัก การคมนาคมทางน้ำและการชลประทานนับว่าดีมากในภาคเอเชียตวันออก ได้ขุดคลองออกจากแม่น้ำโขง แม่น้ำไซ่ง่อน และแม่น้ำดงไน ติดต่อกันตลอดไปเป็นตาหมากรุก

ลักษณะของลำน้ำ ลำคลอง แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ เป็นคลองซอยขนาดเล็ก (ให้ชื่อว่า ''Rach'') กับคลองใหญ่ (Arroyo) คลองทั้งสองประเภทนี้ แบ่งน้ำมาจากแม่น้ำ ในฤดูแล้ง คลองเล็กมีน้ำลดน้อยลง แต่คลองใหญ่มีระดับน้ำคงที่ น้ำที่กั้นเอาไว้นั้นเป็นระยะไกลขึ้นไปจนถึงย่านลุ่มน้ำไวโก (Vai Co) แม่น้ำไซ่ง่อนตอนเหนือ และในลำน้ำโขงจนถึง ม. พนมเปญ ตอนแยกกิ่งบาสสัก การสัญจรไปมาของเรือเล็ก ๆ ในคลองทุกสายในวันหนึ่ง ๆ กำหนดให้มีการขึ้นล่องได้ ๒ ครั้ง เรือท้องแบนหรือเรือสำปั้นจะบรรทุกของส่วนตัวหรือสินค้าลำเลียงขึ้นหรือล่องตามลำน้ำได้สดวก ไม่มีติดขัดเลย

นอกจากนี้ คลองสายเล็กขุดเพิ่มขึ้นเพื่อให้มีน้ำไว้หล่อเลี้ยงทำความชุ่มชื้นแก่พื้นดิน ให้ความสดวกแก่การไปมาค้าขายและกิจการอื่น ๆ ขึ้นอีก คลองเล็กดังกล่าวนี้ได้ขุดแยกออกจากลำแม่น้ำโขงและแม่น้ำดงไน เป็นจำนวนมาก จัดเป็นคลองชั้นที่ ๒

ขนาดคลอง มี ๒ ขนาด คือตอนใกล้ทะเลมีขนาดลึก ๒.๕๐ ม. กว้าง ๔๐ ม. และคลองที่อยู่ภายในเข้ามา ลึก ๑.๕๐ ม. กว้าง ๑๘—๒๐ ม.

กล่าวได้ว่า ณ ปัจจุบันนี้ ในแคว้นนี้มีแม่น้ำและคลองใหญ่ใช้สัญจรไปมาได้เป็นระยะกว่า ๒,๐๐๐ กม. คลองเล็กมีประมาณ ๑,๘๐๐ กม.

– **แม่น้ำโขง** (ตอนจะออกสู่ทะเล)

แม่น้ำโขงตอนต่อจากพนมเปญลงมาแล้ว กิ่งที่แยกไปทางตวันตก คือ แม่น้ำ บาสสัค แม่น้ำโขงตอนไหลผ่านเข้าแดนเขมรเข้าเขตต์โคชินไซนานั้น มีขนาดกว้างมาก มีเกาะกลางน้ำหลายเกาะไปผ่าน ม. วิญหลง (Vinh Long) และตอนจะออกทะเลได้แยกออกเป็นหลายสาย ม. วิญ หลงอยู่ในสายน้ำทางขวา สายกลางแยกไปผ่าน ม. เบนตรี (Bentre) สายบนแยกไปผ่าน ม. มีถ่อ (Mytho)

– **แม่น้ำบาสสัค** แยกออกจากแม่น้ำโขงตอนใต้ ม. พนมเปญ ไปรวมกับลำน้ำ ท่าแก้ว—โชดก (Takeo-Chau-Doc) แม่น้ำบาสสัคยังติดต่อ

กับแม่น้ำโขงได้อีกโดยมีคลองขุดลัด ฝั่งขวาผ่าน ม. ลองซูเย็น (Long-Xuyen) ซึ่งเป็นศูนย์กลางการเดินเรือภายใน และเป็นแหล่งผลิตยาสูบด้วย ต่อไปผ่าน ม. กันถ่อ (Can-Tho) ซึ่งเป็นเมืองใหญ่ (ส่งข้าวเปลือกได้ถึงปีละ ๒๐๐,๐๐๐ ตัน) และเป็นศูนย์การเดินเรือเช่นเดียวกัน ที่เมืองนี้มีธนาคาร หอทดลองของเกษตร์ โรงพยาบาล โรงเรียน ตอนที่จะออกทะเลประมาณ ๒๐ กม. แม่น้ำบาสสัคแยกออกเป็น ๓ สาย

– แม่น้ำดงไน (Dong-Nai)

บริเวณของแม่น้ำโขงกับดงไน แยกออกจากกันโดยมีแม่น้ำไวโกตวันตก ซึ่งผ่านตันอัน (Tan An) และแม่น้ำไวโกตวันออกผ่านบินท์—ดุก (Binh-Duc) คั่นอยู่ ซึ่งแม่น้ำสายเล็กทั้ง ๒ นี้ไปร่วมกันตรงตอนใกล้ชายฝั่งทะเล

ม. ไซ่ง่อนมิได้ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำดงไน แต่ตั้งอยู่บนแม่น้ำไซ่ง่อน ซึ่งเป็นแม่น้ำสายเล็ก ต้นน้ำอยู่ทางเหนือ ตู ดอ มอต (Thudaumot)และไลเถี่ยว (Lai-Thiew) ระหว่าง ม. ไซ่ง่อนกับโชลอง (เจอเลิ้น) มีคลองจีน (Arroyo Chinois) เชื่อมต่อถึงกัน และต่อลงไปทางใต้เล็กน้อย แม่น้ำไซ่ง่อนก็ไปบรรจบกับแม่น้ำดงไน

แม่น้ำดงไนมีกิ่งน้ำแยกหลายสาย ตัวลำน้ำไหลจากเหนือมาใต้ มาพบกับแม่น้ำไวโกทั้ง ๒ สาย แล้วรวมกันไหลลงสู่ทะเลในอ่าว ซึ่งมีชื่อว่าอ่าวสองนา (Song – Nha) หรือสัวรัป (Soirap) เรือเดินสมุทรขนาดใหญ่อาจแล่นเข้าไปในแม่น้ำไซ่ง่อนได้ จึงกล่าวได้ว่าเมืองนี้เป็นเมืองท่าที่ดีแห่งหนึ่งในแหลมอินโดจีน

กิ่งแม่น้ำแยกไปทางตวันออก คือ แม่น้ำสอง—หลง—เต่า (Song-Long-Tao) แม่น้ำสอง—ดง—ถ่าน (Song-Dong-Than) และ แม่น้ำสอง—โน—ไบ (Song-Nho-Bay) ไหลลงสู่อ่าวคานไร (Canh-Rai) ซึ่งเป็นตอนระหว่าง ม. คานเจียว (Can-Gio) กับแหลมซังต์—จักส์

จำนวนเรือสัญจรไปมา

ในแม่น้ำลำคลอง และแม่น้ำโขงตอนใต้ก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ มีสถิติจำนวนเรือแล่นไปมาดังนี้

— เรือบรรทุกใหญ่ (เกิน ๓๐ ตัน) โดยมากเป็นของชาวญวนและจีน ๑๙๐ ลำ

— เรือยนตร์ (๕๒—๓๕๐ ตัน) ๒๑ ลำ

— เรือสำเภาใบแบบจีน ๒,๑๗๕ ลำ

— เรือของบริษัท Saigon de Navigation et Transport มี ๑๑ หน่วย รวมเป็น ๕,๒๐๐ ตัน เดินอยู่ในเขตตวันออกโคชินไชนาและในเขมร กับมีเรือราชการใช้เครื่องยนต์ดีเซล ๒ ลำ (ลำหนึ่งเป็นชนิดเครื่องยนต์คู่ ขนาด ๓๐๐ แรงม้า ความเร็ว ๑๑ น๊อตครึ่ง บรรทุกได้ ๘๐ ตัน อีกลำหนึ่งเครื่องยนต์คู่ ๔๕๐ แรงม้า บรรทุกได้ ๑๐๐ ตัน) เรือทั้ง ๒ ลำ กินน้ำลึก ๑.๔๐ เมตร (ชื่อปาวี) นอกจากนี้ ทางบริษัทยังมีอีกเป็นขนาด ๑๒ น๊อต สำหรับใช้แล่นในตอนกระแสน้ำแรงในเขมรารัฐอีกด้วย

ทางคมนาคมทางน้ำ สรุปได้ว่า แคว้นโคชินไชนาเท่านั้นที่มีความสำคัญมาก ดังจะเห็นได้จากสถิติการบรรทุกข้าวดังต่อไปนี้

สถิติการบรรทุกส่งข้าวออกจากท่าเรือต่าง ๆ ในแม่น้ำ

แม่น้ำทั้งสองมิถ่อ (กิ่ง น. โขง)..๑๓,๕๐๐,๐๐๐ ตัน

คลองดูเปอเร (ระหว่าง น. โขงและ น. ไวโก).......................๕,๐๐๐,๐๐๐ ตัน

คลองรัก—กัท (Rach Cat) ระหว่าง น. ไวโกและ น. ไซ่ง่อน ๓,๐๐๐,๐๐๐ ตัน

คลองมัง—ธิต (Mon Thit) ระหว่างแม่น้ำบาสสัคและโกเซียน ๒,๒๐๐,๐๐๐ ตัน

คลองซอยสายต่าง ๆ (ระหว่างไซ่ง่อน—เจอเลิ้น)................๑,๗๐๐,๐๐๐ ตัน

คลองรัก—ยา (ระหว่างแม่น้ำโขง—อ่าวไทย)........................๑,๓๐๐,๐๐๐ ตัน

การปกครอง และแคว้นต่าง ๆ

ข้อ ๘. เมื่อก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ ฝรั่งเศสจัดการปกครองอินโดจีน โดยแบ่งออกเป็นส่วน ๆ ดังนี้

			(พื้นที่ตาราง กม.)
๑. ตังเกี๋ย	รัฐอารักขา	ไม่มีกษัตริย์	๑๑๖,๐๐๐
๒. อันนัม	รัฐอารักขา	มีกษัตริย์	๑๔๗,๕๐๐
๓. ลาว	รัฐอารักขา	มีกษัตริย์	๒๓๑,๐๐๐
๔. เขมร	รัฐอารักขา	มีกษัตริย์	๑๘๑,๐๐๐
๕. โคชินไชนา	อาณานิคม	—	๖๔,๐๐๐
๖. กวางซูวัง	เขตเช่า	—	๘๔๐

ในหมายเลข ๑—๔ เป็นรัฐในอารักขา มีข้าหลวงใหญ่ฝรั่งเศส (Resident Superior) กำกับการ การปกครอง บริหารงานโดยสภารัฐอารักขา สภาการเศรษฐกิจและการคลัง และสภาผู้แทนราษฎรบรรดารัฐที่มีกษัตริย์ (เว้นแคว้นลาว) ยังแบ่งออกเป็นกระทรวงต่าง ๆ มีรัฐมนตรีว่าการและเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองท้องที่ ซึ่งกษัตริย์ทรงแต่งตั้งโดยรับสนองราชโองการ (หรือเห็นชอบ) จากข้าหลวงใหญ่ฝรั่งเศส

แคว้นโคชินไชนา เป็นอาณานิคม อยู่ในบังคับข้าหลวงฝรั่งเศสโดยตรง

ส่วนเขตเช่า กวางซูวัง นั้น ฝรั่งเศสเช่าจากจีนเป็นการปรับจากสงครามบอกเซอร์เป็นจำนวน ๙๙ ปี นับจาก พ.ศ. ๒๔๒๗ เขตเช่านี้เป็นแหลมอยู่ตรงข้ามเกาะไหหลำ แต่หลังจากสงครามโลกครั้งที่ ๒ ฝรั่งเศสต้องคืนให้จีนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙

การแบ่งส่วนภูมิภาค

ฝรั่งเศสได้จัดแบ่งส่วนการปกครองออกเป็น ๗๓ แขวง (Province) คือ : —

แคว้นตังเกี๋ย ม. ฮานอยเป็นเมืองหลวง (ตั้งอยู่ในแขวงห่าดง) แบ่งออกเป็น ๒๕ แขวง คือ

๑. ไล่เจ้า (Lai Chau)
๒. ลาวกาย (Lao Kay)
๓. จังหวัดทหารที่ ๓
๔. จังหวัดทหารที่ ๒
๕. จังหวัดทหารที่ ๑
๖. ลังเซิน (Lang son)
๗. เอียนไบ (Yen Bay)
๘. เตียนกวาง (Tuyen Quang)
๙. บักกาน (Bac Kan)
๑๐. เซินลา (Son La)
๑๑. พูถ่อ (Phu Tho)
๑๒. ไท—เงียน (Thai Nguyen)
๑๓. บักเจียง (บักยาง) (Bac Giang)
๑๔. เซินไต (Son Tay)
๑๕. วิญเย็น (Vinh Yen)
๑๖. บักนินห์ (Bac ninh)
๑๗. ไฮเดือง (Hai Duong)
๑๘. กวางเย็น (Quang Yen)
๑๙. หัวบินห์ (Hoa Binh)
๒๐. ห่าดง (Ha Dong)
๒๑. ฮึงเย็น (Hung Yen)
๒๒. เกียนอัน (Kien An)
๒๓. นัมดินห์ (Nam Dinh)

๒๔. ไทยบินห์ (Thai Binh)

๒๕. นินห์บินห์ (Ninh Binh)

แคว้นลาว ม. หลวงพระบางเป็นเมืองหลวง (อยู่ในแขวงหลวงพระบาง) แบ่งออกเป็น ๑๐ แขวง

๒๖. แขวงแม่โขงเหนือ (Haut Mekong)

๒๗. หลวงพระบาง

๒๘. ส่ำเหนือ (หรือหัวพัน)

๒๙. ตราน—นินห์ (Tran Ninh)

๓๐. เวียงจันทน์

๓๑. คำม่วน (Common)

๓๒. สุวรรณเขต

๓๓. สารวัน

๓๔. ปากเซ

๓๕. อัตตะบือ

แคว้นอันนัม ม. เว้เป็นเมืองหลวง (อยู่ในแขวงทัวเทียน) แบ่งออกเป็น ๑๓ แขวง

๓๖. ทรันฮั้ว (Tran Hoa)

๓๗. เง้อัน (Nghe-An)

๓๘. ฮาตินห์ (Ha Tinh)

๓๙. กวางบินห์ (Quang Binh)

๔๐. กวางตรี (Quang Tri)

๔๑. ทัวเทียน (Thua Thien)

๔๒. กวางนัม (Quang Nam)

๔๓. กวางไง (Quang Ngai)

๔๔. บินห์ดินห์ (Binh Dinh)

๔๕. กองตุ้ม (Kon Tum)

๔๖. คันหัว (Khan Hua)

๔๗. บินห์ทวน (Binh Thuan)

ประเทศเขมร พนมเปญเป็นเมืองหลวง (ตั้งอยู่ในแขวงกันดาล) แบ่งออกเป็น ๙ แขวง

๔๘. พระตะบอง

๔๙. กำปงธม

๕๐. สตึงแตรง

๕๑. กำปงชนัง

๕๒. กำปงจาม

๕๓. กำโพด

๕๔. กันดาล (Kan Dal)

๕๕. ท่าแก้ว (Ta Keo)

๕๖. แปรแวง (Preveng)

แคว้นโคชินไชนา ไซ่ง่อนเป็นเมืองหลวง (ตั้งอยู่ในแคว้นเจอเลิน) แบ่งออกเป็น ๑๗ แขวง

๕๗. ไตนินห์ (Tai Ninh)

๕๘. ทูเดามต (Thu dau mot)

๕๙. เบียนฮั้ว (Bien Hoa)

๖๐. บาเรีย (Baria)

๖๑. โชดก (Chau Doc)

๖๒. ลองซูเย็น (Long Xu Yen)

๖๓. ตันอัน (Tan An)

๖๔. โชลอง (Cholon) ตามสำเนียงญวนว่าเจอเลิ้น

๖๕. เกียดินห์ (Gia Dinh)

๖๖. รักเจีย (Rach Gia) ตามสำเนียงญวนว่ารักยา

๖๗. กันถ่อ (กันเถ่อ) (Can Tho)

๖๘. วิญลอง (Vinh Long)

๖๙. มีถ่อ (My Tho)

๗๐. เบนตรี (Ben Tre)

๗๑. ตรานินห์ (Sra Ninh)

๗๒. ซ๊กตรัง (Soc Trang)

๗๓. บักเลียว (Bac Lieu)

ตังเกี๋ย

ข้อ ๙. ตังเกี๋ยอยู่ทางเหนือของอินโดจีน มีพื้นที่ ๑๑๖,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร มีพลเมือง ๘,๗๐๐,๐๐๐ คน (พ.ศ. ๒๔๗๙) เฉลี่ยได้ ๗๐ คนต่อตาราง กม. รูปร่างของแคว้นตังเกี๋ยมองดูเผิน ๆ แล้วคล้ายสี่เหลี่ยม ซึ่งมีเส้นทะแยงมุมตั้งแต่เหนือจดใต้ ประมาณ ๓๘๐ กม. จากทิศตวันออกถึงตวันตกประมาณ ๖๐๐ กม.

สภาพลมฟ้าอากาศในตังเกี๋ย แบ่งออกเป็น ๒ อย่าง คือ อากาศอย่างชายทะเลอย่างหนึ่ง กับร้อนอย่างพื้นที่ภายในอย่างหนึ่ง

๑) อากาศร้อนอย่างทะเล นั้นเป็นผลเนื่องมาจากมรสุมที่มาจากพื้นที่สูงภายในทางด้านตวันตก และอิทธิพลของอ่าวตังเกี๋ย ที่ตังเกี๋ยอุณหภูมิปานกลางทั้งปีประมาณ ๒๓.๐°ซ. (ส่วนที่ไซ่ง่อนถึง ๒๗.๖°ซ.) *หน้าร้อน* อุณหภูมิสูงที่สุด ประมาณ ๒๙.๒°ซ. ในเดือนมิถุนายน และ ๒๙.๑°ซ. ในเดือนกรกฎาคม ส่วนอุณหภูมิที่ต่ำที่สุดใน *หน้าหนาว* ในขณะที่ดวงอาทิตย์คล้อยไปทางใต้มากที่สุด ประมาณ ๑๗.๔°ซ. (ในเดือนกุมภาพันธ์) พื้นที่ตอนใกล้

ทะเลหน้าหนาว ลมทะเลทำให้เปลี่ยนแปลงไปมาก กล่าวคือ ในฤดูร้อน อุณหภูมิขีดสูงสุดที่ฮานอย ๔๒.๘°ซ. (ส่วนที่ไซ่ง่อน ๔๐°ซ.) กับต่ำที่สุดที่ฮานอย ๕.๖°ซ. (ที่ไซ่ง่อน ๑๔.๗°ซ.) ดังนั้น ความแตกต่างของอุณหภูมิทางตอนเหนือ ๕๗.๒°ซ. ส่วนทางใต้เพียง ๒๓.๓ ซ.

ในตังเกี๋ยนี้ฝนตกชุกมาก กล่าวคือ ฤดูแล้งมีลมมรสุมแห่งหน้าหนาว และฤดูฝนมีลมมรสุมแห่งหน้าร้อนพัดมา ที่ฮานอย จำนวนฝนตก ๑,๘๐๙ มม. (ส่วนที่ไซ่ง่อน ๒,๐๒๒ มม.) ในเดือนสิงหาคมฝนตกชุกมากที่สุด ๓๕๕ มม. ในเดือนกรกฎาคม ๓๒๑ มม. ในเดือนกันยายน ๒๖๙ มม. เดือนที่แห้งที่สุด คือ เดือนมกราคม มีน้ำฝนเพียง ๒๔ มม. ในเดือนธันวาคม มี ๒๘ มม. ในปีหนึ่งนับว่ามีฝนตก ๑๔๖ วัน ในเดือนกรกฎาคมและสิงหาคม ฝนตกเดือนละ ๑๕ วัน เดือนธันวาคมเพียง ๗ วันเท่านั้น ในเดือนที่ว่าเป็นเดือนที่แห้งแล้งนี้ (ม.ค. ก.พ. และ มี.ค.) หมายความว่าเป็นเดือนที่ฝนตกน้อยเท่านั้น แต่ความชื้นคงมีปกคลุมอยู่เป็นอันมาก อากาศเย็นเยือกอิ่มตัวไปด้วยไอน้ำ บนพื้นดินกลายเป็นลำธารไหลรินอยู่เสมอ การระเหยของน้ำมีน้อย มีหมอกปกคลุมหนาแน่น ระยะนี้เป็นย่านเวลาที่เรียกว่า "กระจิน" (Crachin)

ฤดูทั้งสิ้นแบ่งออกเป็น ๔ ฤดู คือ *ฤดูสดชื่นพร้อมกับบรรยากาศแห้ง* มีฝนตกน้อย (พ.ย. ธ.ค. และต้นเดือน ม.ค.) นับว่าเป็นตอนที่สบายดี *ฤดูสดชื่นอบอุ่นพร้อมกับบรรยากาศชื้น* ท้องฟ้าเป็นสีเทาหมอกลงต่ำ ฝนโปรยเป็นละอองตลอดเวลานานกว่าจะหยุด (เดือน ก.พ. มี.ค. และ เม.ย.) นับว่าเป็นตอนหนาวของ "ฤดูกระจิน" สำหรับพวกที่อยู่แถวปากอ่าวและในที่ลุ่มต่ำ ต่อไปเป็น *ฤดูร้อน* (พ.ค. มิ.ย.) มีพายุฝนฟ้าคนองในบางวัน แล้วก็แห้งผากไปตลอดฤดู นับว่าเป็นตอนที่อากาศเลวที่สุด ในที่สุดก็ถึง *ฤดูร้อนมีฝน* เป็นตอนที่มีฝนตกชุก *พายุใต้ฝุ่น* จากทะเลจีนมักจะมาเยือนตังเกี๋ย (ในเดือน ก.ย. และ ต.ค.) มาทำความเสียหายครั้งละมาก ๆ แต่ละฤดูกาลดังกล่าวนี้จะกำหนดเอาแน่ไม่ได้ว่าเริ่มเมื่อใด จบเมื่อใด และเช่นเดียวกัน ฝนบางปีก็ตก

มาก บางปีก็ตกน้อย สุดแต่ความปรวนแปรของความกดของอากาศทางเขตตวันออกเฉียงใต้ของเอเซีย สถิติที่ทำไว้ตั้งหลาย ๆ ปี ก็เป็นเพียงสถิติที่ใกล้เคียงเท่านั้น

๒) อากาศร้อน อย่างภายในทวีปแท้ ๆ ของตังเกี๋ยซึ่งมีปกคลุมอยู่ทางพื้นที่แถบภูเขา หรือตอนสูง ๆ นั้น เป็นผลเนื่องมาจากความสูงของพื้นที่แห่งภูมิภาคทางเหนือ และทางตวันตกที่ตั้งอยู่ภายในห่างจากทะเล ตามหุบเขาลุ่มน้ำ เช่น ลุ่มน้ำแดง น้ำขาว และน้ำดำ อุณหภูมิไม่ค่อยต่างกับที่ตังเกี๋ยตอนชายทะเลเท่าใดนักเพราะอยู่ในระดับไม่สูงมากนัก เช่นที่ลาวกาย (ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำแดง สูง ๙๓ เมตรจากระดับน้ำทะเล) *มีอุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี* ประมาณ ๒๓.๗°ซ. (ส่วนที่ฮานอย ๒๓.๕°ซ.) *ผลเฉลี่ยของอุณหภูมิสูงสุด* ๒๗.๘°ซ. (ส่วนที่ฮานอย ๒๗.๕°ซ.) อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ยในเดือนที่ร้อนจัด ๒๘.๕°ซ. (ในเดือนมิถุนายนส่วนที่ฮานอย ๒๙.๒°ซ.)

ในทางลุ่มน้ำภาคเหนือ จำนวนของอุณหภูมิสูงที่สุดเฉลี่ยทั้งเดือนได้ ๑๗.๔°ซ. (ในเดือนมกราคม) ส่วนพื้นที่ทางปากน้ำใกล้ทะเลประมาณ ๑๗.๒°ซ. แต่บนยอดเขาและที่ราบสูงต่าง ๆ ของตังเกี๋ยตอนในอากาศหนาวมากบางแห่งอุณหภูมิลดลงต่ำใต้สูญในฤดูหนาว

ที่ชาปา (Chapa) อยู่ทางตวันออกเฉียงใต้ ม. ลาวกาย ไป ๓๐ กม. *อุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี* ได้ ๑๕.๓°ซ. อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ยได้ ๑๘.๕°ซ. อุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปีทางต่ำที่สุด ๑๒.๑°ซ. อุณหภูมิเฉลี่ยของเดือนที่ร้อนที่สุด ๒๐.๔°ซ. (ก.ค.) อุณหภูมิเฉลี่ยของเดือนที่ร้อนน้อยที่สุด ๘.๓°ซ. (ในเดือน ม.ค.) ตอนที่มีฝนตกมากคือ เวลามรสุมแห่งฤดูร้อนพัดมา ที่ชาปา จำนวนน้ำฝนที่ตกทั้งปี ๒,๘๔๗ มม. (เดือนกรกฎาคม ฝนตกมากที่สุด ๕๑๑ มม. เดือนสิงหาคม ๔๘๗ มม.) และเดือนที่แห้งแล้งที่สุดคือ เดือนธันวาคม มกราคม กุมภาพันธ์ (ตกเพียง ๔๕, ๔๓ และ ๘๐ มม. ตามลำดับ) พื้นที่สูง ๆ หลายแห่งมีฝนตกชุก ส่วนในตอนที่ต่ำมักจะไม่ค่อยมีฝนตก ตามภูเขาหลายแห่งและในแถบ

พื้นที่สูง จะมีหิมะ ลูกเห็บ น้ำค้างแข็ง ตกเสมอ

สรุปแล้วดินฟ้าอากาศของตังเกี๋ยตอนพื้นที่ระดับสูงและแถบภูเขา อิทธิพลแห่งความสูงของพื้นที่ซึ่งห่างจากทะเลและใกล้มวลอันหนาทึบของแผ่นดินภายใน ทำให้แตกต่างกันมากกับพื้นที่ตอนใกล้ทะเลตลอดในระหว่างฤดูร้อนกับฤดูฝน และในฤดูหนาว กับฤดูแล้ง

อนึ่งในระยะเวลาแห่งฤดูกระจินมักจะปรากฏว่ามีหมอกหนาทึบปกคลุมอยู่แถวตังเกี๋ยตอนใต้ และตามหุบเขาในพื้นที่ตอนสูงใน เดือนกุมภาพันธ์ มีนาคม และเมษายน และหมอกจะอยู่ไม่สูงเกิน ๘๐๐ ม.

ก) ตังเกี๋ยตอนสูง (หรือตอนในเทือกเขา)

ข้อ ๑๐. ตังเกี๋ยตอนพื้นระดับสูงหรือตอนพื้นที่ภูเขานี้ เชื่อมต่อกับพื้นที่เดลตาด้วยพื้นที่เนินเขาลูกเล็ก ๆ บรรดาเนินเขาเหล่านี้ บางลูกเป็นรูปฝาชี รูปกำแพง หรือเป็นลาดผาหินปูนก็มี

พรรณไม้ในตังเกี๋ยตอนสูงนี้มีนานาชนิด บางแห่งเป็นที่โล่งเพราะพื้นดินที่เป็นหินปูนและซิลิกาไม่มีพฤกษชาติอย่างใดขึ้นได้ชาวเมืองเรียกว่า "นุยตร๊อก" ในพื้นที่บางแห่งก็มีต้นไม้ขึ้นหนาแน่นเป็นที่น่าสนใจของนักพฤกษศาสตร์และนักท่องเที่ยวมาก ป่าในยุคเก่ามีน้อย ส่วนมากมีแต่ป่าที่เกิดใหม่ ได้แก่พวกไม้เป็นกอเป็นพุ่มแบบทุ่งโล่งร้อน (Savana) ซึ่งมีอยู่ทั่วไปเพราะชาวเขาชาวดอยไปเผาป่าบนเขาทำการเพาะปลูก เรียกว่า "ไร่" (Rays) เสียเป็นส่วนมาก

สำหรับพลเมือง พวกตังเกี๋ยตอนสูงนี้ต่างกับพวกทางแถวปากแม่น้ำใกล้ทะเลอย่างเห็นได้ชัดทำนองเดียวกับในลักษณะภูมิประเทศและพืชผล คือตังเกี๋ยตอนต่ำมีแต่พวกชาวนาญวนเท่านั้น ส่วนในหุบเขาลุ่มแม่น้ำต่าง ๆ ในตังเกี๋ยตอนสูงหรือตอนภูเขามีพวกไทย ซึ่งมีอาชีพทางทำนา และทางตวันตกเฉียงใต้มีพวกเมือง (Muong) ถัดพวกไทยขึ้นไปอีกมีพวกมาน (Mans) ถัดจากพวกนี้ขึ้นไปอีก มีพวกแม้ว (Meos) อาศัยอยู่ พวกแม้วนี้อพยพมาจาก

จีนที่หลังที่สุด และตังเกี๋ยตอนสูงมีชาวนาจีนมาอยู่บ้างเหมือนกัน พวกชาวเขาดังกล่าวทำนาทั้งในลุ่มน้ำหุบเขาและบนเขา ตามที่เรียกกันว่า “ไร่”

หุบเขาลุ่มน้ำของแม่น้ำแดง แบ่งตังเกี๋ยตอนสูงออกเป็น ๒ ส่วนคือ *ทางตวันตก* ได้แก่ตังเกี๋ยตอนสูงภาคตวันตก *ทางตวันออก* ได้แก่ ตังเกี๋ยตอนสูงภาคใต้ เมื่อขีดเส้นตรงจากตวันตก ผ่านแม่น้ำแดง แม่น้ำดำ และแม่น้ำสองมา ไปจดกับทิวเขาอันนัม จะทำให้เห็นส่วนต่าง ๆ ของพื้นธรณีแห่ง *ตังเกี๋ยตอนสูงทางตวันตก* ได้ชัด คือ จะเห็นทิวเขาอันนัมซึ่งปกคลุมไปด้วยต้นไม้เขียวชะอุ่มคั่นอยู่ตามพรมแดนจีนจนถึงอ่าวตังเกี๋ย ทอดเป็นแนวไปขาดลงในลุ่มแม่น้ำสองมา อีกฟากหนึ่งของลุ่มแม่น้ำนี้เป็นที่ราบสูงประกอบด้วยหินปูนเป็นพื้นสลับซับซ้อน ซึ่งเกิดจากการเคลื่อนของธรณีเป็นแนวไปตลอดถึงแดนจีน แคว้นลาว พื้นที่เดลตา และอ่าวตังเกี๋ย ความสูงของพื้นที่แม่น้ำลำคลอง และพันธุ์ไม้ ล้วนแต่มีมูลฐานกำเนิดขึ้นมาจากพื้นธรณีที่เป็นหินปูนทั้งสิ้น ในที่ราบสูงท่าปิง ที่ราบสูงลินเทีย เซินลา และหมวกเจ้า มีคนไทยอาศัยอยู่บนพื้นที่ลาดเขาตอนต่ำ ส่วนในพื้นที่ตอนสูง ๆ หรือบนเขามีพวกมานและพวกแม้ว

หุบเขาลุ่มแม่น้ำดำผ่านไปทาง ด้านหลังของที่ราบสูงจากพรมแดนจีนไปทางพื้นเดลตา ตรงไปในแนวทางทิศพายัพ—อาคเณย์ซึ่งเป็นทางของแม่น้ำสองมากับแม่น้ำแดง พื้นที่ลุ่มน้ำตอนนี้อยู่ในหุบเขา มีชาวนาไทยอาศัยอยู่ ตามไหล่เขามีต้นไม้ปกคลุมหนาทึบ ระหว่างแม่น้ำดำกับแม่น้ำแดงมีทิวเขาใหญ่ทอดไปทางทิศพายัพ—อาคเณย์เช่นเดียวกัน ในทิวเขานี้ ส่วนมากมีต้นไม้ขึ้นหนาแน่น ทางเหนือคือยอดเขาท่ายางปิง (สูง ๒,๘๐๐ เมตร) เขาหินผลึกพันสีปั้น (สูง ๓,๑๔๒ เมตร) เขาสูงชาปาสูง ๑,๗๔๐ เมตร (มีสถานที่พักรักษาตัวสำหรับคนป่วย) เขาน้ำกิม (สูง ๒,๐๐๐ เมตร) เขาสาปิง (สูง ๒,๙๕๐ เมตร) เขาปู่ยุค (สูง ๑,๓๗๓ เมตร) ในเทือกเขานี้นับจากตวันตกมาจะมี *คอเขา* คั่นอยู่ลดหลั่นกันเป็นลำดับ คือคอเขาโลกิโห คอเขาแก้วโก คอเขาก้าวกิม คอเขา

หนุยเต็ง ทุกคอเขามีทางผ่าน ส่วนตอนลุ่มแม่น้ำแดง (ระหว่างลาวกายถึงเอียนไบ (Yen Bay) นั้นเป็นตอนที่ติดต่อกับยูนนาน พื้นที่ลุ่มน้ำนี้ไม่สู้จะอุดมสมบูรณ์นัก มีคนไทยอยู่ประปรายลำน้ำใช้เดินเรือไม่สดวก เพราะมีแก่งน้ำอยู่หลายแห่ง ตามไหล่เขาแน่นขนัดไปด้วยต้นไม้ใหญ่ ระหว่างตังเกี๋ยตอนเทือกเขาทางทิศตวันตกกับพื้นที่เดลต้า เป็นที่ตั้งของพื้นที่ ซึ่งเรียกว่าตอนกลางแถบตวันตกหรือ "ดินแดนของพวกเมือง" (Pays Muoug) พื้นที่ตอนนี้มีเขาหินชีสท์รูปฝาชี บางตอนเป็นพื้นที่โล่งเตียนและทิวเขาหินปูน ตามไหล่เขาบางแห่งก็มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุมพวกคนยากจนก็พากันมาขอร้างถางพง เปิดเป็นไร่กาแฟและไร่ชา การทำไร่กาแฟนั้นต้องใช้ปุ๋ยจากมูลสัตว์มาก จึงทำให้ชาวไร่ต้องเลี้ยงวัวควายไปด้วย (ส่วนแกะมีน้อย) ในพื้นที่ตอนกลางนี้จึงเป็นแหล่งปศุสัตว์แห่งหนึ่งด้วย

พื้นที่ทางตวันออกแม่น้ำแดง ซึ่งเป็นแนวตลอดไปในตังเกี๋ยตอนสูงส่วนเหนือ เชื่อมต่อกับพื้นเดลต้าโดย "พื้นที่ตอนกลางแถบตวันออก" ดังกล่าวมาแล้ว พื้นภูมิประเทศตอนนี้สลับซับซ้อนมากกว่าทางซีกตวันตก กล่าวคือ ทางด้านตวันออกของแม่น้ำแดงเป็นที่ราบสูง เป็นเทือกเขาทอดเรียงรายจากทิศพายัพ—อาคเณย์ ขนานกับน้ำแดง แต่ทางด้านตวันตกของแม่น้ำแดงพื้นที่ไม่ค่อยสลับซับซ้อนมากเหมือนทางตวันตกนัก ในตังเกี๋ยเหนือตอนนี้ชั้นของธรณีซ้อนกันเป็นรอยพับย่นอย่างผิดปกติ ซ้อนอยู่บนชั้นของหินในยุคเก่าแก่ เป็นแนวโค้งไปร่วมกัน ณ บริเวณทิศเหนือ ม. ฮานอยและตำเด่า (Tam-Dao) ไปจนถึงหุบเขาตอนกลางแม่น้ำสองเการะหว่างไทยงูเย็นกับลังฮิต (Lang-Hit) แม่น้ำสายต่าง ๆ ไหลไปในทิศทางที่ขนานกับแม่น้ำแดง เป็นรูปพัดด้ามจิ้วสับสนกันไปในหุบเขา แล้วไหลไปรวมกันเป็นทางใหญ่ในตอนโค้งเขา

ระหว่างแม่น้ำแดงและแม่น้ำขาว เป็นแนวพื้นที่ต่อจากพรมแดนจีนตอน ส่วนภูมิภาคป่าขา (Pays-Pakha) กับเทือกเขาหินผลึกสองไก (Huat Song-

Chay) หรือเขาซีกงหลิง (สูง ๒,๔๓๐ ม.) ต่อลงไปทางใต้ ภูมิประเทศตอนนี้เป็นป่าดง แต่ก่อนนี้ฝรั่งเศสจัดให้มีกองทหารชายแดนหน่วยย่อยรักษาการอยู่

ส่วนทางลุ่มน้ำขาวระหว่างภูเขาตอนแม่น้ำสองไก (Song-Chay) กับทิวเขาเปีย—ยา (Pia-Ya) มีคนไทยอาศัยอยู่ประปราย

ตลาดที่เมืองฮาเกียง (Ha-Giang) ตั้งอยู่ในหุบเขาลุ่มแม่น้ำขาว เป็นตำบลซึ่งมีพลเมืองหลายเชื้อชาติมาชุมนุมกัน พวกญวนมาจากใต้โดยทางน้ำหรือทางบก และพวกชาวเขา (ได้แก่ไทย มาน แม้ว โล่โล้ และจีน) มาจากพื้นที่เทือกเขาและหุบเขา ระหว่างแม่น้ำขาว อ่าวตังเกี๋ย และพรมแดนจีนนั้นพื้นที่ห้อมล้อมไปด้วยทิวเขา ๕ ทิว ซึ่งเป็นตอนที่โค้งเข้ามาในพื้นดินไปจดทะเล ทำให้แม่น้ำต่าง ๆ ที่ไหลลงสู่ทะเลต้องผ่านทิวเขาตัดช่องลงมามาอย่างวิบาก

ทิวเขาเปีย—ยา (Pia-Ya) ทอดมาจากที่ราบสูงดามเกา (Dam-Cao) ถึงบักกัน (Buc-Kan) ต้นแม่น้ำสองเกา แม่น้ำสองเกาที่เป็นแควของแม่น้ำขาวไหลผ่านซอกเหวลึกระหว่างที่ราบสูงต่าง ๆ แม่น้ำสองนาง (Song-Nang) เป็นแควของแม่น้ำสองคำ ไหลมาลงทะเลสาปบาเบ (Babe) ซึ่งล้อมไปด้วยป่าดง มีคนไทยอาศัยอยู่ที่นั่นมากด้วย ในแถบใต้ของทะเลสาปนี้มีภูเขาหินกราไนต์ชื่อเบีย บิอ๊อก (Pia-Bioc) ซึ่งมีแร่สังกะสีมากและทำการขุดกันมากที่สุดในอินโดจีน (ที่โจเดียน) ทิวเขาก๊กโซ (Coc-Xo) เป็นทิวเขาปันน้ำระหว่างลุ่มแม่น้ำในตังเกี๋ยกับลุ่มแม่น้ำแยงซีของจีน ในเทือกเขาเปีย--บิอ๊อก (๑,๙๓๑ เมตร) นี้ มีแร่ดีบุกและแร่ทังสเตนมาก ทิวเขาเย็นลัก (Yen-Lac) ต่ำกว่าทิวเขาก๊กโซ เป็นสันเขาแห่งหินในยุคเก่าแก่ถูกน้ำเซาะ เป็นที่ว่างเปล่ามีผู้คนน้อยปกคลุมด้วยพฤกษชาติ ป่าไม้และทุ่งโล่ง ทางตวันออกคือ*ที่ราบสูงเกาบาง*และทางใต้คือทิวเขาบักซ่อง (Bac-Song) *และทิวเขาดงตริว*อยู่ข้างหลังถัดเข้าไป (ต่ำที่สุดในบรรดาทิวเขาทั้ง ๕ นั้น) ที่ราบสูงตวันออกเฉียงใต้ของจีนสกัดขวางอยู่ พื้นที่มีลักษณะเว้าเข้าไปภายใน และแอ่นโค้งออกสู่ทะเลตอนระหว่างพรมแดนจีนทางตวันออก พื้นที่ทางตวันออกของทิวเขาดงตริว ทาง

ใต้ของทิวเขาบักซ่อง และทางตวันตกของทิวเขาเย็นลักนั้นตั้งอยู่ในลุ่มน้ำสองกีคง (Song Ky Kong) ซึ่งหันหลังให้อ่าวตังเกี๋ย และพื้นที่ลาดลงไปทางเหนือไปยัง ม. ลังเซินและนาจำ แม่น้ำหักเป็นข้อศอกพุ่งต่อไปทางทิศตวันออกเข้าไปในแดนจีน กิ่งน้ำสองบางเกียง (Song-Bang Kiang) ต้นน้ำเกิดมาจากที่ราบสูงเกาบางก็มาบรรจบกับแม่น้ำสองกีคงเหมือนกัน ส่วนที่ไหลผ่านเลยลองจู (Long-Tcheou) ออกไปก็คือตัวลำน้ำซิเกียง

พื้นที่ตอนกลางตวันออก หรือ "ดินแดนแห่งพวกเมือง" อยู่ทางตอนใต้ของตังเกี๋ยแถบภูเขา พื้นที่เป็นหุบเขาตอนกลางของลุ่มแม่น้ำสายต่าง ๆ คือ แม่น้ำขาว แม่น้ำสองเกา แม่น้ำสองเทือง และแม่น้ำสองลูกน้ำ เป็นพื้นที่ในย่านทิวเขาตัมเด่า (๑,๕๙๐ เมตร) ซึ่งมีลักษณะเป็นหินรีห์โอไลต์ ตอนนี้มีแก่งน้ำตกที่สวยงาม (ชื่อ "น้ำตกเงิน") ตอนต้นทางประกอบไปด้วยเขายอดแหลม หีนซีสต์ ตอนต่อไปเป็นเนินเล็ก ๆ และเป็นทิวเขาหินปูนขรุขระ ซึ่งเป็นแนวทางของชั้นธรณีที่สลับซับซ้อนเป็นรอยย่น

ในพื้นที่ระหว่างทิวเขาหินปูนและทิวเขายอดแหลมตอนนี้ เป็นที่ดินโคลน (ซึ่งเป็นดินในยุคเก่าแก่กับดินที่เกิดขึ้นใหม่) ได้มีการทำไร่กาแฟ ไร่ชามาก เช่นเดียวกันกับทางตวันตกของแม่น้ำแดงจึงทำให้มีการเลี้ยงสัตว์เป็นการใหญ่ด้วย พื้นดินตอนใต้ของภาคกลางนี้เต็มไปด้วยดินแดง มีถ่านหินปะปนอยู่มาก (มีที่ตามลุ่มแม่น้ำดงตริว ฮ่งไก และที่เกาะเกบา) ตามชายฝั่งใกล้ทิวเขาดงตริว มีท่าเรือส่งถ่านสำคัญอยู่ ๒ แห่ง (คือ ฮ่งไก และคำผา Campha) ทางตวันออกของชายฝั่งมองกาย เป็นพื้นที่ต่ำและแคบ มีชาวกวางตุ้งหรือฮักกาอาศัยทำนาอยู่ ส่วนลึกเข้าไปก็มีพวก "โท้" และ "มาน" ส่วนหมู่เกาะในอ่าวตังเกี๋ยซึ่งจัดอยู่ในตอนกลาง เป็นสถานที่สำหรับนักท่องเที่ยวพากันไปชมความงามของธรรมชาติของอ่าวฮาลองและไฟซี—หลง (Fai-Tsi-Long) บรรดาเกาะเล็ก ๆ เหล่านี้ส่วนมากเป็นเกาะหินปูนยุคเก่าแก่ มีต้นไม้พุ่มเล็ก ๆ ขึ้นปกคลุมหนาแน่น

ข. ตังเกี๋ยตอนต่ำ

ข้อ ๑๑. ตอนนี้เป็นพื้นที่ตอนสำคัญ เท่ากับเป็นดวงใจของตังเกี๋ย เป็นพื้นที่ในเดลตาของแม่น้ำแดงและสองไทยบินห์รวมเข้าด้วยกัน เป็นตอนที่ต่างกับตังเกี๋ยตอนสูงทั้งทางภูมิประเทศ และทางเชื้อชาติ ตังเกี๋ยตอนต่ำนี้มีระดับสูงไม่เกิน ๒๕ เมตร มีพื้นที่ ๑๔๗,๗๐๐ ตารางกม. (หรือ ๑/๘ ของแคว้นตังเกี๋ยทั้งหมด) มีพลเมือง ๗ ล้านคนเศษเฉลี่ยแล้วประมาณ ๔๗๖ คนต่อ ๑ ตาราง กม. นับว่าสูงมาก พลเมืองส่วนมากเป็นชาวนา ในแผนที่แสดงความแน่นหนาของพลเมืองในตอนที่มีความแน่นกว่า ๔๐๐ คนต่อ ๑ ตาราง กม. นั้น จะตรงกับพื้นที่นาตอนลุ่มที่มีน้ำท่วม ซึ่งพื้นดินตอนนี้เกิดจากการทับถมของตะกอนดินทรายที่น้ำในแม่น้ำแดงและแม่น้ำขาวพัดมาแล้วรวมกันขึ้นเป็นพื้นที่เดลตา เนินเขากนิสและเนินเขาหินผลึกชิสต์ เล็ก ๆ ได้เป็นพื้นฐานรองรับการมาทับถมของดินตะกอนอยู่ภายใต้ เช่นเดียวกับที่พบตามเกาะต่าง ๆ การเคลื่อนมาของดินโคลนในพื้นเดลตานี้ ปรากฏขึ้นตั้งแต่ในสมัยต่าง ๆ ของธรณีวิทยา เริ่มจากสมัยเป็นทะเลจนถึงเป็นพื้นที่ตามปกติ จึงเป็นการยากที่จะแยกออกได้ว่า ตอนไหนเป็นเนื้อดินในยุคเก่าแก่ ตอนไหนเป็นเนื้อดินที่เกิดขึ้นใหม่ ความหนาของดินโคลนนี้ปรากฏว่ามีตั้งแต่ตอนยอดของพื้นเดลตาไปจนถึงฐานของเดลตา (ตอนริมฝั่งทะเล) ลักษณะโดยทั่วไปของเนื้อดินในเดลตานี้ เป็นโคลนสีต่าง ๆ ประกอบด้วยดิน กรวด ทราย และซากของไม้ผุผสมกัน และเป็นดินที่ไม่คงตัว ส่วนประกอบของดินไม่ค่อยมีฮิวมัสและหินปูน การวิเคราะห์ทางเคมีปรากฏว่าดินไม่ค่อยดีนัก ทางฝั่งทะเลกระแสน้ำพัดพาโคลนตมที่แม่น้ำพามานั้นลงไปทางใต้ พื้นที่เดลตานี้จึงก่อเป็นรูปร่างขึ้นจากตวันออกเฉียงเหนือและไปงอกงามขึ้นทางตวันตกเฉียงใต้ (โดยที่ทะเลไม่รบกวนแต่อย่างใด) การตื้นเขินของฝั่งแม่น้ำทำให้เกิดเป็นแนวฝั่งทะเลขึ้น และแนวฝั่งทะเลดังกล่าวนี้ได้ถูกกระแสน้ำในแม่น้ำแดงเซาะกัดอีก ทำให้เกิดเป็นพื้นดินเชื่อมต่อขึ้นกับกิ่งแยกของลำน้ำต่าง ๆ เป็นผลทำให้เกิดเป็น

แอ่งขังน้ำตามธรรมชาติขึ้น ในแอ่งเหล่านี้จะเต็มไปด้วยน้ำฝนที่มาขังอยู่ ในฤดูแล้ง น้ำไขระบายออกสู่คลองต่าง ๆ ทั้งสายเล็กและสายใหญ่ได้ คลองใหญ่ทำหน้าที่ระบายน้ำไปหล่อเลี้ยงคลองเล็กสายต่าง ๆ ให้ใช้เดินเรือได้ (เฉพาะเรือสำปั้น เรือใบ) ภายในแอ่งน้ำนี้ได้เกณฑ์ใช้ชาวญวนทำเขื่อนขึ้น เพื่อป้องกันมิให้น้ำท่วมได้ เขื่อนสาธารณะนี้ยกสูงขึ้นกว่าระดับของทุ่งนามากจึงเป็นงานดินที่ไม่น้อย การป้องกันพื้นที่ของเดลตาจากน้ำท่วมในตังเกี๋ยตอนต่ำนี้เป็นสิ่งสำคัญเหมือนชีวิตของพลเมือง จำนวนปริมาตร์ของดินทำเขื่อนขั้นตามแนวแม่น้ำแดงและตามร่องน้ำต่าง ๆ (เขื่อนใหญ่ยาว ๘๖๐ กม.) เป็นจำนวนรวมทั้งสิ้น ๒๐ ล้านลูกบาศก์เมตร เป็นงานที่ฝรั่งเศสได้ทำขึ้นเมื่อครอบครองตังเกี๋ยแล้ว ใน พ.ศ. ๒๔๗๘ งานเขื่อนนี้ได้สำเร็จไปจำนวน ๗๗ ล้านลูกบาศก์เมตร แผนงานก่อสร้างเพื่อต่อต้านน้ำท่วมนี้นับว่าเป็นงานอันมโหฬาร และมีคุณประโยชน์ยิ่งนัก

ตังเกี๋ยตอนต่ำนี้แบ่งออกเป็น ๔ บริเวณ คือ ตอนเหนือ ตอนกลาง ตอนเดลตาในลุ่มแม่น้ำแดง และตอนตวันออกของเดลตา (ทางแม่น้ำสองไทยบินห์)

(๑) ตอนเหนือ หรือพื้นเดลตาตอนเหนือของแม่น้ำแดง

พื้นดินแถบนี้เกิดขึ้นโดยโคลนตมที่น้ำพัดพามาทับถม อยู่ตอนมุมยอดของพื้นที่เดลตา มีลักษณะเป็นลาดต่อจากภูเขาลงมายังแม่น้ำสายต่าง ๆ นับว่าเป็นต้นทางอันสำคัญที่ทำประโยชน์อันใหญ่ยิ่งให้แก่พื้นที่ในตอนใต้ในการกสิกรรม การทดน้ำ ตลอดจนการทำมาหากินของราษฎร

(๒) พื้นเดลตาตอนกลางของแม่น้ำแดง

ลำแม่น้ำแดงเท่ากับเป็นแกนจากเหนือมาใต้ สองฝั่งแม่น้ำนี้ได้ทำเขื่อนกั้นตลอด น้ำไหลลงมาทางใต้และแยกไปทางตวันตกอีกสายหนึ่งไปทางตวันออก พื้นเดลตาตอนกลางมีรูปร่างคล้ายรูปสี่เหลี่ยม มีแม่น้ำเดกั้นอยู่ทางตวันตก ทางเหนือมีแม่น้ำแดงและ *คลองระปิด (Canal des Rapid)* กั้นอยู่ ทางตวันออก

มีแม่น้ำสองไทยบินห์กับทางใต้มี*คลองบำบู (Canal des Bambous)* กั้นอยู่ พื้นเดลตาตอนกลางนี้เท่ากับเป็นบึงใหญ่ ๆ ที่มีน้ำขังเต็ม แต่ก็ยังไม่ช่วยให้การทำนาได้ผลถึงปีละ ๒ ครั้งได้

ในพื้นที่ตอนนี้มีพลเมืองอาศัยมากมาย (มากกว่า ๗๐๐ คนต่อ ๑ ตาราง กม. ในเมืองนัมดินห์)

มีเมืองสำคัญ ๒ เมือง คือ ฮานอย (เป็นเมืองหลวง) มีพลเมือง ๑๒๕,๐๐๐ คน และนัมดินห์ ประมาณ ๔๕,๐๐๐ คน ซึ่งเป็นเมืองท่าเล็ก ๆ ในแม่น้ำอีกเมืองหนึ่ง

(๓) พื้นเดลตาตอนต่ำของแม่น้ำแดง

มีลักษณะแตกต่างไปจากเดลตาทั้งสองที่กล่าว คือ มีระดับสูงกว่าระดับน้ำทะเลเพียงเล็กน้อย แต่มีคลองขุดซอยเป็นกิ่งแยกมากสาย จึงทำให้ระบายน้ำฝนได้ทันท่วงที ป้องกันไม่ให้เกิดน้ำท่วมขึ้นได้ ตอนต่ำที่ใกล้ทะเลระหว่างแผ่นดินส่วนใหญ่กับทะเลทางแถบตวันตกเฉียงใต้ของพื้นเดลตานั้นน้ำในแม่น้ำได้พัดพาเอาโคลนตมลงมาสู่ทะเล แต่น้ำทะเลกลับซัดพาขึ้นไปกองทับถมไว้ยังชายฝั่งอีก จนกลายเป็นพื้นดินสูงขึ้นจนพอที่จะทำการเพาะปลูกได้

ส่วนพื้นเดลตาของแม่น้ำสองไทยบินห์ (หรือไฮฟอง) นั้นเชื่อมต่อกับเดลตาลุ่มแม่น้ำแดง เป็นพื้นที่ไม่สู้จะกว้างขวางนัก เนื่องด้วยอยู่ในระหว่างแม่น้ำสายเล็ก ๆ และสั้น (คือแม่น้ำสองเกา แม่น้ำสองเทือง และสองลูกน้ำ) เมืองท่าไฮฟอง (พลเมือง ๑๒๒,๐๐๐ คน) ตั้งห่างจากทะเลประมาณ ๒๕ กม. อยู่ในย่านของร่องน้ำต่าง ๆ ของน้ำสองไทยบินห์ ในตอนปากน้ำ กัวคำ (Cua Cam) และน้ำกัวนัมตริว (Cua Nun Trieu) ซึ่งไหลมารวมกันเป็นอ่าวเล็ก ๆ ชื่อ ดินวู (Dinh Vu) พื้นที่ตอนนี้แม้จะตั้งเยื้องไปทางตวันออกเฉียงเหนือมากก็จริงแต่ ม. ไฮฟองก็ติดต่อกับแม่น้ำสองไทยบินห์ และแม่น้ำแดงได้โดยมีคลองขุดเชื่อมต่อถึงกัน เมืองนี้จึงนับว่าเป็นท่าเรือสำคัญของแคว้นตังเกี๋ย แต่ข้อเสียก็มีอยู่บ้างที่ตั้งอยู่ห่างจากทะเลใหญ่เท่านั้น

แคว้นอันนัม

ข้อ ๑๒. แคว้นอันนัมมีลักษณะพื้นที่เป็นแถบยาวอยู่ระหว่างทิวภูเขาอันนัมกับฝั่งทะเลจีน ตอนหน้าอยู่แถวแหลมวาเรลลา (Cap Varella) ซึ่งเป็นแหลมยื่นออกไปในทะเล

พื้นที่ประมาณ ๑๔๗,๕๐๐ ตาราง กม.

พลเมืองประมาณ ๕,๑๐๐,๐๐๐ คน (๒๔๗๔)

เฉลี่ย ได้ ๓,๔๕๗ คนต่อ ๑ ตาราง กม.

ส่วนยาว นับจากเขตต์ต่อกับตังเกี๋ยถึงโคชินไชนาได้ ๑,๒๕๐ กม.

ส่วนกว้าง ประมาณได้ ๑๒๐ กม.

พื้นที่ตอนเหนือแคบมาก เพราะทิวภูเขาอันนัมตั้งเรียงรายอยู่ตลอดในแถบตวันตกเฉียงเหนือ ในตอนกลางยิ่งแคบมากขึ้น (ประมาณ ๖๐ กม.) แต่ตอนใต้ลงไปพื้นที่โค้งและเว้าไปทางตวันตก (ติดต่อกับที่ราบสูงของอันนัมตอนใน) ตอนนี้กว้างประมาณ ๑๙๐ กม. (วัดตามแนวที่ผ่าน ม. ดาลัท—บางอย (Ba-Ngoi)—อ่าวคำราน

ในแคว้นอันนัม มีทิวเขาขนานกัน ๓ ทิว ทอดเรียงจากเหนือไปใต้ ทิวแรกเท่ากับเป็นขอบหรือแกนดังเช่นที่มีในแหลมต่าง ๆ ทิวภูเขาอันนัมนี้ค่อย ๆ ลาดต่ำลงสู่ภายในทางแคว้นลาว และทางลุ่มแม่น้ำโขงตอนกลางซึ่งมีลักษณะเป็น *พื้นที่กึ่งที่ราบ* ในพื้นที่ระหว่างหุบเขาทั้งตอนกว้างและตอนแคบ และที่ราบสูง มียอดเขาแหลมโผล่ขึ้นเป็นแห่ง ๆ แต่ทางแคว้นอันนัมทิวภูเขาได้เริ่มลดต่ำลงทันทีในลักษณะกั้นเป็นขอบเขตต์ ในทิวภูเขานี้มีแม่น้ำสายเล็ก ๆ ไหลผ่านหลายสาย เมื่อมองเข้ามาจากทะเลบางตอน แม้จะไม่เห็นว่ามีลักษณะเป็นภูเขาเลย แต่ทิวเขานี้เท่ากับเป็นแนวกะดูกสันหลังอันยาวเหยียดของแคว้นนี้ ทิวภูเขานี้มีขาดออกเป็นตอน ๆ หลายแห่งโดยการตัดแซกของทิวเขาอ้ายลาว ยอดอันสูงเด่นของทิวภูเขาอันนัมนี้ ได้ลดต่ำลงในพื้นที่

ตอนกลาง มีป่าไม้เบ็ญจพรรณและพงหญ้าขึ้นปกคลุมอยู่ในระหว่างยอดภูเขาและเนินเขาดังกล่าวตลอดไปในตอนกลางนี้มีพื้นที่ราบเป็นแห่ง ๆ โดยทั่วไปพื้นที่เป็นตอนแคบ ๆ กั้นไว้ด้วยแนวทางของภูเขาและฝั่งทะเล แคว้นนี้จึงมีลักษณะเป็นพื้นที่แถบบาง ๆ ในลุ่มแม่น้ำเล็ก ๆ ตามแนวของฝั่งทะเล ชาว ญวนได้อพยพเข้ามาอยู่และจับจองทำเป็นที่นาเรื่อยลงมา

ในตอนใต้ของแคว้นนี้ บางแห่งยังมีชนชาติที่พ่ายแพ้แก่ญวนไปแล้วเหลืออยู่บ้างคือ ชนชาติจาม พื้นที่ทางตอนเหนือของแคว้นนี้ตลอดจนในตังเกี๋ยแถบภูเขาทางตวันตก จะมีชนชาติเผ่าไทยและพวกเมืองอาศัยอยู่ โดยทำนาในพื้นราบ หรือทำนาบนเขา (ข้าวไร่) กับมีพวกมานและแม้วบ้าง ในที่ราบสูงตอนใน เป็นแหล่งที่อยู่ของชาวป่าชาวเขาเผ่าอินโดนีเซียที่พ่ายแพ้และถูกขับไล่ไป พวกนี้คือพวกม้อยหรือพวกข่า

แม่น้ำลำคลองพอมีบ้างในตอนเหนือ แต่ในตอนใต้ของแคว้นนี้นับว่ามีน้อย เพราะกระแสน้ำไหลลงมาจากทิวภูเขาอันนัมอย่างรวดเร็ว เมื่อผ่านที่ราบอันแคบกิ่วแล้วก็ไหลลงสู่ทะเลทันที

รวมความว่า แคว้นนี้ภูมิประเทศขาดการรวมกันเป็นเอกภาพ พื้นที่เป็นแถบยาวรีที่รับฝนจากลมมรสุม และลมไทฟุนจากทะเลจีนตอนใต้โดยตรง ในทัศนะของภูมิมาปนวิทยา กล่าวไว้ว่า “แคว้นอันนัมเป็นเพียงกรอบอันหนึ่ง มีความสำคัญน้อย เป็นขอบเขตของฝั่งทะเลในทัศนะที่เกี่ยวกับประชาคม ก็กล่าวได้ว่า “เป็นเพียงช่องทางผ่านของทางรถไฟ และถนนสายมันดารินที่ชาวญวนใช้เดินทางมาสู่ดินแดนทางใต้” ในสภาพของดินฟ้าอากาศคงอยู่ในลักษณะระหว่างตังเกี๋ยตอนใต้กับโคชินจีนนั่นเอง

แคว้นอันนัมแบ่งออกได้เป็น ๔ ตอน คือ

(๑) แคว้นอันนัมตอนเหนือ

(๒) แคว้นอันนัมตอนกลาง

(๓) แคว้นอันนัมตอนใต้

(๔) แคว้นอันนัมเบื้องหลัง (หรือตอนใน)

(๑) แคว้นอันนัมตอนเหนือ

ข้อ ๑๓. แคว้นอันนัมตอนเหนือ คือตอนที่แยกออกจากตังเกี๋ย โดยทิวภูเขาตรานห์—หัว (Tranh-Hoa) เป็นเขตต์กั้น ในด้านหลังทิวเขาตอนระหว่างแม่น้ำสองม้ากับแม่น้ำดำ พื้นที่ค่อย ๆ ลาดต่ำลงเป็นที่ราบสูงหินปูนที่แผ่ออกมาจากชายแดนจีนจนถึงอ่าวตังเกี๋ย คอเขาดงเจียว (Dong Giao) เป็นพื้นที่อีกตอนหนึ่งที่เป็นทางไปยังท่าเรือในอ่าวตังเกี๋ยเป็นแนวจากตวันออกเฉียงเหนือไปบรรจบกับที่ราบสูงส่ำเหนือ (Sam-Neue) แล้ววกกลับไปทางตวันออกไปบรรจบที่ราบสูง ตรานห์—นินห์ (Tranh-Ninh) ขอบเขตต์ของอันนัมตอนเหนือนี้ คือทิวภูเขาอันนัมซึ่งทอดยาว จากตวันตกเฉียงเหนือไปทางตวันออกเฉียงใต้ และไปสุดสิ้นลงที่ชายทะเลที่ปอร์ตอันนัม (Port d’Annam) และแหลมมุยรอน (Mui-Ron)

ลมฟ้าอากาศ ในย่านนี้คล้ายคลึงกับของตังเกี๋ย ทางเหนือสุดคือแถว ตรานห์—หั้ว (Tranh-Hoa) อุณหภูมิเฉลี่ยตลอดปีที่ ม. วินห์ ๒๔.๕°ซ. แต่ที่ฮานอย (ซึ่งอยู่เหนือกว่า) เพียง ๒๓.๙°ซ. และที่ ม. เว้ (ซึ่งอยู่ทางใต้กว่า) เท่ากับ ๒๕.๒°ซ.

อุณหภูมิสูงสุดและต่ำสุดเฉลี่ยทั้งปี ดังนี้ :—

	สูง	ต่ำ
ฮานอย	๒๗.๕°	๒๓.๓°
วินห์	๒๘.๑°	๒๐.๙°
เว้	๒๙.๑°	๒๑.๓°

จำนวนในสถิตินี้จะเห็นได้ว่ามีใกล้เคียงกัน และเมื่อเปรียบดูเดือนที่มีอุณหภูมิขึ้นสูงสุด ต่ำสุด จะเป็นดังนี้

	สูงสุด	ต่ำสุด
ฮานอย	๒๙.๒° (มิ.ย.)	๑๗.๒° (ม.ค.)
วินห์	๓๐.๑° (มิ.ย.)	๑๘.๕° (ม.ค.)
เว้	๒๙.๓° (ก.ค.)	๒๐.๕° (ม.ค.)

ฝน จำนวนฝนเฉลี่ยที่ ม. วินห์ประมาณ ๑,๗๘๘ ม/ม. (เทียบกับฮานอยได้ ๑,๘๐๙ ม/ม. เว้ ๒,๙๐๓ ม/ม.)

เดือนที่ฝนชุก คือ ก.ย. ถึง ต.ค. (ประมาณ ๓๘๒ ม/ม. และ ๓๕๔ ม/ม.) ฝนเริ่มตกล่ากว่าที่ตังเกี๋ยเล็กน้อย ส่วนเดือนที่ฝนแล้งก็คือ เดือน ก.พ. (๔๒ ม/ม.)

ฤดูกาลอาจแบ่งออกได้เป็น ๒ ระยะ คือ

จาก พ.ค. ถึง พ.ย. เป็นฤดูร้อนมีความชื้นแฉะมาก (โดยลมมรสุมฤดูร้อน)

จาก ธ.ค. ถึง เม.ย. เป็นฤดูที่สบายอากาศแห้ง (โดยลมมรสุมแห่งฤดูหนาว)

ลมฟ้าอากาศโดยทั่วไปคล้ายคลึงกับของแคว้นตังเกี๋ย และฤดูหนาวในแคว้นอันนัมตอนเหนือนี้ คล้ายคลึงกับฤดูกราจินในตังเกี๋ยดังได้กล่าวมาแล้วด้วย แต่ในตอนใต้ลงไปแถวปอร์ต อันนัม ไม่เหมือนกันทีเดียวนัก

ในฤดูร้อน ร้อนจัดและอบอ้าวมาก อุณหภูมิจะขึ้นถึง ๓๕°–๔๐° เซนติเกรด ที่ ม. วินห์ บางปีอุณหภูมิขึ้นถึง ๔๒°ซ. (มิ.ย.) ความชื้น ๖๕% ตอนที่อยู่ไกลออกไปจากฝั่งทะเลหรือที่อับลมนั้นเวลากลางคืนร้อนอบอ้าวมาก นอกจากนี้ พายุฝน และไทฟุนยังมีพัดมาผสมอีกด้วยบ่อย ๆ คือตอนใกล้ที่ลมมรสุมฤดูหนาวจะเริ่มพัดมา (ในระหว่าง ต.ค. พ.ย.) นั้น ลมไทฟุนมักจะรบกวนแถบเหนือของแคว้นอันนัมเนือง ๆ ในระหว่าง ๑๕ พ.ค. ถึง ๑๕ มิ.ย. ลมร้อนภายในทวีปซึ่งทั้งร้อนและแล้ง เรียกว่า *"ลมลาว"* จะพัดมาผ่านพื้นที่ซึ่งเป็นทรายร้อนใกล้ ๆ กับ ม. เว้ และตามบริเวณที่ราบสูงภาย

ในแล้วพัดข้ามช่องทิวเขาอันนัม ผ่านที่ราบตลอดไปทั้งแถบทำให้อากาศระอุอบอ้าวมาก

ทิวเขาอันนัมในแคว้นอันนัมตอนเหนือ เป็นแนวจากตวันตกเฉียงเหนือไปยังตวันออกเฉียงใต้ เริ่มมาจากแคว้นตังเกี๋ยแถบภูเขาทางด้านตวันตก ด้านข้างของทิวภูเขานี้เป็น ป่าไม้ ป่าละเมาะ และทุ่งหญ้าเป็นแนวกว้างขวางไปตลอด

แม่น้ำสองม้าและแม่น้ำสองชูไหลลงสู่พื้นที่เบื้องต่ำทำให้เกิดเป็นพื้นที่เดลตาตรานห์—หั้วขึ้น แม่น้ำสองกาและกิ่งแยก ได้ไหลมาจากที่ราบสูงตรานห์—นินห์ จากตวันตกเฉียงเหนือไปทางตวันออกเฉียงใต้ ทำให้เกิดเป็นพื้นที่เดลตา ม. วินห์ขึ้น และแม่น้ำสายนี้ได้นำเอาดินโคลนไปตกตะกอนลง ณ ที่ลุ่มและหนองน้ำต่าง ๆ ริมทะเลซึ่งมีเรียงรายไปจนถึงปอร์ตอันนัม กิ่งแยกของแม่น้ำสองกาที่ไหลมาจากทิศตวันตกนั้นมีกิ่งใหญ่อยู่ ๒ กิ่ง คือ *กิ่งง่านโผ* ไหลมาจากหุบเขา ผ่านทิวเขาอันนัมตรงบริเวณคอเขาแก้วเหนือ ขนานไปกับถนนสายนาเป—วินห์ ที่นาเป เป็นต้นน้ำเปา ที่ไหลไปลงแม่น้ำโขงบริเวณเมืองท่าแขก ส่วนอีกกิ่งหนึ่งคือ *กิ่งง่านสาว* ไหลมาจากคอเขาดงทิมไม่ไกลจากต้นน้ำขาดินนัก ไหลไปลงแม่น้ำโขงเช่นเดียวกัน

ในตอนกลางของแคว้นอันนัมเหนือ ประกอบด้วยพื้นที่ระดับสูง ๒ ลักษณะ คือ อย่างหนึ่งเป็นยอดเขาแหลมรูปฝาชีเป็นเขาหินซีสต์ในตอนเชิงเขาเป็นทุ่งหญ้า ป่าละเมาะ หรือพงหญ้าสูง กับอีกตอนหนึ่งเป็นเขาหินปูนสูงตระหง่าน ทางด้านข้างของเขาเป็นแนวป่าไม้ขึ้นหนาแน่นเป็นดงทึบมีลักษณะเป็นเนินเขา เงื้อมผาชันโดดเดี่ยว ในพื้นที่ระหว่างเขาหินรูปฝาชี และเขาหินปูนดังกล่าวนี้ เหมาะที่จะใช้เป็นที่เลี้ยงปศุสัตว์ได้ดีพอใช้ (เช่น ควายพันธุ์ตรานห์—หั้ว) สถานีทดลองขององค์การเกษตร์แห่งอาณานิคมฝรั่งเศสได้นำกาแฟและชาไปปลูกในพื้นที่ดินโคลนที่มีหินบาสซอลต์เก่าแก่ปะปนอยู่เช่นที่ภูกีได้ผลดี พื้นที่ตอนหน้าของย่านกลางนี้ขยายออกเป็นเดลตา มีเนื้อ

ดินเป็นดินโคลน เจ้าของที่ดินได้ยกเป็นคันคูและร่องน้ำ ถัดต่อลงไปเป็นตอนต่ำของเดลตา คั่นอยู่ระหว่างชายฝั่งทะเลกับที่นาตอนใกล้ริมทะเลเป็นหาดทรายพูนสูงขึ้นหนา ๒—๓ ม. เพื่อให้พ้นน้ำ ที่ชายหาดทรายเป็นพื้นที่ต่ำมีต้นไม้น้ำบางชนิด (ต้นพิลาโอ) ขึ้นเป็นแนวบาง ๆ เป็นหย่อม ๆ ตลอดไป ชายฝั่งนี้จะถูกคลื่นทะเลซัดจากตวันออกเฉียงเหนือ และถูกพายุไทฟุน (ใน ก.ค.—พ.ย.) อย่างหนักทำความลำบากและเป็นอันตรายแก่การเดินเรือมาก กระแสร์น้ำทะเลไหลประจำจากเหนือไปใต้ ได้เซาะโคลนตมที่แม่น้ำพัดมาตกตะกอนลงไว้ทีละเล็กละน้อยจนเป็นแนวขึงไว้ ณ ชายฝั่งทะเลนั้น ชาวประมงญวนได้ขนานนามฝั่งทะเลนี้ว่า "ฝั่งทะเลเหล็ก"

ในแคว้นอันนัมตอนเหนือมีการค้าขายทางแม่น้ำที่นับว่ามีความสำคัญอยู่บ้างที่ ม. วินห์ กับเบนถ่าย ซึ่งตั้งอยู่บนกิ่งแม่น้ำสองกา

(๒) แคว้นอันนัมตอนกลาง

ข้อ ๑๔. อันนัมตอนกลางนับแต่ ปอร์ต อันนัม ไปจนถึงแหลมบะตันงัน ซึ่งอยู่ทางตวันออกของลุ่มแม่น้ำสองตรา—ขุก จนถึงเทือกเขากงตัน (๓,๒๘๐ ม.) ทิวภูเขาอันนัมในพื้นที่ตอนนี้ มีชื่อเฉพาะว่า "ทิวภูเขาข่า" ซึ่งมาลดต่ำลงโดยมีคอเขาหลายแห่งคั่นทำให้เกิดเป็นเส้นทางจากทะเลจีนไปยังแม่น้ำโขงได้ เช่น คอเขามูเกีย (๑,๔๘๒ ม.) เป็นทางไปสู่หุบเขาทางแม่น้ำสอง ได—เกียง ซึ่งไหลไปทางหุบเขาลุ่มน้ำเซ—บางไฟ (กิ่งหนึ่งของแม่น้ำโขง)

ยอดเขาที่สูงในตอนนี้คือ ดงสมุย (สูง ๑,๖๑๓ ม.) ดงเรอลาว (๑,๔๘๒ ม.) และนุยบักม้า (สูง ๑,๔๔๔ ม.)

ช่องคอเขาอ้ายลาว อยู่ระหว่างยอดเขาเขี้ยวเสือ (๑,๗๐๑ ม.) กับยอดเขาดงไง (๑,๖๗๔ ม.) นั้นมีทางเส้นหนึ่งผ่านหุบเขาสองคำโล่ และหุบเขาสูงต้นแม่น้ำกวางตรี พุ่งตรงไปยัง ม. ลาวบ่าว และเจโพน ตรงไป ม. สุวรรณเขตต์ ทางใต้ ม. เว้ ทิวภูเขาอันนัมได้พุ่งไปสุดที่ชายทะเล ที่เขาใหญ่บานา (๑,๔๖๔ ม.) ฝรั่งเศสได้เปิดขึ้นเป็นสถานพยาบาล สำหรับตากอากาศคนไข้บนยอดเขา

ช่องเมฆ (Col de Nauge) เป็นช่องทางผ่านของทางรถไฟและถนนสายแมนดาริน ซึ่งสูงมากและเลียบฝั่งทะเล ตรงไปยังอ่าวตูราน

ณ ที่ราบแห่ง ม. ไฟฟู พื้นที่มีลักษณะเป็นรอยริ้ว โดยถูกกระแสน้ำไหลบ่ามาท่วมจากแม่น้ำสอง—ทู—บอน กับสอง วุ—เกีย ซึ่งเป็นทางติดต่อไปทางใต้ของภูเขาอะทวด ไปยังต้นน้ำเซโขง และเซลาน (ที่ไหลลงสู่แม่น้ำโขง) ได้

ทิวเขาอันนัมตอนนี้ ประกอบไปด้วยหินชนิดต่าง ๆ (เช่น หินกรานไนต์และริโอไลต์ ผสมกับกนิส) กับทางของหินบาสซอลต์และแนวทางของดินสีแดงนี้มีมากมายในแถบ ม. กวางตรี ไปจนถึงบริเวณแหลมเลย์ เป็นพื้นที่ดินดีเหมาะแก่การเพาะปลูกซึ่ง ณ ที่นั้นมีไร่กาแฟและไร่ชา ทางใต้ปอร์ต อันนัมมายังช่องเมฆ มีที่ราบ ๓ แห่งที่เป็นที่นา คือ ที่ราบดงหอย ที่ราบกวางตรี และที่ราบ ม. เว้

ตามชายฝั่งทะเลของ ม. เว้ มีกองทรายใหญ่งอกปิด ทำให้เกิดเป็นแอ่งน้ำหรือทะเลสาบใหญ่ขึ้นตรงปากน้ำ ม. เว้ (ตั้งอยู่บนปากน้ำปาร์ฟุม) อยู่ในระหว่างเขา แม่น้ำ และทะเลสาบชายทะเลดังกล่าวนี้ เมืองนี้มิได้เป็นเมืองสำคัญในทางเศรษฐกิจอย่างใด แต่เป็นที่ตั้งราชวังของกษัตริย์ของชาวเวียตนามเป็นเมืองสงบเงียบและเป็นที่ฝังศพของอดีตจักรพรรดิ์เวียตนามต่าง ๆ

ช่องเมฆที่เป็นทางผ่านของทางรถไฟและถนนสายยาว ดังกล่าวมาแล้วนั้น เป็นทางติดต่อไปยังอ่าวตูราน เป็นทิวทัศน์ที่สวยงามมากแก่ผู้ที่ผ่านไปมา และเป็นที่กำบังลมอย่างดีให้แก่เมืองท่าที่ปากน้ำสองคำเล่ด้วย

จากอ่าวตูราน ถึงแหลมบาตางัน เป็นแนวโค้งของเทือกเขาที่ปิดกั้นพื้นที่เดลตาเล็ก ๆ ๓ แห่งไว้ คือพื้นที่ราบชายฝั่งทะเล ที่เป็นแนวยาวไปตามชายทะเล ตามฝั่งของทะเลสาบริมทะเล และตามแม่น้ำลำคลองต่าง ๆ ฝั่งทะเลอันเว้าแหว่งจากแหลมตูรานถึงแหลมบาตางันนั้น ล้วนเป็นตอนที่ต่ำมีหาดทรายยื่นออกเป็นแถบยาวขนานไปกับฝั่งทะเล เมืองไฟฟูเมืองเล็ก ๆ ตั้งอยู่ที่ปากแม่น้ำสองกัวไดนั้นเป็นเมืองท่าขนาดย่อมแห่งหนึ่ง

ลมฟ้าอากาศ ของแคว้นอันนัมกลาง มีสภาพอยู่ในระหว่างตังเกี๋ยกับโคชินไชนา เกี่ยวข้องกับอิทธิพลของลมมรสุม และอยู่ใกล้ทะเลโดยตรง

อุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี ที่ ม. เว้ = ๒๑.๒°ซ. (ที่นาตรัง ๒๒.๗°ซ. และที่ไซ่ง่อน ๒๗.๖°ซ.)

อุณหภูมิขั้นสูงสุดและต่ำสุด

	ขีดสูง	ขีดต่ำ
เว้	๒๙.๓° (ก.ค.)	๒๐.๕° (ม.ค.)
นาตรัง	๒๘.๘° (ก.ค.)	๒๔.๒° (ม.ค.)
ไซ่ง่อน	๒๙.๗° (ก.ค.)	๒๖.๒° (ธ.ค.)

ในฤดูร้อน ที่ ม. เว้ แม้อุณหภูมิจะขึ้นสูงมาก เป็นเวลาตั้ง ๑๐ ชม. (จากเช้าถึงเย็น) แต่ก็มีลมพัดโชยจากทะเลมาชดเชย ทำให้เย็นลงได้บ้าง

จำนวนฝนตกประจำปี เฉลี่ยได้ ๒,๙๐๓ มม.

เดือนที่ฝนตกมาก ใน ก.ย. (๓๕๗ มม.) ใน ต.ค. (๖๔๙ มม.) ใน พ.ย. (๗๒๙ มม.) กับใน ธ.ค. (๓๗๒ มม.) และ**เดือนที่แห้งแล้ง** คือ เม.ย. (๕๒ มม.)

ฤดูฝนตก ล่ากว่าในตอนเหนือของแคว้นอันนัมและแคว้นตังเกี๋ยเล็กน้อย ในพื้นที่ตอนนี้ได้รับฝนจากลมมรสุม ตวันออกเฉียงเหนือเต็มที่และลมไทฟุนก็นำฝนมาตกเป็นจำนวนมากด้วยเนือง ๆ

จำนวนฝนที่ตกมากตอนปลายปี ทำให้อุณหภูมิลดต่ำลงในเดือน พ.ย. และ ธ.ค. ฤดูฝนจะสุดสิ้นลงใน ม.ค. พร้อม ๆ กับลมพัดกลับไปทางทิศเหนือด้วยความกดของอากาศต่ำ

(๓) แคว้นอันนัมตอนใต้

ข้อ ๑๕. พื้นที่ตอนนี้นับจากแหลมบาตางันไปจนถึงเขตต์ติดต่อโคชินไชนา ทิวภูเขาอันนัมตอนนี้เป็นแนวโค้งเข้าเหมือนดังท้องของคนและแหลมวาเรลลาเท่ากับเป็นสะดือ ในตอนโค้งเข้านั้นทิวเขาได้พุ่งเข้าไปข้างใน

แต่ตอนที่เว้าออกนั้น ทิวเขาได้แอ่นไปทางทะเล ทิวภูเขาตั้งอยู่ชิดกับทะเลมากและขอบเขาทางด้านตวันออกมีป่าไม้ที่มีค่าอยู่เป็นอันมาก

พื้นที่ในตอนกลางนี้ เป็นป่าไม้แคบ ๆ แม่น้ำที่ไหลลงสู่ฝั่งทะเลมีขนาดสั้น ๆ น้ำไหลเชี่ยวมาก กำเหนิดมาจากที่ราบสูงภายใน (คือแคว้นอันนัมเบื้องหลัง) มีแม่น้ำสองตราขุก ไหลจากที่ราบสูงขอนตุ่ม ไปทางแหลมบาตางัน แม่น้ำสองไก่ ไหลจากยอดเขาบินห์ดินห์ ไปทางอ่าวกี—นอน แม่น้ำสองบาหรือสองไดเกียงไหลจากที่ราบสูงจาไร ไปสู่ทะเลเหนือแหลมวาเรลลา

พื้นที่เดลตาที่เกิดขึ้นในระหว่างแม่น้ำต่าง ๆ นี้ กล่าวได้ว่าเป็นพื้นที่ในวงจำกัดเพราะพื้นที่ในเบื้องหลังแคบ และมีฝั่งทะเลลึกมากขนานอยู่ พื้นที่แปลงเล็ก ๆ ตามชายฝั่งทะเลนี้ เป็นทุ่งนาของชาวญวน มีต้นมะพร้าวขึ้นเรียงรายไปตลอด ชาวจามซึ่งพ่ายแพ้แก่พวกญวนส่วนมากได้อพยพไปอยู่บนเขาและในพื้นที่เบื้องหลังของแคว้นอันนัม แต่ยังคงเหลือเชื้อสายอยู่บ้างในบริเวณหลังอ่าวคำรานและแหลมปาดารัง นอกนี้ในบริเวณแถบกลางและพื้นที่สูงซึ่งมีเขตต์ ไปทางตวันตก ม. พันราง กับต่อลงไปทางใต้ในพื้นที่ด้านหลังของเมืองพันไร และพันเทียด ซึ่งเป็นเมืองท่าเล็ก ๆ ก็มีบ้าง

ฝั่งทะเล ของแคว้นอันนัมตอนใต้นี้แบ่งออกได้เป็น ๒ ตอน คือ

(๑) จากแหลมบาตางันถึงแหลมวาเรลลา มีทิศทางเกือบเป็นแนวตรงจากเหนือไปใต้ แหลมวาเรลลาเป็นตอนที่ยื่นไปทางตวันออกมากที่สุด พื้นทะเลค่อย ๆ ลึกมากขึ้นทุกที ตอนที่ลึก ๒๕๐—๓๐๐ ม. อยู่ใกล้ฝั่งประมาณ ๕๐ กม. ต่อไปถึงแหลมปาดารัง ทะเลยังอยู่ทางตวันออกของฝั่ง ตามแนวชายฝั่งมีต้นมะพร้าวขึ้นอยู่เรียงรายตลอดที่บริเวณ ม. ลองถ่านและ ม. สะ—หวินมีนาเกลือ ต่อลงไปอีกเล็กน้อยทางฝั่งทะเลเป็นหินและยกสูงขึ้น มีอ่าวเล็ก ๆ มาก น้ำลึกดี กำบังลมมรสุมได้ทั้ง ๒ ฤดูกาล ตลอดจนลมไทฟุนด้วย แนวเกาะต่าง ๆ และทิวเขาในทะเลทางตวันออกเฉียงใต้ยังเป็นสิ่งกำบังลมให้แก่อ่าวนั้นอีก ทางเหนือของแหลมวาเรลลามีอ่าวกินอนและอ่าวชวนได้ แหลมวาเรลลา

ตั้งอยู่ระหว่างพืดเขากับลูก (สูง ๒,๐๒๒ ม.) ซึ่งยาวไปสุดสิ้นลงตรงคอเขาบาบอนโน ตอนนี้มีแอ่งทะเลลึกใหญ่อันหนึ่งได้แบ่งแยกพื้นที่ชายฝั่งให้ขาดตอนออกเป็นระยะ ๖๐ ม. (ซึ่งแอ่งลึกชนิดนี้มีอยู่ตามฝั่งทะเลแหลมอินโดจีนเป็นตอน ๆ ตลอดไปจากตอนเหนือจนถึงแหลมบาตางัน เหมือนกับทางฝั่งทะเลตอนใต้ ที่แหลมปาดารัง หรือที่อ่าวไทย)

ทางใต้ของแหลมวาเรลลา มีอ่าวที่ใช้เป็นท่าเรือดี ๆ หลายแห่ง เช่น ปอรตดาโยต์ โฮนโคเฮ เบงกอย และบินห์กาง ฝรั่งเศสได้สร้างท่าเรือ *นาตรัง* ขึ้นทางหลังเกาะเตรอ และอ่าวคำราน ได้สร้างท่าเรือบาหงอยขึ้น นับได้ว่าเป็นท่าเรือที่ดีในบรรดาท่าเรือที่ดีทั้งหลายในโลกได้ และที่ตั้งของท่าเรือนี้อยู่กึ่งกลางในเส้นทาง สิงคโปร์—ฮ่องกงด้วย แต่พื้นที่ภายในแคบมาก และไม่อุดมสมบูรณ์ จึงไม่มีโอกาสเปิดเป็นทางเรือที่ทำผลประโยชน์ได้มากมายดังคาดหมายไว้ จึงคงเป็นเมืองเงียบอยู่

๒) ทางใต้แหลมปาดารัง ชายฝั่งทะเลเหปัดไปทางตวันตกเฉียงใต้เป็นแนวยืดยาว ต่อเนื่องมาจากอันนัมตอนเหนือ ทิวภูเขาคงเป็นเขตต์ที่กั้นทะเลต่อไปอีก พื้นภูมิประเทศตอนนี้ขยายกว้างออกปะทะลมทางใต้ มีลักษณะเป็นเนินทราย การประมงที่มีทำกันมากในพื้นที่ตอนใต้ของแคว้นอันนัม คือ แถว ม. พันราง พันไร มุยเน และพันเทียด ทางบริเวณ ม. บินถ่วน มีนาเกลือใหญ่ ส่วนพื้นที่ลึกเข้าไปภายในที่ดินดีปานกลาง ทำการกสิกรรมได้บ้างเล็กน้อย

ลมฟ้าอากาศ ของอันนัมใต้ คล้ายคลึงกับแคว้นโคชินไชนา อุณหภูมิต่ำกว่าเล็กน้อยและอากาศไม่ค่อยดีนัก

อุณหภูมิเฉลี่ยในรอบปี ที่นาตรัง ๒๖.๗° (ไซ่ง่อน ๒๗.๖°) อุณหภูมิขีดสูงที่นาตรัง ๓๐.๘° (ที่ไซ่ง่อน ๓๒°) และอุณหภูมิต่ำที่นาตรัง ๒๒.๗° (แต่ไซ่ง่อน ๒๓.๑°) ดังนี้ตามบ้านเรือนจึงไม่จำเป็นต้องมีเตาไฟสำหรับผิงในฤดูหนาว

สถานตรวจอากาศมีตั้งอยู่ ๓ แห่ง เพื่อทำการตรวจสถิติในเรื่องฝน คือ

— ที่กีนอน ทำการตรวจสอบในพื้นที่ตามฝั่งทะเลด้านเหนือ

— ที่นาตรัง ทำการตรวจตามฝั่งทะเลตอนใต้ และ

— ที่ฮอน—บา อยู่ทางตวันตกเฉียงใต้นาตรัง ๓๐ กม. (ตั้งอยู่สูง ๑,๕๐๐ เมตร์)

จำนวนฝนตก ในบริเวณระหว่างแหลมบาตางันกับแหลมปาดารัง มีฝนตกมากเช่นเดียวกับในพื้นที่ตอนสูงทางด้านหลังของทิวเขาอันนัมแต่ตรงกันข้ามทางบริเวณที่ต่ำในแหลมปาดารัง กับตอนที่ติดต่อกับแคว้นโคชินไชนา เป็นพื้นที่แห้งแล้งอย่างผิดธรรมดา ส่วนในพื้นที่ภูเขาตอนกลางกลับสถิติจำนวนฝนตกเฉลี่ยประจำปีค่อนข้างสูงดังสถิติดังนี้

— ที่กีนอน	๑,๖๒๗	ม/ม.
— ที่นาตรัง	๑,๔๖๐	ม/ม.
— ที่ฮอนบา	๓,๗๔๘	ม/ม.

เดือนที่ฝนตกน้อย (ใน ต.ค. และ พ.ย.) คือ

— ที่กีนอน	๔๔๙—๔๑๒	ม/ม.
— ที่นาตรัง	๓๔๘—๓๘๐	ม/ม.
— ที่ฮอนบา	๕๗๕—๖๖๖	ม/ม.

เดือนที่ฝนแห้งแล้ง คือ

— ที่กีนอน	๒๘	ม/ม. (เม.ย.)
— ที่นาตรัง	๒๒	ม/ม. (เม.ย.)
— ที่ฮอนบา	๔๑	ม/ม. (ก.พ.)

จำนวนเลขดังกล่าวนี้ เป็นผลที่ได้จากพื้นที่ทางแถบตวันออกและบริเวณพื้นที่ตอนใน ซึ่งเป็นฝนจากลมมรสุมทั้ง ๒ ฤดู แต่บริเวณริมฝั่งทะเลตอนใต้สุดของแคว้นอันนัมนั้น (นับจากแหลมปาดารังไป) มีฝนตกน้อยเพราะทิวเขาที่อยู่โดยรอบนั้น ได้กำบังลมมรสุมทั้ง ๒ ฤดูกาลนั้นเสียหมด

(๔) แคว้นอันนัมเบื้องหลัง (หรือตอนใน)

ข้อ ๑๖. แคว้นอันนัมตอนนี้ คือส่วนที่อยู่ตอนในของแคว้นอันนัมตอนใต้ พื้นที่ค่อย ๆ ลาดไปทางตวันตกไปสู่ลำแม่น้ำโขงและลาดไปทางใต้ไปทางแม่น้ำดงไน มีลักษณะเป็นพื้นที่กึ่งที่ราบมีระดับสูง และแยกอยู่ห่างไกลจากทะเลจีน แม่น้ำที่ไหลลงสู่ทะเลและที่ไหลลงสู่ฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขงนั้นแบ่งออกเป็นตอน ๆ ตามลักษณะของที่ราบ ช่องคอเขาและหุบเขา พื้นดินตอนนี้ โดยทั่วไปมีชื่อเรียกกันว่า "ที่ราบสูงม้อย"

ในทางธรณีวิทยากล่าวว่า พื้นดินแห่งที่ราบสูงนี้ ประกอบไปด้วยดินหินเก่า (มี คัมเบรียน ซิจูเรียน เดโวเนียน) ปะปนกับหินกนิส และหินกราไนท์มีอยู่ทางตอนเหนือ ตอนกลาง และตอนใต้ และมีดินเปรี้ยว หินละลายแห่งภูเขาไฟเก่าแก่ อยู่ทางตวันตก ม. กีนอนและทางตวันออก ม. ดาลัท แต่ส่วนทางตอนใต้เป็นแนวทางของทรากหินละลายของภูเขาไฟเก่าเป็นทางยาวตลอดไป

ลมฟ้าอากาศ มีลักษณะโดยทั่วไปอย่างที่เรียกว่า "*ประเทศร้อนตั้งอยู่ภายใน*" ทางแถบตวันออกอากาศค่อยดีกว่าทางแถบตวันตก เนื่องด้วยอยู่ใกล้ทะเล และเป็นที่สูง

ในตอนนี้ มีสถานีตรวจอากาศอยู่ ๒ แห่ง คือ

— ที่ ขอนตุ่ม สูง ๕๓๖ ม. ตั้งอยู่ห่างจากทะเล ๑๒๐ กม.

— ที่ ดาลัท สูง ๑,๕๐๐ ม. ตั้งอยู่ห่างจากทะเล ๘๐ กม.

ที่ขอนตุ่ม มีสถิติดังนี้

อุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี	๒๓.๘°ซ.
อุณหภูมิสูง	๒๙.๔°ซ.
อุณหภูมิต่ำ	๑๘.๔°ซ.
อุณหภูมิเดือนที่ร้อนจัด	๒๖.๕°ซ. (เม.ย.—พ.ค.)
อุณหภูมิเดือนที่หนาว	๒๐.๓°ซ. (ธ.ค.—ม.ค.)

จำนวนฝนทั้งปี	๑,๘๙๗ ม/ม.
เดือนที่ตกชุก	๓๕๘ ม/ม. (ใน ก.ค.)
	๓๖๗ ม/ม. (ใน ส.ค.)
เดือนที่ฝนน้อย	๑ ม/ม. (ใน ม.ค.)
	๗ ม/ม. (ใน ก.พ.)

ที่ดาลัค มีสถิติดังนี้

อุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี	๑๘.๙° ซ.
อุณหภูมิสูง	๒๔.๕° ซ.
อุณหภูมิต่ำ	๑๓.๓° ซ.
เดือนที่ร้อนจัด	๒๐.๕° ซ. (เม.ย.)
และ	๒๐.๐° ซ. (ก.ค.)
เดือนที่หนาวจัด	๑๗.๒° ซ. (ธ.ค.—ม.ค.)
จำนวนฝน ทั้งปี	๑,๗๕๕ ม/ม.
เดือนที่ตกชุก	๒๕๔ ม/ม. (ก.ค.)
	๓๑๓ ม/ม. (ก.ย.)
เดือนที่ตกน้อย	๒๓ ม/ม. (ธ.ค.)
	๙ ม/ม. (ม.ค.)

จำนวนเลขตามสถิติที่ได้นี้ ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความเป็นไปของลมด้วยเลย เพราะเป็นย่านที่อยู่ห่างไกลจากทะเล และเป็นด้านที่อับลมมรสุม จึงทำให้แห้งแล้งผิดปกติ แต่เป็นที่ราบสูงที่มีระดับสูงมาก

"ที่ราบสูงม้อย" เป็นพื้นที่ป่าไม้ธรรมชาติขึ้นปกคลุมตลอดจึงเป็นที่อาศัยของบรรดาสัตว์ป่านานาชะนิดเป็นจำนวนมาก (มีช้าง เสือ เสือดาว หมูป่า ควายป่า วัวป่า กวาง และอื่น ๆ) เป็นที่เหมาะสำหรับการป่าไม้และการล่าสัตว์ มีทุ่งหญ้าโล่งเตียนสลับกับป่าละเมาะ ป่าไม้มีค่าได้ทำการปรับปรุงเป็นการใหญ่ มีป่าไม้สน และป่าไม้ยาง ป่าสนมีในที่ราบสูงลางเบียง ที่ราบ

สูงม้า ที่ราบสูงจาไร และที่ราบสูงดาร์ลัค

พลเมือง ที่อาศัยอยู่ในแถบนี้มีชื่อเรียกว่าพวกม้อย พวกนี้เป็นผู้ที่อยู่ในอินโดจีนก่อนชนชาติใด ๆ และที่ได้อพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่ตอนนี้ก็เพราะถูกรุกรานรอบด้าน ปรากฏว่าในสมัยหนึ่ง พวกม้อยนี้ได้รวบรวมกันเป็น "อาณาจักร์จาม" อยู่ทางแคว้นอันนัมใต้แล้วได้ถูกพวกญวนขับไล่มา

จำนวนราษฎรในย่านนี้มีประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ คน ได้แยกกันเป็นหมู่เป็นพวกบางหมู่อยู่ในความปกครองของหัวหน้าซึ่งเป็นหญิง บางพวกก็มีหัวหน้าเป็นชาย ชนชาติม้อยนี้เป็นพวกกึ่งพเนจร เป็นนักรบ เป็นพราน ทำการเพาะปลูกตามวิธีเดิม ๆ ของตน โดยเผาป่าแล้วทำนาตามวิธีทำไร่ มีข้าว ข้าวโภชน์ ผัก และยาสูบ พวกนี้มีอาชีพในป่าดงกับได้ผลประโยชน์จากการล่าสัตว์ (มีการคล้องช้าง ยิงวัวป่า กวาง และอื่น ๆ) การเลี้ยงสัตว์ ไม่ค่อยทำกัน ผู้หญิงทอผ้านุ่ง ผ้าห่ม ส่วนพวกผู้ชายทำอาวุธประจำกาย (มีหอก ธนู อาวุธมีคม) กับมีการสานเสื่อ สานกะบุง ตะกร้า ปั้นหม้อ และควั่นเชือก พวกม้อยแยกย้ายกันตั้งบ้านเรือน โดยทำด้วยไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยหญ้าคา ในพื้นที่อันกว้างขวางในตอนนี้ เป็นที่อาศัยของหมู่ชนชาติม้อยหลายก๊กหลายเหล่า ที่ ม. ขอนตุ่ม มีพวกบาหนาอาศัยอยู่ ซึ่งเป็นผู้ทำการเกี่ยวข้องแก่คณะสอนศาสนา ที่แถบภูเขา ม. กวางงาย มีพวกเซดัง (ซึ่งปรากฏว่าในปลายศตวรรษที่ ๑๙ นักแสวงโชคฝรั่งชื่อไมเรนนา มายังที่นี้ และตั้งตนเองเป็นกษัตริย์มีนามว่าพระเจ้ามารีที่ ๑) ที่ราบสูงตอนนี้เรียกชื่อว่าจาไร พวกระแดอยู่แถวบริเวณ ม. แม่ทวดและ ม. ดราก ในที่ราบสูงดาร์ลัคตอนต้นแม่น้ำดงไน มีพวกข่า กับพวกสะเตียง ในที่ราบสูงม้ามีพวกม้าอาศัยอยู่ บรรดาผู้ที่ยังล้าหลังซึ่งสืบเชื้อสายมาจากชาวอินโดนิเซียเหล่านี้ อยู่ในสภาพน่าสงสารมีความเชื่อถือในวิญญาณ ภูตผีปีศาจ หมอผีซึ่งเป็นทั้งผู้รักษาโรคและหัวหน้าศาสนาด้วยในตัวนั้น เป็นผู้ที่มีอำนาจและน่ายำเกรงมากของชนชาตินี้

ในพื้นที่อันนัมตอนในนี้ ได้ทำการปรับปรุงและขยายกิจการตามลำดับจากเหนือลงมาใต้ ตอนต้นน้ำของแม่น้ำต่าง ๆ อาทิ ต้นน้ำสองวูเกีย (ที่ไหลลงทะเลจีน) แม่น้ำเซ—ขะเมน และต้นน้ำเซ—สาน (ที่ไหลลงแม่น้ำโขง) นั้นต้นน้ำต่าง ๆ ล้วนมีกำเหนิดจากที่ราบสูงขอนตุ่ม ในที่ราบสูงตอนนี้ พื้นที่ประกอบไปด้วยทางของหินบาสอลต์ ซึ่งเป็นแนวไปทางตวันตก มีระดับความสูง ๒๐๐—๘๐๐ ม. ลักษณะดินเป็นดินแดง อุดมดี พวกม้อยได้จับจองเป็นเจ้าของอยู่ในบางส่วน และในบางส่วนจัดเป็นไร่กสิกรรมตามแบบใหม่ (ไร่กาแฟและชา) ถนนสายกีนอน—ปลีกู ได้ตัดไปทางเทือกเขา ผ่านไปทางคอเขามังยาง และคอเขาอันเก๋เป็นเส้นทางเชื่อมต่อที่ราบสูงขอนตุ่มกับทางคนเดินอันยาวยืดไปยังลำน้ำเซ—สานและแม่น้ำโขง ทางใต้ที่ราบสูงขอนตุ่มติดต่อกับที่ราบสูงจาไร ซึ่งอยู่ทางใต้นั้น มีทางเลาะลัดไประหว่างแม่น้ำเซสานทางตวันออก และแม่น้ำสองดาวังตอนต้นน้ำทางตวันออก ส่วนที่ราบสูงดาร์ลัคซึ่งอยู่ถัดลงมาทางใต้ มีทางต่อไปออกทะเลได้โดยทางแม่น้ำสองดารังตอนกลางซึ่งมีทิวภูเขาแม่กับลูกคั่นอยู่ ต่อลงไปทางใต้เป็นเขตต์ บ. แม่ทวดในที่ราบสูงดาร์ลัคนั้น พื้นดินอุดมไปด้วยดินแดง (ซึ่งเป็นทรากหินบาสอลต์) ซึ่งเหมาะแก่การทำไร่กาแฟ ชา ต้นซิงโคนา และปอมากเช่นเดียวกันกับที่ราบสูงลางเบียงก็มีสภาพและลักษณะคล้ายคลึงกับที่กล่าวมาแล้วด้วย ทิวภูเขาอันนัมได้แผ่เขตต์ออกกว้างในบริเวณ ม. ดาร์ลัค (กว้าง ๑,๕๐๐ ยาว ๑,๖๐๐ ม.) ณ ที่นี้ฝรั่งเศสได้สร้างโรงพยาบาลและที่ตากอากาศในฤดูร้อนสำหรับชาวยุโรปขึ้น พื้นที่ปกคลุมไปด้วยป่าสนเป็นจำนวนมากมาย ทางใต้ของที่ราบสูงลางเบียงต่อไปคือที่ราบสูงดจีริง มีช่องเขาลึกดาดังคั่นอยู่ (ซึ่งเป็นช่องทางน้ำสายใหญ่กิ่งหนึ่งของแม่น้ำดงไน) ที่ราบสูงดจีริงนี้เป็นเขตต์ติดต่อกับที่ราบสูงม้ามีระดับสูง ๗๐๐—๘๐๐ ม. ไปบรรจบกับแม่น้ำดงไนทางตวันตก และแม่น้ำสองละญา (Song Lagna) ทางตวันออก พื้นดินที่เป็นแนวทางของหินละลายบาสอลต์มีในตอนเหนือของแม่น้ำดงไนด้วย และเป็นพื้นรองรับอยู่ในระดับเดียวกับ

ระดับของ ม. ดาร์ลัค ซึ่งสูง ๑,๖๐๐ เมตร์ แล้วพื้นที่ค่อย ๆ ลาดต่ำลงในบริเวณดาดัง และทางตอนต้นน้ำละญา (ซึ่งมีระดับสูงประมาณ ๑,๐๐๐ ม. ถึง ๘๐๐ ม.) พื้นที่คงเป็นดินแดงหรือบาสอลต์ซึ่งเหมาะสำหรับการทำสวนยางพาราเช่นเดียวกันกับที่ในพื้นที่บนภูเขาและในบริเวณแม่น้ำสองเบอ กับในบริเวณกิ่งแม่น้ำดงไนตอนใต้

ในแคว้นอันนัมตอนในนี้ พื้นที่ส่วนมากเป็นหินบาสอลต์ซึ่งเป็นหินละลายแห่งภูเขาไฟเก่าแก่ จึงเหมาะแก่การกสิกรรมมาก แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ขาดกำลังแรงงาน หรือมีอยู่ก็เป็นจำนวนเล็กน้อยกับสิ่งที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือลมฟ้าอากาศทารุณโหดร้ายมาก เต็มไปด้วยโรคภัยไข้เจ็บและกันดารยิ่งลึกเข้าไปภายในยิ่งร้ายกาจยิ่งขึ้นตามลำดับ

แคว้นลาว

ข้อ ๑๗. แคว้นลาวเป็นดินแดนที่ตั้งลึกอยู่ภายใน เป็นย่านในลุ่มแม่น้ำโขง

พื้นที่ ประมาณ ๒๓๑,๐๐๐ ตาราง กม.

พลเมือง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ ประมาณ ๔๕๐,๐๐๐[๑] เฉลี่ยแล้วได้ ๔ คนต่อ ๑ ตาราง กม. ทั้งนี้เพราะภูมิประเทศส่วนมากเป็นป่าดงและภูเขาไม่มีผู้คนอาศัยอยู่

ระยะจากเหนือไปใต้ (จากแนวต้นน้ำอู่ ไปยังเกาะโขนตอนต่อกับแดนเขมร) วัดได้ประมาณ ๑,๐๐๐ กม. ส่วนตอนกว้างที่สุดนั้นประมาณ ๔๕๐ กม. (ในแนว บ. ห้วยทรายกับส่ำเหนือ)

แคว้นลาวแบ่งออกได้ ๓ ส่วนคือ ลาวเหนือ ลาวกลาง ลาวใต้

(๑) ใน พ.ศ. ๒๔๘๔ มีจำนวนประมาณ ๑,๐๐๐,๐๐๐ คน

๑) ลาวเหนือ

ข้อ ๑๘. **ลาวเหนือ** แบ่งออกได้เป็น ๓ ตอน คือ ตอนภูเขาในลำน้ำโขง ตอนที่ราบสูงตราน—นินห์ กับตอนหุบเขาลุ่มแม่น้ำโขง

(ก) ตอนภูเขา คือ พื้นที่บริเวณลุ่มน้ำอู่ (Nam Hou) กับกิ่งแยกต่าง ๆ พื้นที่ตอนนี้อยู่ในความรับผิดชอบของกองทหารรักษาดินแดนเมื่อครั้งฝรั่งเศสครอบครองอยู่ ทางเหนือจดชายแดนประเทศจีน ทางตวันออกเฉียงเหนือจดแคว้นตังเกี๋ย ทางตวันออกจดแคว้นอันนัมเหนือ และที่ราบสูงส่ำเหนือ (ทางต้นน้ำสองชูกับสองกา) ทางใต้ต่อกับที่ราบสูงตรานนินห์ โดยมีลำน้ำขันคั่นอยู่เป็นเขตต์ (แม่น้ำขันนี้ วกไปลงแม่น้ำโขงใกล้ ๆ กับ ม. หลวงพระบาง)

เมื่อพิจารณาลักษณะการเปลี่ยนแปลงของภูเขาและทางธรณีวิทยาแล้วกล่าวได้ว่าเทือกเขาในแคว้นลาวเหนือแถบตวันออกนี้ เป็นเทือกเขาทิวเดียวกันกับทิวในตังเกี๋ยเหนือแถบตวันตก มีต้นกำเหนิดและรูปลักษณะเหมือนกันตลอด มีส่วนประกอบของเนื้อดิน และหินอย่างเดียวทั้งสิ้น กล่าวคือ เริ่มต้นกำเหนิดมาจากทางตวันตกเฉียงเหนือ (ธิเบต) แล้วทอดเรียงลงมายังพื้นที่ต่ำซึ่งพื้นที่เขยื้อนลงมาทางนี้ได้ปกคลุมชั้นดินอันเก่าแก่แห่งยุคที่ ๒ ของโลกไว้ (ซึ่งประกอบไปด้วยหินชนิดต่าง ๆ มีเรห์เดียนและโปสเอเดียน) พื้นหน้าของดินในบางแห่งก็มีรอยแตกที่เกิดจากการแยกแยะออกหรือโดยน้ำไหลเซาะกัดทำให้เห็นพื้นดิน ในยุคเก่าแก่ได้ดังปรากฏที่สบพง (Dome Sop-Pong)

แต่เมื่อพิจารณาในโครงรูปพรรณสัณฐานของแคว้นตังเกี๋ยแถบตวันตกเฉียงเหนือ เปรียบกับแคว้นลาวแบบตวันออกเฉียงเหนือแล้ว จะเห็นว่ามีลักษณะแตกต่างกันมาก กล่าวคือ พื้นที่ในแคว้นตังเกี๋ยนั้นอยู่ในลุ่มแม่น้ำสองม้า แม่น้ำดำ และแม่น้ำแดง (ซึ่งไหลไปทางตวันออก) มีพื้นแผ่นดินลาดไปทางทะเลจีน และทิวภูเขาในลาวเหนือก็มีลักษณะตรงกันข้ามกับภูเขาในตังเกี๋ยทั้งสิ้น คือ เทือกเขาในแคว้นลาวตอนนี้ แบ่งออกได้ ๕ ทิว เรียงรายอยู่ในย่านของแม่น้ำอู่ ซึ่งมีแนวอยู่ในทิศทาง "พายัพ—อาคเณย์ แล้ววกไป

บรรจบลุ่มแม่น้ำโขง มียอดสูงประมาณระหว่าง ๑,๒๐๐—๑,๙๐๐ ม. ตำบลชุมทางของเส้นทางสำคัญสองเส้นที่มาเชื่อมต่อกันนั้นอยู่ตรงชายแดนระหว่างแคว้นลาวเหนือกับตังเกี๋ยต่อกัน (คือทางตวันออกลุ่มน้ำอู่) และใกล้กับชายแดนมณฑลยูนานของจีน เป็นทางในเขา แยกไปยัง ม. พงสาลีเส้นหนึ่ง กับไปทางเดียงเบียง ภู—ไลเจา ในตังเกี๋ยอีกเส้นหนึ่ง

ภูมิประเทศทุกแห่งจะเต็มไปด้วยภูเขา มีลาดเขาเป็นที่โล่งเตียน สลับคั่นด้วยลำธารกับหุบเขาที่แคบและคดเคี้ยวดังงูเลื้อย ผ่านป่าดงอันกันดาร มีกระแสน้ำที่ไหลเชี่ยวจัดมาก ทิวภูเขาที่ขนานกับแม่น้ำอู่ ตอนที่พุ่งไปทางแคว้นตังเกี๋ยเหนือนั้นเป็นแนวเรียงรายทอดไปทางใต้ ลำน้ำโขง ได้ถูกปัดให้โค้งลงไปโดยเทือกเขาเหล่านี้หลายลูกสกัดกั้นไว้ ทิวเขานี้ไม่ค่อยสูงมากนักและในแถบนี้ก็ไม่มีที่ราบสูงเลย กับไม่มีหุบเขาแห่งใดที่มีความกว้างถึง ๑ กม. มีที่ราบเพียงแนวพื้นที่เป็นแถบยาวพอจะเพาะปลูกได้บ้าง คือ "แนวพื้นที่แถบของพวกอี้" เป็นพื้นที่ช่วงสั้น ๆ ตามริมน้ำอู่ (ซึ่งเป็นแนวยาวประมาณ ๒๐๐ กม.) ตามพื้นดินมีหินปูนเล็กน้อย เป็นการตรงกันข้ามกับที่พบในที่ราบสูงบริเวณแม่น้ำสองม้ากับแม่น้ำดำ

ดินฟ้าอากาศ ของลาวเหนือแถบตวันออกคล้ายคลึงกับตังเกี๋ยเหนือแถบตวันตก ด้วยอยู่ในย่านอิทธิพลธรรมชาติของด้านตวันออกเป็นส่วนมาก (คือบริเวณทางด้านตวันออกเฉียงเหนือ ทางด้านทะเลจีน และตอนที่ต่อลงไปทางใต้กับบริเวณในหุบเขาลุ่มแม่น้ำโขง) และพื้นที่มีระดับสูงใกล้เคียงกันกับอยู่ในแนวเส้นขีดขวางใกล้เคียงกันด้วย

ลมมรสุมแห่งฤดูหนาวคงพัดมาสู่พื้นที่ทั้ง ๒ นี้เต็มที่ แต่มรสุมที่นำฝนมาตกในตังเกี๋ยเหนือเป็นจำนวนมากนั้น คือลมที่มาจากแปซิฟิคและมาจากทะเลจีน ส่วนในแคว้นลาวจะเป็นลมมรสุมมาจากทางใต้ พัดผ่านขึ้นไปตามแนวช่องแม่น้ำโขงและนำฝนไปตกด้วยสถิติของลมฟ้าอากาศโดยทั่วไปในแคว้นลาวแถบภูเขานี้ ปรากฏว่าอยู่ในลักษณะแร้นแค้นอย่างหมดหนทางแก้ไข

สภาพของลมฟ้าอากาศของพื้นที่เป็นไปตามแบบ *"ประเทศร้อนภายใน"* ซึ่งเกี่ยวข้องกับระดับความสูงของพื้นที่และภูเขาที่มีอยู่มากด้วย

อุณหภูมิ เปลี่ยนแปลงไปตามระดับความสูงของพื้นที่และภูเขาในแถบตวันออก

— ในที่สูง (พงสาลี) อยู่ในระหว่าง ๖°—๒๗°ซ.

— ในหุบเขาใกล้ ๆ (แถบพื้นที่แห่งลู) อยู่ในระหว่าง ๑๗°—๓๐°ซ.

จำนวนฝนตก

	เฉลี่ยทั้งปี ที่พงสาลี	๑,๗๒๓ ม/ม.
เดือนที่ตกชุก	(ใน มิ.ย.)	๓๙๕ ม/ม.
	(ใน ก.ค.)	๓๗๖ ม/ม.
เดือนที่ตกน้อย	(ใน ธ.ค.)	๑๗ ม/ม.
	(ใน ม.ค.)	๒๕ ม/ม.

มรสุมฤดูหนาวพัดมาใน พ.ย.—เม.ย. และฤดูมรสุมที่นำฝนมาตกนั้นจะพัดมาในระหว่าง พ.ค.—ต.ค. แต่มีสถิติไม่แน่นอนนักบางปีฝนตกล่าไปบ้างเร็วไปบ้าง (คือ บางปีเริ่มตกแต่ เม.ย. ไปวายลงใน ก.ย. และบางปีฝนก็เริ่มตกเสียแต่ พ.ค. ไปวายเอาใน ต.ค.) อนึ่งในเดือน มิ.ย. หรือบางทีในต้นเดือน ก.ค. จะเป็นเวลาที่อากาศแจ่มใสในชั่วระยะเวลาอันสั้นซึ่งเรียกกันว่า "ฤดูแล้งน้อย" ต่อจากนี้ไปเป็นระยะที่ฝนตกชุก คือตกติดต่อกันไปตลอดใน ก.ค.—ส.ค. และต่อไปถึง ก.ย.—ต.ค. ก็เป็นระยะเวลาที่ยังตกชุกอยู่ ตอนนี้อุณหภูมิลดต่ำลง ใน พ.ย.—ธ.ค.—ม.ค. เป็นเวลาที่หนาวในชั่วระยะเวลาอันสั้น (เดือน ธ.ค. หนาวมากที่สุด) ในเดือน พ.ย.—ธ.ค. นี้ตามปกติมักจะมีฝนตกหนักเป็นเวลา ๕—๗ วัน (เรียกว่าฝนสั่งฟ้า) เสียก่อน ครั้นแล้วจึงเริ่มหนาว ตลอดในฤดูแล้งและตอนจะเริ่มฤดูฝนนั้น จะมีหมอกลงปกคลุมมืดครึ้มเป็นระยะสูง ๑,๐๐๐—๑,๒๐๐ เมตร์ ทั้งในหุบเขาและลาดเขา (ประมาณเวลา ๑๑.๐๐ จึงจางหายไปเพราะต้องแสงแดดอันแรงกล้า) จาก พ.ย. ถึง มี.ค. จะมีลมพัดมาจากตวันออกเฉียง

เหนือ ใน มิ.ย.—ต.ค. มีลมจากตวันตกเฉียงใต้พัดมา (คือลมฝนธรรมดา) หรือมีลมจากตวันตกเฉียงเหนือ (ลมฝนฟ้าคนอง) พัดมา แต่ในระหว่าง เม.ย.—พ.ค. นั้น เป็นเวลาที่รับลมมรสุมทั้ง ๒ ชนิด จะมีพายุหมุนอย่างแรงเกิดขึ้น

แม่น้ำสายสำคัญ คือ แม่น้ำอู่ ซึ่งไหลไปลงสู่แม่น้ำโขง แม่น้ำสายนี้มีต้นกำเหนิดจากเทือกเขาชายแดน ตอนที่ติดต่อกับมณฑลยูนนาน (ซึ่งมีระดับสูง ๑,๔๐๐ ม.) ความยาวของลำน้ำทั้งหมด ๔๕๐ กม. ไหลจากเหนือลงไปทางใต้ตามริมชายฝั่งมีที่ราบเป็นแถบยาวใช้ทำการเพาะปลูกได้เรียกว่า "แถบพื้นที่พวกลื้อ" ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ต่อลงมามีเส้นทางติดต่อกับทางตวันออก โดยตัดเลาะไปทางช่องเขาลึก ที่เต็มไปด้วยหินผาชัน แม่น้ำสายนี้ไหลลงแม่น้ำโขง (เหนือ ม. หลวงพระบาง ๒๐ กม.) ใช้เดินเรือได้เพียงขึ้นไปถึง บ. หาดสา (ซึ่งเป็นตำบลท่าเรือของ ม. พงสาลี) เท่านั้น โดยใช้เรือเล็กขนาดบรรทุกได้อย่างมากประมาณ ๓๐๐ กก. กิ่งน้ำแยกสายใหญ่ของน้ำอู่ *คือน้ำบ่าก* และ *น้ำเหนือ* เท่านั้นที่ใช้เดินเรือได้บ้างเล็กน้อย สิ่งธรรมชาติในน้ำอู่คงเหมือนกับน้ำโขง คือกระแสน้ำไหลเชี่ยวมาก ในลำน้ำอู่นั้น คราวที่มีน้ำมาก จะมีระดับสูงเหนือขีดระดับต่ำถึง ๑๒ ม. ในเดือน ก.ค.—ส.ค. กระแสน้ำไหลแรงมาก แต่ใน มี.ค. เม.ย. กระแสน้ำไม่ไหลแรง กลับตื้นและลุยข้ามได้เป็นตอน ๆ หลายแห่ง

โดยทั่วไป พื้นที่ปกคลุมด้วยป่าไม้ธรรมชาติ เป็นทุ่งโล่งเตียนและร้อน (แบบ Savana) เป็นป่าไม้เบ็ญจพรรณ ประกอบไปด้วยพงหญ้า แขมและไม้ไผ่เสียประมาณ ๓/๔ ป่าโปร่งที่ผ่านเข้าไปได้มีอยู่ทางตอนเหนือ มีป่าไม้สักบ้าง (พบในพื้นที่ดินที่มีส่วนผสมของซิลิกอน) นอกจากนี้เป็นป่าไม้พันธุ์ไม้โอ๊คป่าไม้สนและป่าไม้ชนิดอื่น ๆ

แคว้นลาวเหนือในแถบน้ำอู่นี้ มีผู้คนหลายเผ่าแตกต่างกัน ส่วนมากคือ *ไทย* ซึ่งอพยพมาจากยูนนาน และเสฉวน พวก*มาน* และ*แม้ว* ซึ่งอพยพมาจากจีนไม่นานนัก ได้แยกเป็นอีกพวกหนึ่งต่างหาก กับพวก*ม้อย* (ซึ่งใน

แถบนี้เรียกพวกนี้ว่า "ข่า")

ม. พงสาลี มีความสำคัญเพียงเป็นที่ว่าการจังหวัดทหารแห่งหนึ่งของฝรั่งเศส เมื่อครั้งฝรั่งเศสมีอำนาจปกครองอยู่

ทรัพยากรในพื้นที่นับว่ายังคงมีอยู่มากพอใช้ *ข้าว* มีปลูกกันตอนหุบเขาและตามชายเขาที่ถากถางไว้ ซึ่งได้ผลเป็นจำนวนน้อยเต็มที พวกชาวดอยทำไร่ข้าวโภชน์ไร่ชา และไร่ผัก (มี มัน ถั่ว มะเขือ ฟัก แตง) ไร่กสิกรรมในโรงทหารได้ปลูกผักพันธุ์ฝรั่งเศสและพันธุ์ญวนไว้ พวกข่าไม่ค่อยเลี้ยงสัตว์กัน มีเลี้ยงแต่พวกเชื้อสายคล้ายจีน (คือพวกแม้ว) ซึ่งมีม้า วัว ควาย หมู แพะ แกะ และเป็ดไก่

สัตว์ป่า มีไม่ค่อยมากนัก การล่าสัตว์เป็นงานอาชีพของพวกม้อย ซึ่งมีปืนชนิดเลว ในลำน้ำทุกสาย (โดยเฉพาะน้ำอู่และน้ำลัน) จะมีปลามาก ทำให้ชาวเขาส่วนมากในดินแดนแถบนี้กลับมีอาชีพในการจับปลาเป็นส่วนมาก

กิจการค้าในพื้นที่แถบนี้มีน้อยเหลือเกิน จนกล่าวได้ว่าไม่มีความจำเป็นในการใช้จ่ายในสิ่งอุปโภคบริโภคด้วยการใช้เงินเลยจาก ม. พงสาลี มีทางต่าง ๓ ทาง

ทางที่ ๑ ไปทางเหนือ เข้าสู่ยูนนาน

ทางที่ ๒ ไปทางตวันออกไปยัง ม. ไล่จ้าว

ทางที่ ๓ ไปทางใต้ไปยัง ม. หลวงพระบาง

(ข) ตอนที่ราบสูงตรานนินห์ พื้นที่ตอนนี้แยกออกจากแถบลุ่มแม่น้ำอู่ และที่ราบสูงส่ำเหนือ โดยหุบเขาแม่น้ำสองซู และแม่น้ำสองกาคั่นอยู่ทางตวันออกกับมีหุบเขาแม่น้ำขัน (Nam Khun) ซึ่งเป็นกึ่งหนึ่งของแม่น้ำโขงอยู่ในตอนเหนือ แม่น้ำสายนี้ใช้เดินเรือไม่ได้ เพราะคดเคี้ยวมากมีแก่งและน้ำไหลเชี่ยวจัด เรือชล่าเล็ก ๆ พอเดินได้ระหว่างสาระวิล (Sarrauvile) กับเมืองยู้ (Moung You) ซึ่งเป็นตำบลท่าเรือของตรานห์—นินห์เท่านั้น

ที่ราบสูงตรานห์—นินห์นี้ ประกอบด้วยหินซิลต์เป็นจำนวนมากมีเป็นแห่ง ๆ เช่นเดียวกันกับที่ได้พบในบริเวณทิศเหนือของ ม. เชียงขวาง (ซึ่งเป็นแหล่งของหินปูน) พื้นที่ตอนนี้มีระดับสูงประมาณ ๑,๒๐๐—๑,๔๐๐ ม.

จำนวนฝนตก ตามสถิติที่ ม. เชียงขวาง (เป็นเมืองที่อยู่ตอนกลางและมีระดับสูง (๑,๑๕๐ ม.) ดังนี้

— จำนวนเฉลี่ยทั้งปี	๒,๐๗๔ ม/ม.
— เดือนที่ตกชุก	๔๐๘ ม/ม. (ก.ค.)
และ	๓๗๙ ม/ม. (ส.ค.)
— เดือนที่ตกน้อย	๖ ม/ม. (ธ.ค.)
และ	๑๑ ม/ม. (ม.ค.)

เนื่องด้วยที่ราบสูงตรานห์—นินห์ อยู่ในย่านกลางและมีระดับสูงมากจึงได้รับฝนจากมรสุมทั้ง ๒ ฤดูกาลดีกว่าแห่งอื่น ๆ ฝนตกเป็นจำนวนมากกว่าตำบลข้างเคียง จึงเป็นย่านกลางที่แจกจ่ายน้ำไปยังพื้นที่ต่าง ๆ อาทิเช่น *ทางเหนือ* มีลำน้ำขันไหลไปสู่น้ำโขง และ *ทางใต้* แม่น้ำหงวน (Nam Nguan) และน้ำเนียบ (Nam Nhieb) ซึ่งมีต้นน้ำใกล้ ๆ กับ ม. เชียงขวาง) นอกจากนี้ก็มีแม่น้ำสัน ส่วนทางลาดเขาด้านตวันออกก็มีลำน้ำสองกาและสองซู ในหุบเขาทุก ๆ แห่งมีลักษณะเป็นช่องเขาลึกเป็นตอน ๆ บนเนินเขามีลักษณะเป็นดินสุกและดินชั้นล่างมีสีแดงหรือสีม่วง และมียอดเขาหินปูนโผล่ขึ้นปะปนอยู่บ้างในป่ามีพันธุ์ไม้สนและไม้โอ๊ค

ตอนกลางของที่ราบสูงนี้ คือที่ราบสูงจาร์ (Jarres) ที่เรียกชื่อเช่นนี้เนื่องด้วยมีที่เก็บศพของบรรพบุรุษทำด้วยหิน ของชาวพื้นเมืองเดิมซึ่งได้ทำขึ้นไว้เรียงราย

ในที่ราบสูงตรานห์—นินห์นี้มีพลเมืองอยู่เป็นจำนวนน้อยซึ่งเป็นข่าไทยและพวกโลโล้ แต่ก็เป็นทำเลที่ใช้เลี้ยงสัตว์ได้ดีพอใช้ พื้นที่ดินใช้ทำสวนและไร่ผักได้ดี

การติดต่อกับภายนอก มีเส้นทางผ่าน หุบเขาแม่น้ำสองกาจากแคว้นอันนัมมาผ่านที่ราบสูงตอนนี้ถึง ม. เชียงขวางได้ ทางใต้ใช้ *แม่น้ำ* และ *ทางต่าง* เป็นเส้นทางเชื่อมต่อไปยังพื้นที่ลุ่มน้ำโขงและ ม. เวียงจันทน์ได้

(ค) แคว้นลาวเหนือตอนหุบเขา พื้นที่ตอนนี้นับจากชายแดนจีนมายัง ม. เวียงจันทน์ แม่น้ำโขงซึ่งต้นน้ำอยู่ในที่ราบสูงธิเบต (สูง ๕,๐๐๐ ม.) มีความยาวรวมทั้งสิ้นประมาณ ๔,๔๐๐ กม. เมื่อมาถึงแคว้นลาว (ประมาณทิศเหนือ ม. สิงห์) เป็นระยะทางประมาณ ๑,๘๕๐ กม. ทางน้ำในแม่น้ำโขงตอนนี้ใช้เดินเรือไม่ได้ กระแสน้ำไหลเชี่ยว ลำน้ำผ่านไปในล่องของหินกราไนต์ ท้องน้ำมีแก่งหินกีดกั้นอยู่หลายตอน ตอนจะถึง ม. หลวงพระบาง แม่น้ำโขงมีลักษณะโค้งพุ่งไปทางตวันออกเฉียงเหนือ ตอนกลางส่วนโค้งของลำน้ำเป็นที่ราบในลุ่มน้ำผืนใหญ่ติดต่อไปถึงพื้นที่กันดาร *บ้านห้วยทราย* (เมืองที่ว่าการแขวงแคว้นลาวเหนือ) ทางฝั่งประเทศไทยมี ม. เชียงของ (เป็นเมืองด่าน รวบรวมไม้สักส่งออก โดยนำล่องไปตามลำน้ำโขงจนถึง ม. โขน) บ. ห้วยทรายเป็นตำบลที่ตั้งกองทหารชายแดนแห่งหนึ่งของฝรั่งเศสสมัยมีอำนาจปกครองอยู่แคว้นลาวอยู่ทางฝั่งซ้ายของแม่น้ำโขง ทางฝั่งขวาเป็นดินแดนของพม่าและใต้ลงมาระหว่างเชียงแสนกับเชียงของ เป็นดินแดนประเทศไทย เขตแดนระหว่างแคว้นลาวเป็นแนวต่อไป ตามเทือกเขาภูกุมเก่า (Pou Koum—Kao) กับทิวปากลาย (ในทิวเขาดังกล่าวนี้มีพวกข่าอาศัยอยู่) ยอดเขาสูง ๒,๐๐๐ ม. เป็นทิวเขาปันน้ำระหว่างน้ำโขงกับต้นของแม่น้ำในประเทศไทย และเป็นเส้นแบ่งเขตต์ระหว่างประเทศไทยกับหลวงพระบางด้วย ทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงมีกิ่งน้ำใหญ่ ๆ ไหลมาบรรจบในตอนเหนือ ๓ สาย ในที่ราบตอนต่ำมีราษฎรอยู่ไม่มากนัก ต่อลงไปทางใต้กระแสน้ำโขงไหลเชี่ยวมากจนกระทั่งไปถึงปากน้ำอู่ที่ไหลมาบรรจบ น. โขง จึงกลับไหลวกหักลงทางใต้ (ไปในระหว่างที่ราบสูงกับทิวเขาปากลายด้านตวันออก) ม. หลวงพระบางเป็นเมืองหลวงของอาณาจักร์ล้านช้าง เป็นเมืองศูนย์การค้าเก่าแก่ เคยเป็นเมืองสำคัญตั้งอยู่ใน

พื้นที่ระหว่างเนินเขาริมน้ำโขงกับปากน้ำขัน (ที่ไหลมาบรรจบทางเหนือ) บริเวณเมืองเป็นพื้นที่สี่เหลี่ยม ตั้งอยู่ในหุบเขาเป็นตำบลหยุดพักเรือที่ขึ้นล่องในแม่น้ำโขง น้ำอู่และน้ำขันนั้นเป็นแนวของเส้นทางที่ขบวนต่างของพ่อค้าใช้เดินทางไปมาระหว่างยูนนานกับเวียงจันทน์ กับตังเกี๋ยเหนือกับที่ราบสูงตรานห์—นินห์ และไปยังแคว้นอันนัมเหนือด้วย

ลำน้ำโขงตอนเหนือ ม. หลวงพระบางนี้ยังใช้เดินเรือได้อย่างลำบากมาก จะต้องแก้ไขตอนที่เป็นแก่ง และตอนที่มีกระแสน้ำไหลเชี่ยว การนี้จะต้องตัดหาดทรายออกหลายแห่ง

ใต้ปากลายลงมา ลำน้ำโขงเป็นเส้นเขตต์แดนกับประเทศไทยเรื่อยลงมาจนถึงปากน้ำมูลและที่ราบสูงโบโลเวน น้ำโขงถูกสกัดไว้ด้วยขอบของพื้นที่สูงปากลายตลอด ไม่สามารถพุ่งไปทางตวันออกได้ และที่ราบ ๒ ฟากน้ำค่อย ๆ มาขยายกว้างออกในบริเวณ ม. เวียงจันทน์ เมืองเวียงจันทน์มีลักษณะเป็นบ้านเมืองที่สมบูรณ์มิได้ตั้งอยู่ในท่ามกลางของสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติอย่าง ม. หลวงพระบาง เมืองนี้มีเขตต์ยาวไปตามฝั่งซ้ายน้ำโขงเป็นระยะหลาย กม. เป็นเมืองที่ทำการค้าขายโดยใช้ถนนกับทางต่างเชื่อมต่อกับหัวเมืองฝ่ายเหนือ ฝ่ายใต้ และที่ราบสูงตรานห์—นินห์ กับประเทศไทย ด้วยเป็นตอนสดวกแล้ว

ทางใต้เวียงจันทน์ลงไป พื้นดินเปลี่ยนแปลงไปจากพื้นหินกราไนต์ หินปูน หินผลึก และดินแดงทั้งสิ้น น. โขงเปลี่ยนเป็นไหลผ่านไปในพื้นที่ดินทราย กระแสน้ำในตอนนี้ราบเรียบไปยังแคว้นลาวตอนกลาง

ดินฟ้าอากาศ ตามหุบเขาลุ่มแม่น้ำโขงตอนหลวงพระบาง ไปจนถึงแก่งน้ำตกโขน กล่าวได้ว่ามีลักษณะคล้ายคลึงกัน ทั้งนี้เป็นเพราะลมมรสุมพัดผ่านไปได้โดยตลอด

อุณหภูมิเฉลี่ยทั้งปี ๒๕.๓° ซ. ที่หลวงพระบาง
๒๕.๔° ซ. เวียงจันทน์และสุวรรณเขต
๒๖.๕° ซ. ปากเซ

อุณหภูมิเฉลี่ยสูงและต่ำ

	สูง	**ต่ำ**
หลวงพระบาง	๓๑.๐°	๑๙.๕°
เวียงจันทน์	๓๐.๕°	๒๐.๒°
สุวรรณเขต	๓๑.๖°	๑๙.๒°
ปากเซ	๓๑.๓°	๒๑.๖°

เดือนที่ร้อนและหนาวสุด

	ร้อนสุด	**หนาวสุด**
ที่หลวงพระบาง	๒๘.๕° (มิ.ย.)	๒๑.๖° (ม.ค.)
เวียงจันทน์	๒๘.๒° (ก.ค.)	๒๒.๐° (ม.ค.)
สุวรรณเขต	๒๙.๔° (พ.ค.)	๒๒.๗° (ม.ค.)
ปากเซ	๒๘.๖° (พ.ค.)	๒๔.๔° (ม.ค.)

พิจารณาดูความแตกต่างของตำบลทั้ง ๔ นี้ เห็นว่าไม่ค่อยแตกต่างกันนัก และไม่เกี่ยวแก่ความต่ำสูงและพื้นที่เลย

ในเรื่องฝน เวียงจันทน์ดีกว่าตอนใต้ของที่ราบสูงตรานนินห์โดยมีฝนตกเป็นจำนวนมากกว่าเล็กน้อย

จำนวนฝนทั้งปี ที่หลวงพระบาง ๑,๓๑๔ มม.
เวียงจันทน์ ๑,๗๐๖ มม.
สุวรรณเขต ๑,๕๔๑ มม.

	เดือนที่ฝนตกชุก	เดือนที่แห้งแล้ง
หลวงพระบาง	๒๒๙ ม/ม. (ก.ค.) ๓๐๘ ม/ม. (ส.ค.)	๘ ม/ม. (ธ.ค.)
เวียงจันทน์	๓๑๘ ม/ม. (ส.ค.) ๒๑๘ ม/ม. (ก.ย.)	๔ ม/ม. (ธ.ค.)
สุวรรณเขต	๒๕๙ ม/ม. (มิ.ย.) ๓๒๔ ม/ม. (ส.ค.)	เกือบ ๐ (ธ.ค.—ม.ค.)

สถิติของตำบลไกล ๆ ในตอนเหนือและในตอนที่ราบสูงอันนัมนั้น อุณหภูมิเปลี่ยนแปลงบ่อย ๆ และมีจำนวนฝนตกมากด้วย คือ ที่ตรานห์—นินห์ ๒,๐๗๔ ม/ม. ในแถบภูเขาอันนัมตอนเหนือ (ที่นาเป) ๒,๐๐๐ ม/ม. และในเทือกเขาอันนัมตอนกลาง (ที่เจโพน) ๑,๐๘๒ ม/ม.

เดือน เม.ย. เป็นเดือนขึ้นปีใหม่ของลาว และเป็นตอนต้นฤดูฝนนั้น เป็นเดือนที่ร้อนจัดของปี (ในพื้นที่ตอนใน ๆ อุณหภูมิขึ้นถึง ๓๕° ซ.) ครั้นต้นเดือน พ.ค. มีลมมรสุมตวันตกเฉียงใต้พัดมา ทำให้ทุเลาลงบ้าง ในท้องฟ้าเต็มไปด้วยกลุ่มเมฆฝน และฝนจะตกอย่างหนัก ตามลำน้ำต่าง ๆ มีน้ำไหลเต็มตลิ่ง ลุยข้ามไม่ได้ ลำน้ำโขงมีน้ำเต็มฝั่ง ถนนหนทางต่าง ๆ เกือบใช้ไม่ได้เลย การเดินเรือสดวกดี เรือใบ เรือยนต์ ล่องลงตามลำน้ำโขงได้สดวกในระหว่างนี้ เป็นระยะเวลาที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองจะออกตรวจราชการภายในเขตภูมิภาคได้สดวกด้วยเรือยนต์ ภายใน ๕ เดือน (คือต่อไปจนถึงเดือน ต.ค.) แทบทุกวัน เราจะได้ยินเสียงคลื่นในแม่น้ำโขงมากระทบฝั่ง ระดับน้ำสูงขึ้น ๑๐—๒๐ ม. ในตอนเงื้อมผาและจะท่วมฝั่งในตอนที่เป็นพื้นราบ น้ำจะเต็มทุ่งไปจนสุดสายตาใน ต.ค. เป็นเดือนที่สุดสิ้นของลมมรสุม จะมีลมเหนือ

(ลมแห้งและหนาว) พัดผ่านมาทางเหนือ มาผลักดันลมมรสุมฤดูร้อนกวาดกลุ่มเมฆออกไปจากท้องฟ้า ทำให้แจ่มใสต่อไปอีกเป็นเวลา ๕ เดือน ฤดูร้อนจะเริ่มในราววันที่ ๑ มี.ค. จากเดือน ต.ค. ถึง ก.พ. อุณหภูมิจะอยู่ในระหว่าง ๑๐°—๒๕° ซ. ฝนหยุดตก น้ำก็เริ่มลด ในตอนนี้การทำนาต้องรีบลงมือทำ ในลำน้ำโขงกลับแลเห็นตลิ่ง เห็นเกาะแก่งและชายหาดอีกครั้ง ที่ดินตามเกาะและชายหาดจะเป็นดินดีโดยมีตะกอนที่น้ำพัดพามาตกลงไว้เป็นปุ๋ย

ขณะนี้เป็นระยะเวลาที่ราษฎรลงมือทำกิจการต่าง ๆ คือ เริ่มเพาะปลูกเลี้ยงสัตว์ จับปลา และออกล่าสัตว์ งานฉลองต่าง ๆ ของชาวเมืองจะเปิดการเล่นกันในเวลากลางคืน การเดินทางตลอดจนงานรื่นเริงเลี้ยงดูต่าง ๆ ก็กระทำกันในระหว่างนี้ทั้งสิ้น

๒) ลาวกลาง

ข้อ ๑๙. พื้นที่ลาวกลาง ทางเหนือจดที่ราบสูงตรานห์—นินห์ ทางตวันออกจดชายเทือกเขาอันนัม และทางใต้จดที่ราบสูงโบโลเวน

ตอนใต้ ม. เวียงจันทน์ลงมา น้ำโขงไหลผ่านไปบนพื้นดินทราย ซึ่งถูกน้ำเซาะอยู่เรื่อย ๆ ลำน้ำตอนนี้ขยายออกกว้างกว่า ๑ กม. ตามริมตลิ่งเป็นป่าไม้ เป็นพื้นที่ต่ำมากและน้ำท่วม หมู่บ้านส่วนมากอยู่ในฟากของแม่น้ำฝั่งไทย ที่ ม. ท่าแขกลำน้ำกว้างประมาณ ๑,๒๐๐—๑,๕๐๐ เมตร พื้นที่ชายฝั่งส่วนมากเกือบจะเป็นที่ว่างเปล่า มีเรือชล่าหาปลา เรือลำเลียงคนโดยสารหรือสินค้าเพียง ๒—๓ ลำข้ามไปมาระหว่างประเทศบ้าง ที่แก่งน้ำตกโขนในฝั่งตรงกันข้ามกับหมู่บ้านไทย ปรากฏว่าครึ่งหนึ่งของเกาะเป็นป่าไม้ ในสัปดาห์หนึ่งจะมีเรือขึ้นล่อง ๒ ครั้ง ล่องจาก ม. สุวรรณเขตใช้เวลา ๖ ช.ม. ลำน้ำโขงถูกหาดทรายซึ่งเปลี่ยนที่ไม่หยุดหย่อนกีดกั้น ตอนที่เป็นแก่งกระแสน้ำไหลเชี่ยวมาก ที่แก่งกะเบานั้นได้จัดการแก้ไขแล้วเรียบร้อย

ม. สุวรรณเขตเป็นเมืองท่าเล็ก ๆ ในแม่น้ำโขง แม่น้ำสายนี้แม้จะเป็นสายน้ำที่ใหญ่โต แต่ก็ยังคงสภาพเดิมอยู่นั่นเอง ยังไม่ดีขึ้น เมื่อออกจาก

บ. นาพง น้ำโขงจะไหลผ่านไปในพื้นดินทรายมีกระแสน้ำไหลเชี่ยวจัดขึ้น คือเริ่มต้นจาก ม. เขมราฐ ซึ่งเป็นช่องผายาว ๑๕๐ กม. พื้นน้ำเป็นดินทราย ตลอดไป ยากที่จะแก้ไข ทางฝั่งน้ำฟากตวันออก ทิวภูเขาอันนัมได้ทอดมาถึง ทางใต้เป็นตอนที่ที่ราบสูงโบโลเวนมาบรรจบ จากเวียงจันทน์ถึง ม. เขมราฐ ได้จัดการแก้ไขเป็นทางเดินเรือได้สะดวกกว่า ๕๐๐ กม. ใช้เดินเรือขึ้นล่องได้ ทุกฤดูกาล โดยใช้เดินเรือกลไฟ ๒ ใบจักร กำลัง ๑๐ น็อต บรรทุกได้ ๓๐—๔๐ ตัน

ตอนระหว่างแม่น้ำโขงกับทิวภูเขาอันนัม ซึ่งลดเป็นลาดชันทางที่ราบ ชายฝั่งทะเลจีนนั้น พื้นที่ค่อย ๆ ลาดต่ำลงในบริเวณหุบเขาของแม่น้ำสายใหญ่ ๆ และมีกลุ่มภูเขาสูงโผล่ขึ้นมาสลับคั่นอยู่ในพื้นที่นั้น (สูงประมาณ ๑,๓๐๐—๑,๕๐๐ ม.) มีป่าดงคลุมอยู่ตลอดซึ่งเป็นทิวพุ่งไปทางตวันตก ที่ชายป่าใน พื้นที่ราบสูงจะมีลักษณะเป็นทุ่งหญ้าโล่งเตียน การตั้งเคหะสถานของราษฎร จะต้องเผชิญกับต้นไม้ป่าเช่นเดียวกับน้ำท่วมอย่างหมดทางแก้ไข

พิจารณาดูทางตอนใต้ของพื้นที่ราบสูงตราน—นินห์ จะเห็นได้ว่าอ่าวตังเกี๋ย อยู่ไม่ไกลจากแม่น้ำโขงเท่าใดนัก ม. ท่าแขกห่างจากดงหอยและฝั่งทะเลจีน เพียง ๑๘๐ กม. เท่านั้น แต่การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของดินฟ้าอากาศใน พื้นที่ลาดเขาทั้ง ๒ แห่งนี้ ทำความลำบากให้แก่ผู้สัญจรไปมาในลำน้ำโขง และผู้ที่เดินทางผ่านไปในป่าดงแห่งที่ราบสูงตอนนี้มาก แม่น้ำสายใหญ่ที่ไหล เป็นแนวจากตวันออกไปทางตวันตกนั้นก็นับว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง เพราะการ ติดต่อไปมาได้อาศัยช่องเขา และคอเขาที่เป็นทางน้ำดังกล่าวนั้น แม่น้ำสาย เล็ก ๆ ที่ไหลลงสู่ชายฝั่งทะเลที่ใช้เป็นเส้นทางไปสู่ตวันออกได้คือแม่น้ำกาดินห์ (Nam Ca-Dinh) ซึ่งเป็นกิ่งแยกของน้ำเปา ต้นน้ำอยู่บนที่ราบสูงคามอง (Cam on) ตรงช่องเขาแก้วเหนือ (Keo Neua) สูงประมาณ ๗๓๔ ม. ไม่ไกลจาก แม่น้ำสองกา (ที่ไหลไปสู่ ม. วินห์) นัก กับมีถนนอีกเส้นหนึ่งแยกจากถนน มันดารินที่ ม. วินห์ไปยัง ม. ท่าแขก ถนนนี้ผ่านคอเขาแก้วเหนือ และผ่าน

ม. นาเป (Napé) ซึ่งตั้งอยู่ในหุบเขาเหนือน้ำเปาตอนเหนือ

ต่อลงมาทางใต้เล็กน้อย คือคอเขามูเกีย (Mu Gia) สูงประมาณ ๔๑๘ ม. ฝรั่งเศสได้มีโครงการณ์สร้างทางรถไฟสายตันอับ—ท่าแขก โดยกะผ่านทางช่องนี้ ซึ่งทางรถไฟสายนี้จะเป็นสิ่งเปิดแคว้นลาว (เหนือและกลาง) ให้ติดต่อกับแคว้นอันนัมได้ สินค้าที่จะส่งไปขายได้จะมี ไม้ หวาย แร่สังกะสี (ที่บริเวณน้ำปะแตน) กับจะเป็นเส้นทางที่ส่งเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ เข้ามาได้สดวก เช่น ข้าว เกลือ น้ำมันเชื้อเพลิง และสินค้าต่าง ๆ ซึ่งจะสดวกกว่าที่ลำเลียงทางน้ำโขง

ตอนใต้ของ ม. ท่าแขก จะเห็นว่าแม่น้ำเซ—บางไฟ ไหลมาจากตวันออก มีท้องน้ำลึกและไหลพุ่งไปทางตวันตกทิวเขาอันนัมกับแม่น้ำเซบางเทียนก็ไหลไปลงน้ำโขงทางใต้ของ ม. สุวรรณเขตในตอนนี้มีถนนสายหนึ่งตัดจากสุวรรณเขตผ่านไปในระหว่างหุบเขาเหนือแม่น้ำเซ—บางเทียน ตรงไป ม. เจโพน (Tehe´phone) และ ลาวบ่าว (Lao Bao) ต่อไปยัง ม. กวางตรี โดยตัดผ่านไปช่องเขาอ้ายลาว (สูง ๔๑๐ ม.) สุวรรณเขตนี้ เป็นเมืองที่ว่าการแขวงและเป็นท่าเรือเล็ก ๆ ในแม่น้ำโขงด้วย แม่น้ำโขงตอนต่อลงไปเป็นตอนที่กระแสน้ำไหลแรง (คือที่เขมราฐ)

๓) ลาวใต้

ข้อ ๒๐. ลาวใต้คือพื้นที่นับต่อจากบริเวณที่กระแสน้ำไหลเชี่ยว ที่ ม. เขมราฐไปจนถึงบริเวณแก่งน้ำตกโซน คือ "*พื้นที่ราบสารวัน*" กับ "*พื้นที่ราบสูงโบโลเวน*" และ *พื้นที่ในแถบลำเซ—โขง ตอนเหนือ* (ซึ่งแม่น้ำนี้ไหลมาจากที่ราบสูงท่าหอย) ในพื้นที่ตอนนี้ ทิวเขาอันนัมได้ขยายขอบเขตกว้างออก และยื่นมาบรรจบกับลำน้ำโขง (โดยกิ่งแยกของทิวเขาและหุบเขาที่ยัดเยียดหนาทึบลงมา) กระแสน้ำในลำเซ—โดน ผ่าน "พื้นที่ราบสารวัน" ซึ่งอุดมสมบูรณ์ดี มีพวกม้อยอาศัยอยู่ พื้นที่นี้เหมาะสำหรับการเลี้ยงสัตว์ ระหว่างกิ่งใหญ่ของ

แม่น้ำเซ—โขง และกิ่งเซ—ขะเมนนั้น มีพื้นที่อยู่ทางเหนือ ม. อัตตะบือ เป็นที่เหมาะสำหรับการล่าสัตว์ป่ามาก (ช้าง วัวป่า กวาง หมูป่า) ต่อมาคือที่ราบสูงโบโลเวนอยู่ระหว่างน้ำโขงแถบตวันตกลำเซโดนตอนเหนือ เซโขงทางตวันออกและทางใต้ ที่ราบสูงนี้พื้นดินส่วนมากประกอบด้วยส่วนผสมของหินละลายบาสซอลต์ทับอยู่ข้างบนหินทรายแห่งยุคโบราณ พื้นที่ค่อย ๆ ลาดลงไปในหุบเขาลุ่มแม่น้ำเซ—โขง (ระดับในตอนสูงประมาณ ๑,๒๕๐ เมตร) ต่อไปทางลำเซโดน และแม่น้ำโขง พื้นที่นี้จะลาดต่ำลงอีก (๒๕๐—๑๐๐ เมตร) พื้นดินเป็นส่วนผสมของหิน บาสซอลต์ที่มีเป็นจำนวนมากนี้ถูกฝนตกชะอยู่เรื่อย ๆ ลักษณะเป็นสีแดง เหมาะแก่การทำไร่ชา ไร่กาแฟ และสวนยาง แต่ที่ดินส่วนมากยังปล่อยทิ้งไว้เป็นป่าดง มีพวกข่าทำไร่อยู่บ้างเฉพาะในตอนที่มีดินดีเท่านั้น ราษฎรในตอนนี้มีประมาณ ๓๐๐,๐๐๐ คน

สรุปได้ว่าพื้นที่ตอนนี้เหมาะแก่การเปิดทำเป็นไร่กสิกรรมตามแผนใหม่มาก และลำน้ำโขงในแคว้นลาวตอนใต้ ตอนเริ่มผ่านเขมรารัฐมาถึงปากน้ำมูล (ของประเทศไทย) นั้นไหลเชี่ยวมาก การแก้ไขเป็นงานที่ใหญ่โตมาก ต้องใช้เวลามากจึงสำเร็จ เรือกลไฟไม่ต้องถ่ายเรือในเมื่อระดับน้ำต่ำ พื้นที่หุบเขาทุก ๆ แห่งอยู่ในแคว้นลาวและเนื่องด้วยเส้นเขตแดนไทยตอนนี้ยื่นเว้าไปทางตวันตกตามแนวเทือกเขาพนมดงรัก ลำน้ำตอนกว้างจึงอยู่ค่อนไปทางตวันตกของที่ราบสูงโบโลเวนเกือบ ๒๐๐ กม. เมืองปากเซ เมืองบัสสัก และเมืองโขงเท่ากับเป็นเขตชายลำน้ำของที่ราบสูงนี้ จากปากเซมีถนนสายหนึ่ง รถยนต์เดินได้ ผ่านไปในที่ราบสูงโบโลเวน ทางใต้ ม. โขง เกาะเล็กที่แก่งโขนแบ่งลำน้ำโขงออกเป็นแก่งน้ำตก ๒ ส่วน แก่งนี้เรือผ่านไปไม่ได้ ส่วนทางซ้ายมีชื่อเรียกว่า ผาเพง (Pa Pheng) และทางส่วนขวาเรียกว่า สัมพานิช (Sam Panich) ตอนนี้นับว่าเป็นตอนสุดเขตของพื้นที่ในลุ่มเขาแม่น้ำโขงในแคว้นลาว ซึ่งดินแดนตอนนี้มีชนเชื้อชาติไทยเป็นเจ้าของถิ่นนับจากดินแดนจีนลงมาจนถึงชายแดนเขมร

ตอนใต้ของแก่งน้ำตกโขน—ลงมา ลำน้ำโขงได้เปลี่ยนสภาพเดิมโดยสิ้นเชิง คือจากพื้นน้ำที่เป็นหินทราย ไหลไปบนพื้นที่เป็นดินขึ้นใหม่ (ดินตะกอนทับถม) และพื้นที่สองฟากน้ำก็ขยายกว้างออกในระหว่างทิวเขาพนมดงรักกับที่ราบสูงเขมรทางตวันออก

ประเทศเขมร

ข้อ ๒๑. ประเทศเขมรเมื่อฝรั่งเศสครอบครองอยู่ได้จัดเป็นรัฐในอารักขา มีกษัตริย์ปกครองพร้อมด้วยเจ้าหน้าที่ฝรั่งเศสเป็นผู้ช่วยเหลือ *พื้นที่* ๑๘๑,๐๐๐ ตาราง กม. ในปี พ.ศ. ๒๔๗๔ มีพลเมือง ๒,๘๐๐,๐๐๐ คน[๑] ความหนาแน่นของพลเมืองประมาณ ๑๕ คน ต่อตาราง กม. *ส่วนกว้าง*ที่สุดวัดจากตวันตกจดตวันออก (คือจากชายแดนประเทศไทยจดชายแดนอันนัมวัดตามเส้นขีดขวางผ่าน สตึงแตรง) ได้ ๕๖๐ กม. *ส่วนยาว*ที่สุดจากเหนือมาใต้ (คือจากโคชินไชนา แถวอ่าวไทยบริเวณชายแดนไทยที่ดงเร็ก วัดไปผ่านปลายทะเลสาปเล็ก) ได้ ๔๕๐ กม.

ประเทศเขมรในสมัยโบราณเป็นก้นทะเล ล้อมรอบไปด้วยทิวเขารอบด้าน (เว้นทางใต้) พื้นที่แอ่งตอนนี้แตกต่างกับที่อื่น ๆ โดยมีรูปเป็นจะงอยปากนกยืนอยู่ในระหว่างทิวภูเขาในอ่าวไทย กับเทือกเขาอันนัมตอนกลาง พื้นที่แอ่งใหญ่ดังกล่าวนี้ คือลุ่ม น. โขง นั่นเอง

ชั้นล่างของดินเป็นหินในยุคโบราณ ตอนบนเป็นดินรุ่นใหม่ ๆ ทับถมอยู่ชั้นของธรณีดังกล่าวนี้ คือหินปูนในสมัยเปอรเมียน หรือยูราเลียน ดังที่พบตามเนินเขาซึ่งเรียกว่า “พนม” ในศรีโสภณ และพระตะบอง

---

(๑) สำรวจในปี ๒๔๘๙ ได้จำนวน ๓,๐๔๖,๐๐๐ คน

พื้นดินโดยทั่วไปเป็นดินทรายตั้งแต่ยุคปอสตรีอัสสิก ทับถมเป็นชั้นหนาอยู่ในแอ่งเนื้อดินสีแดง หรือสีเทา กับเป็นดินแดง ลักษณะพื้นที่โดยทั่วไปในเขมรและเกือบตลอด เขตอินโดจีนตอนใต้ (คือจากพื้นที่เหนือไซ่ง่อนจนถึงเวียงจันทน์) จะเป็นดังกล่าวนี้

ระหว่างชั้นที่ของธรณีในยุคเก่าต่าง ๆ (คือหินในยุค ปอสตรีอัสสิค เตอรติอารี และควอเตอรแนรี) กับชั้นของดินตะกอนในยุคใหม่นี้มีหินบาสซอลต์ หินกราไนต์ และหินดีออไรต์ แซกปะปนอยู่ (ดังที่พบใน ม. โพธิสัตว์ และทิวเขาคารดานอมต์) นอกจากนี้ยังพบทางของหินริโยไรต์ ทางแถบตวันตกจากรอยแตกของชั้นดินในรุ่นใหม่ ๆ ส่วนทางตวันออกก็เป็นทางของดินแดงตลอดไป เช่นเดียวกับที่พบในที่ราบสูงโบโลเวน

ทิวเขาของเขมรไม่ค่อยสลับซับซ้อนนัก ส่วนในบริเวณอ่าวเล็ก ๆ ทางทิศตวันตกเฉียงใต้ตอนที่ใกล้ ๆ กับอ่าวไทยนั้นที่ราบสูงช้าง และ เขาคาร์-ดานอมส์ เป็นของเขตต์กั้นระหว่างพื้นที่นี้กับอ่าวไทยระหว่างประเทศไทยและเขมรมีทิวเขาดงเร็ก (ซึ่งเป็นเขาหินทรายทอดจากตวันตกมาตวันออก) กั้นอยู่ส่วนทางเหนือมีทิวเขาเล็ก ๆ ชื่อเมลูพรีย์ (Melouprey) และที่ราบสูงโบโลเวนกั้นเป็นเขตต์ จากตวันออกเฉียงเหนือมาจดตวันตกเฉียงใต้ คือที่ราบสูงม้อยของแคว้นอันนัมตอนใน ติดต่อกันเป็นทิวกับมีป่าดงปกคลุมตลอด ทางใต้ไม่มีแนวเขตแดนธรรมชาติกั้นระหว่างเขมรและโคชินไชนาเลย พื้นที่ตอนนี้ติดต่อเป็นผืนเดียวกัน เมื่อพิจารณาดูลักษณะพื้นที่ของเขมรโดยส่วนรวมอีกครั้งหนึ่งจะเห็นว่า ทางขอบนอกเป็นเทือกเขารูปเกือกม้าถัดเข้าไปข้างในเป็นที่ราบสูงเล็ก ๆ อยู่เรียงราย พื้นดินตอนนี้ไม่ค่อยราบเรียบนัก มีลักษณะเป็นที่ราบสูงน้อย ๆ เป็นดินทรายหรือดินตะกอนเก่า ๆ เมื่อไปถึงบริเวณใจกลางประเทศ (ซึ่งมีร่องรอยแสดงว่าเป็นเขตทะเลในยุคเก่าแก่) จึงจะเป็นที่ราบอันอุดมสมบูรณ์

แม่น้ำโขงไหลผ่านพื้นที่แอ่งของเขมรจากเหนือมาใต้เมื่อไปจนถึงบริเวณแม่น้ำแยก จึงแยกออกเป็น ๔ แคว มีแควใหญ่ที่ไหลมาจากทะเลสาปมาบรรจบแล้วรวมไหลไปสู่พื้นที่เดลต้าโคชินไชนาต่อไป โดยแยกเป็นสองสาย คือ แม่น้ำบาสสัค (Barsac) ทางตวันตกและแม่โขงโค้งล่างทางตวันออก ทะเลสาป นับว่าเป็นก้นอ่างของเขมร และรอบ ๆ ก้นอ่างนี้เท่ากับเป็นศูนย์กลางที่มีลำน้ำต่าง ๆ ไหลมาสู่โดยรอบ

ในทิวเขารอบนอกของเขมร เป็นดินแดนสำหรับพักอาศัยของบรรดาสัตว์ป่าและคนดอย ถัดเข้ามาเป็นที่ราบสูง เป็นดินแดนที่ไม่อุดม มีป่า และพงไม้ ดังนั้น พลเมืองในเขมรจึงมีน้อย ถัดเข้ามาในตอนใจกลางของพื้นที่จึงนับว่าเป็นดินแดนที่อุดมด้วยพืชพันธุ์พื้นที่เป็นทุ่งนาและป่าน้ำท่วม มีหญ้าและพืชที่ชอบน้ำขึ้นอยู่มาก พลเมืองของเขมรอยู่ในย่านนี้มากหน่อยเป็นเชื้อชาติ "กัมพูชา" ชาวเขมรไม่สู้ขยันขันแข็งนัก จึงนับวันจะสูญชาติโดยการรุกเงียบของญวนและจีนที่เข้ามาเป็นพ่อค้า ในทัศนะทางธรณีวิทยา ภูมิศาสตร์และเผ่าพันธุ์ กล่าวได้ว่าเขมรซึ่งปรากฏอยู่ทุกวันนี้ คือทรากของขอมในอดีตนั่นเอง

ลมฟ้าอากาศของเขมร

ข้อ ๒๒. ในเรื่องลมฟ้าอากาศโดยทั่วไปของเขมรจะได้เริ่มด้วยเขมรภาคกลางก่อน เพราะเกี่ยวข้องกับลมฟ้าอากาศของพื้นที่ ทางขอบนอกซึ่งจะกล่าวต่อไป

ลมฟ้าอากาศของเขมรภาคกลาง จัดเป็นลมฟ้าอากาศแบบ*เส้นศูนย์สูตรกับกึ่งภาคพื้นธรณี* สถานีตรวจอากาศอยู่ที่เมืองพนมเปิญ (ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเล ๑๐ ม. ห่างจากอ่าวไทย ๑๒๐ กม. และห่างจากทะเลจีน ๒๕๐ กม.) มีสถิติว่าอุณหภูมิใกล้เคียงกับในโคชินไชนาคือ

— อุณหภูมิปานกลางในรอบปีเท่ากับ ๒๗.๔° (ที่พนมเปิญ) และ ๒๗.๖° (ที่ไซ่ง่อน)

— อุณหภูมิสูงสุดเฉลี่ยได้ ๓๑.๓° (ที่พนมเปิญ) และ ๓๒° ที่เมืองไซ่ง่อน

— อุณหภูมิต่ำเฉลี่ยได้เท่ากับ ๒๓.๕° ทางตอนเหนือ (และ ๒๓.๑° ทางตอนใต้)

ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า ความแตกต่างระหว่างอุณหภูมิสูงสุดและต่ำสุดคงเท่ากับ ๗.๘° (ในเขมรตอนกลาง) และ ๘.๙° (ในตอนชายทะเล)

— เดือนที่ร้อนที่สุดคือเดือน เม.ย. (ที่พนมเปิญเฉลี่ยได้เท่ากับ ๒๘.๙° และไซ่ง่อนเท่ากับ ๒๙.๗°)

— เดือนที่หนาวที่สุดคือเดือน ธ.ค. (ตอนเหนือเฉลี่ยได้เท่ากับ ๒๕.๖° และตอนใต้ ๒๖°)

— ระยะแตกต่างเฉลี่ยในรอบปีเท่ากับ ๓.๓° ซ. ที่เขมร (ส่วนที่ไซ่ง่อนเท่ากับ ๓.๗° ซ.) ดังนั้นในปีหนึ่งความแตกต่างของอุณหภูมิในเขมรและโคชินไชนาคงมีเพียงเล็กน้อยทั้งเขมรภาคกลางและโคชินไชนามีลมมรสุมพัดผ่านเช่นเดียวกัน อยู่ในแถบเส้นขีดขวาง และอุณหภูมิใกล้เคียงกันมาก ความแตกต่างของดินฟ้าอากาศจึงขึ้นอยู่กับความห่างไกลจากฝั่งทะเล และที่ตั้งของทิวเขาซึ่งห้อมล้อมทะเลสาปเป็นรูปเกือกม้า ลำน้ำโขงที่กั้นเป็นแดนดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่ทำให้จำนวนฝนตกของเขมรและโคชินไชนาต่างกันด้วย ระดับน้ำฝนปานกลางที่พนมเปิญวัดได้ ๑,๔๓๒ มม. วันฝนตกมี ๑๒๐ วัน (ส่วนที่ไซ่ง่อนวัดได้ ๒,๐๒๒ มม. วันฝนตก ๑๔๘ วัน)

เดือนฝนชุกของเขมรคือ เดือน ส.ค.—ก.ย. ที่พนมเปิญคงวัดได้ ๒๒๓—๒๖๑ มม.

เดือนที่แล้งที่สุดคือเดือน ม.ค.—ก.พ. (วัดได้เพียง ๖—๑๐ มม.)

ความชื้นสัมพัทธ์ในตอนเช้ามักจะสูงกว่าตอนเย็น คือที่พนมเปิญเวลา ๑๐.๐๐ น. เท่ากับร้อยละ ๗๓ (ส่วนที่ไซ่ง่อนเท่ากับร้อยละ ๖๐) ครั้นตกเย็นที่พนมเปิญจะเหลือเพียง ๖๗ (ส่วนที่ไซ่ง่อนกลับเป็น ๗๐) ด้วยเหตุนี้เอง จึง

มีคำกล่าวกันว่า "ในฤดูร้อนเวลากลางคืนในเขมรค่อยสบายกว่าในญวนใต้"

ฤดูกาล คงแบ่งได้เป็นฤดูแล้งและฤดูฝน ทั้งนี้เนื่องจากลมมรสุมเป็นสาเหตุ ฤดูแล้งเกิดจากลมมรสุมตวันออกเฉียงเหนือ (เริ่มจากเดือน พ.ย. ถึงปลายเดือน เม.ย.) ในฤดูแล้งแบ่งออกได้สองระยะคือ *ระยะที่หนาว* (จากเดือน ธ.ค. ถึงเดือน ม.ค.) และ*ระยะร้อน* (จากเดือน ก.พ. ถึงเดือน พ.ค.) ฤดูแล้งเป็นตอนที่ไม่มีฝนตก ในระยะหนาวนับว่าอากาศสบายดีท้องฟ้าสดใสเวลากลางคืนสดชื่นดีท้องฟ้าระยับดาว มีลมหนาวพัดเฉื่อย ๆ มาจากตวันออกเฉียงเหนือ (ในเดือน ม.ค. มีอุณหภูมิต่ำสุด ๑๕°) บรรดาพืชพันธุ์ก็ผลิดอกออกใบสพรั่งชาวเขมรมักจะถือโอกาสพักผ่อนและท่องเที่ยวในตอนนี้ ตั้งแต่เดือน ก.พ. ไปดวงอาทิตย์จะร้อนแรงขึ้นตามลำดับ เป็นระยะร้อนจัดและไปสิ้นสุดเอาในเดือน มิ.ย. (อุณหภูมิสูงสุดใน เม.ย. ๔๐.๕°) ในระยะนี้ชีวิตลดความคึกคักลง พื้นดินถูกแผดเผาร้อนระอุ ใบไม้แห้งเหี่ยวและร่วงหล่นที่ใดเป็นดินเหนียวพื้นดินก็แตกระแหง ป่าดูสีแดง ตกกลางคืน แสงเพลิงจะจับฟ้าเนื่องจากชาวบ้านถือเป็นประเพณีเผาหญ้าหรือพงไม้กันด้วยความสนุกมิใช่ด้วยความจำเป็นแต่อย่างใด ลำห้วยลำธารต่าง ๆ เหือดแห้ง ฝูงสัตว์ป่าจะอพยพจากป่าสูงไปหาป่าลุ่มซึ่งยังพอชุ่มชื้นอยู่บ้าง หากใครเดินทางเข้าไปในป่าสูงหรือพื้นที่ภูเขาในระยะนี้ แม้เป็นหนทางตั้งร้อย ๆ กิโลเมตรก็จะไม่พบสัตว์ป่าเลย

เขมรทางแถบตวันตก น. โขง

ข้อ ๒๓. เขมรมีชายทะเลติดต่อมาทางอ่าวไทย นับจาก ม. ฮาเตียนมายังเขตต์แดนไทยได้ประมาณ ๔๕๐ กม. ชายฝั่งทะเลเป็นหน้าผา (ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของทิวเขา คาร์ดานอมต์) ที่ยื่นลงทะเลตามชายฝั่งจึงเต็มไปด้วยเกาะแก่งเล็ก ๆ ทางเหนือชายหาด ม. เก็บ คือ ม. กำโพต ตั้งอยู่บนที่ราบอันอุดม แต่ต่อไปทางตวันตกเพียง ๑๕ กม. มีทิวเขาเตี้ย ๆ กั้นอยู่ (บนเขานี้เป็นที่ตั้งหมุด ๓ เหลี่ยม) อ่าวที่ ม. วิลเรน และ ม. เรียม นั้นระดับน้ำตื้นมากจึง

ไม่เป็นท่าเรือที่ดีได้ พื้นที่ไปลดต่ำลงทางอ่าวกำปงสม (ซึ่งเป็นตอนโค้งเข้าภายใน) และพื้นที่กลับไปมีระดับสูงขึ้นแถวปากคลองเกาะโพธิ์ (เขตต์ประเทศไทย) ฝั่งทะเลน้ำไม่ค่อยลึก เส้นชั้นความลึก ๒๐, ๓๐ และ ๔๐ ม. ผ่านใกล้ ๆ บริเวณเกาะชายฝั่ง ตอนใกล้ฝั่งเป็นเส้นชั้นความลึก ๑๐ ม. ติดต่อเป็นระยะไกลตั้งหลาย กม. ดังนั้นจึงไม่มีท่าเรือที่ดี เกาะริมฝั่งมีมาก โผล่ขึ้นมาพ้นน้ำล้วนเป็นเกาะหินทรายและหินปะการัง และตอนที่เป็นดินมีต้นไม้ขึ้นเขียวชะอุ่มไปทั้งเกาะ

ทางใต้ ม. ฮาเตียน มีหมู่เกาะหินทราย (ชื่อเกาะโจรสลัด) ทางใต้ ม. กำโพต คือเกาะ ภูกก (Phu Quoc) เป็นเกาะใหญ่ ในแถบนี้มีถ่านหินลิกไนต์บ้าง ต่อลงไปทางใต้คือเกาะอันถ่วย (An-Thoi) และหมู่เกาะ ปูโล—ดามา (Poulo Dama) ทางเหนือมีเกาะน้ำและเกาะกลาง ต่อไปอีกเป็นอ่าวชายฝั่ง ม. เรียม ทางตวันตกเฉียงเหนือมีเกาะ ๒ เกาะ อยู่หน้าอ่าวกำปงสม ต่อไปเป็นเกาะรองสามเล่ม (Rong Sam Lem) อยู่หน้าอ่าว ซาราเซน กำบังลมให้แก่อ่าวนี้ ต่อออกไปในทะเลเป็นเกาะเล็ก ๆ มากมายซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับที่กล่าวมาแล้ว บางเกาะโผล่พ้นน้ำ และสูงตั้ง ๖๐ เมตร์ ต่อลงไปจนถึงเกาะปูโลปันจาง จะพบเรือหาปลาเป็นจำนวนมาก

ตามชายฝั่งทะเลเป็นพื้นที่ในระหว่างทิวเขาช้างกับทิวเขาคารดานอมส์ (หรือเทือกเขาไพลิน) พื้นที่เทือกเขาดังกล่าวนี้เรียงรายอยู่เป็นแนวในทิศ "พายัพ—อาคเณย์"

ทิวเขาคารดานอมส์ซึ่งเป็นทิวที่ทอดเรียงขนานไปทางเหนือไปเชื่อมต่อกับทิวเขาช้างนั้นเป็นเนินผาตั้งอยู่กลางที่ราบ ม. กำโพต บนเนินผานี้เป็นที่ตั้งหมุด ๓ เหลี่ยมใหญ่ที่โบกอร์ (Bokor) สูง ๑,๐๗๐ ม.

สภาพโดยทั่วไป พื้นที่ตามชายฝั่งทะเลตอนนี้ ขาดตอนจากพื้นที่ภายในโดยมีแนวเทือกเขาเป็นแนวกั้นไว้ ทำให้ที่ตั้งของพื้นที่ตอนนี้กับเทือกเขามีสภาพลมฟ้าอากาศผิดแปลกกันไป กล่าวคือทิวเขานี้ตั้งขวางอยู่ในทิศทาง

ของลมมรสุมตวันออกเฉียงใต้ จึงทำให้ฝนตกมาก จนกล่าวได้ว่ามีจำนวนตกภายในรอบปีมากกว่าแห่งใด ๆ ในอินโดจีนตวันออกนี้ทั้งสิ้น เช่น ที่สถานีตรวจ วาลเดอเมอรอด (Val d' Emeraud) มีสถิติ ดังนี้

— จำนวนเฉลี่ยในรอบปี ๕,๓๔๐ มม. (พ.ศ. ๒๔๗๐—๗๓)

— จำนวนที่ตกมากที่สุด ๖,๒๕๙ มม. (พ.ศ. ๒๔๗๐—๗๓)

— จำนวนที่ตกน้อยที่สุด ๔,๒๙๓ มม. (พ.ศ. ๒๔๗๐—๗๓)

พื้นที่ตอนนี้อากาศร้อน และมีความชื้นเหมาะแก่การปลูกพริกไทยมาก ซึ่งชายฝั่งทะเลของเขมรตอนนี้มีชื่อเรียกกันว่า "ฝั่งพริกไทย" ณ เชิงเขาในพื้นที่ตอนต่ำเป็นทุ่งนาปลูกข้าว ในพื้นที่ภูเขาสูง ๆ เป็นที่รับฝนอย่างชุ่มโชก ปกคลุมไปด้วยป่าไม้หนาแน่นเป็นต้นน้ำของแม่น้ำสายสั้น ๆ ที่ไหลลงสู่ทะเล (มีแม่น้ำกำโพต สตึง เก็บ และคลองเกาะโพธิ์)

ตามชายฝั่งมีชาวเขมร อาชีพเป็นกสิกรและหาปลาอาศัยอยู่ กับมีชาวจีนทำไร่พริกไทย และชาวมลายูมาอยู่บ้างเล็กน้อย

มีถนนเรียบตามชายฝั่ง เชื่อมต่อเมืองเรียมกับโบกอร์ (Bokor) และ ม. เก็บ แล้วต่อไปทางเหนือจนถึง ม. พนมเป็ญ

ส่วนพื้นที่ด้านในของเทือกเขาคารดานอมส์เป็นป่าใหญ่ ค่อย ๆ ลาดลงทีละน้อยไปทางทะเลสาป ในตอนนี้เป็นเนินเขาหินทราย มีป่าโปร่ง ดง และทุ่งหญ้า ต่อไปทางตวันตกเฉียงเหนือ คือ เทือกเขาไพลิน (เขาหินกนิส) ยอดที่สูงคือยอด "พนมท่าเดช" (๑,๑๑๘ ม.) เทือกเขาไพลินยาวเหยียดไปจนถึงเขตต์วัฒนา ซึ่งเป็นตอนที่เปิดกว้างในระหว่างทิวเขาทางตวันออกเฉียงใต้กับทิวดงรัก แม่น้ำสายต่าง ๆ ของไทยกับของเขมร คงมีต้นน้ำร่วมกัน ณ แห่งนี้ ทางรถไฟจากกรุงเทพฯ วางผ่านพื้นที่ต่ำแห่งนี้ติดต่อไปยังเขมรจนถึงพนมเป็ญ (โดยผ่านมงคลบุรี พระตะบอง และโพธิสัตว์) และถนนสาย "พนมเป็ญ—พระตะบอง—ศรีโสภณ" ก็มาเชื่อมต่อที่วัฒนาเช่นเดียวกัน ทางลาดเขาด้านในของทิวเขาคาร์ดานอมส์และไพลิน มีพวกนิโกร (มีเชื้อสายมาจากฝั่งทะเล

โคโรมัลเดล) อาศัยอยู่ พื้นที่ระหว่างวัฒนากับฝั่งน้ำโขง (ที่ตรงข้ามกับที่ราบสูงโบโลเวน) นั้น คือทิวเขาพนมดงรัก ทอดเรียงไปในทิศ "ตวันออก—ตวันตก" ทิวนี้ยาวประมาณ ๓๐๐ กม. กล่าวได้ว่า เป็นขอบเขตต์ของที่ราบสูงผืนใหญ่ของไทย (ภาคอิสาณ) มีลักษณะเป็นหินทรายเป็นชั้น ๆ ลดต่ำลงทางเขมร ซึ่งปรากฏว่า มีรอยดินตัดมาเป็นก้อน ๆ นำไปสร้างปราสาทหินที่นครวัต เช่นเดียวกับที่พบในบริเวณเขาพนมกูนเลน (Phnom Koulen)

ทิวเขาพนมดงรักนี้ ซึ่งเท่ากับเป็นขอบของที่ราบสูงดินทรายภาคอิสาณของไทยนั้นมีลักษณะคล้ายภูเขาโดยเป็นผาชันทางด้านเขมร (สูง ๔๐๐—๕๐๐ ม.) ค่อย ๆ ลาดลงจากทิศตวันตกไปตวันออกไปสุดสิ้นลงตรงฝั่งน้ำโขง แต่แถวเมลูพรีย์กับปากเซนั้น ภูเขามีลักษณะเป็นรูปกรวยแหลม

ทิวเขาพนมดงรักนี้ มีช่องทางที่จะไปยังที่ราบในลุ่ม น. มูลในเขตต์ไทยได้หลายช่อง จากทางเหนือของที่ราบตอนกลางทะเลสาปใหญ่ ชายแดนเขมร—ไทยเป็นแนวยาวประมาณ ๒๕๐ กม. ทางตวันตกของทิวเขานี้ไม่ค่อยสูงนัก มีฝนตกชุกมาก แต่การตรวจทางอุตุนิยมวิทยายังมิได้กระทำกัน ทางตอนเหนือเป็นป่าไม้หนาทึบ ลดหลั่นลงมาทางใต้เป็นป่าไม้ ต่อลงมาทางใต้คือในที่ราบตอนกลาง พื้นที่เป็นโขดเขา ป่าโปร่งบาง ๆ ป่าละเมาะ และทุ่งหญ้า

ตามลาดเขา ในเทือกพนมดงรักทางด้านเขมรมีกลุ่มชนเชื้อสายอินโดนีเซียอาศัยอยู่ (คือพวกเปียร์ สาอวตช์ สามเรส์ และ กุย) พวกนี้มีร่างกายเล็ก จมูกแฟบแบน โหนกแก้มสูง ผิวพรรณคล้ำ ผมหยิก ท่าทางคล้ายพวกที่อยู่ในหมู่เกาะอันดามัน พวกนี้มีชีวิตอยู่อย่างแร้นแค้นลำบาก มีบ้านช่องตั้งอยู่ห่างไกลกันมาก ติดต่อกันด้วยเส้นทางเล็ก ๆ ในป่าดง ที่พักอาศัยยกพื้นขึ้นสูงหลายเมตรเพื่อให้พ้นภัยจากสัตว์ร้ายมี เสือโคร่ง และเสือดาวที่จะมาทำอันตรายแก่ผู้คนและสัตว์เลี้ยง การเพาะปลูกกระทำกันอย่างหยาบ ๆ ในที่ว่างในป่า ทำนองทำนาบนเขาที่เรียกว่า ไร่ เมื่อไม่มีข้าวจะกินพวกชาวบาเหล่านี้ก็ใช้เผือกมันและรากไม้ที่หาได้มาบริโภคแทน อนึ่งพวกนี้ชอบกินปลา

มากกว่ากินเนื้อสัตว์ (เช่นเนื้อหมูและวัว) เว้นเสียแต่เนื้อสัตว์ป่าที่ล่ามาได้ (มีเนื้อเก้ง กวาง ลิง ค่าง และช้าง) เท่านั้นจึงจะกิน

เขมรชายนอก (ทางแถบตวันออกน้ำโขง)

ข้อ ๒๔. พื้นที่ขอบนอกของเขมรมีรูปร่างคล้ายเกือกม้า มีช่องเปิดทางทิศเหนือ ซึ่งตรงกลางเป็นทางผ่านของน้ำโขง คือตอนแก่งน้ำตกเขมราฐถึงแก่งโขน ระหว่างเขาพนมพะไร (Phnom Barai) ในพื้นที่เทือกเขาเมลูพรีย์จนถึงภูเขาบัสสัค (๑,๔๑๖ ม.) ซึ่งเป็นทิวเดียวกับเขาพนมดงรัก (ที่ทอดตรงไปทางที่ราบสูงโบโลเวน)

ทางตวันออกติดต่อกับเขตต์ที่ราบสูงน้อย ซึ่งพื้นที่มีลักษณะค่อย ๆ ลาดเอียงไปทางลุ่ม น. โขง

ระหว่างที่ราบสูง โบโลเวน กับชายทิศใต้ที่ราบสูงท่าหอย (จาก ม. ขอนตุม—จาไร) เป็นหุบเขาต้นน้ำ เซโขง เซขะเมน และเซสาน ทางหุบเขาต้นน้ำศรีปกก็มีลาดเอียงมาจากชายตวันตกที่ราบสูงดารลัดด้วย แม่น้ำสายใหญ่ ๆ ดังกล่าวนี้ เป็นแควของน้ำโขง ไหลมาบรรจบตรงบริเวณแก่งโขน นอกจากนี้ยังมีกิ่งน้ำเล็ก ๆ อีกมากทางฝั่งขวาน้ำโขง ไหลมาจากที่ราบสูงเตียวยางหลง (Tieuw Yang Long)

ในพื้นที่เหล่านี้เต็มไปด้วยบึงหนอง แต่ทางตอนใต้ ระหว่างพนมเป็ญ กระแจะ กำปงจาม และมิโมต์ (Mimot) พื้นที่เป็นหินบาสซอลต์ตลอด

ฝน มีตกชุกทางชายตวันตกที่ราบสูงม้อย ด้วยได้รับมรสุมตวันตกเฉียงใต้ที่ตรงมาปะทะกับโค้งของทิวเขานี้เต็มที่ ที่ ม. เวียนซ้าย (Voeun Sai) ซึ่งตั้งอยู่บนเชิงเขา (สูง ๒๒๐ ม.) ริมฝั่ง น. เซสาน นั้น มีจำนวนฝนตกเฉลี่ยในรอบปีได้ถึง ๒,๐๖๔ มม. โดยทั่ว ๆ ไป มีสถิติดังนี้

เดือนที่ตกน้อย คือ ก.ค.........................๕๙๙ มม.

ส.ค.........................๕๒๑ มม.

เดือนที่แห้งแล้ง คือ ม.ค........................๒ มม.

ก.พ........................๓ มม.

ดังกล่าวนี้เป็นสภาพในพื้นที่โขดเขากันดารในแคว้นอันนัมตอนใน ซึ่งเต็มไปด้วยป่าทึบ ป่าโปร่ง ทุ่งหญ้า และละเมาะไม้ พืชพันธุ์นานาชนิดมีสมบูรณ์พร้อมด้วยสัตว์ป่ามากมาย สมกับสภาพของภูมิประเทศโดยแท้ ป่าบางแห่งมีลักษณะแปลกไปจากแบบของเอเซีย คือ มีลักษณะคล้ายคลึงกับป่าที่อยู่ในเทือกเขาจูรา กับโวสก์ และบางแห่งก็คล้ายคลึงกับป่าดงในแอฟริกาตอนกลางก็มี คือเป็นทุ่งกว้าง หรือเป็นเนินเขาคลุมไปด้วยพงหญ้าสูง ซึ่งเป็นเชื้อเพลิงสำหรับไฟไหม้ป่าเป็นอย่างดี และมีต้นไม้ใหญ่ ๆ ขึ้นห่าง ๆ กัน และในบางตอนก็มีสภาพเหมือนป่าดงในคองโก ซึ่งเต็มไปด้วยเถาวัลย์ หวาย ไม้เลื้อยต่าง ๆ ต้นปาล์มและกล้วยป่า ป่าดังกล่าวนี้เป็นที่อาศัยของฝูงช้างป่าด้วยมีอาณาเขตกว้างขวาง ล้อมรอบไปด้วยป่าโปร่งและทุ่งหญ้า

สรุปความว่า ลักษณะของภูมิประเทศของเขมรส่วนนี้ ส่วนมากเป็นป่าดงและรกร้างว่างเปล่า เต็มไปด้วยต้นยางที่ขึ้นสูงชลูดมีใบขาวตอนยอด ในฤดูฝนมักมีช้าง กระทิง วัวป่า มาอาศัยในป่านี้มาก นอกจากนี้ ยังมีสัตว์จำพวกกวางและหมูป่าเป็นจำนวนมากด้วย ตามพื้นที่ราบ มีต้นไผ่ขนาดเล็กชนิดต่าง ๆ น่าดูมาก ในที่ราบสูง และตอนเนินเขาเป็นป่าไม้สน ไม้โอ๊ก ส่วนตามลาดเขา หุบเขาที่ลึกจะเป็นที่ชื้นแฉะ มีต้นไม้ขึ้นเต็ม เป็นที่อาศัยของเสือและ กวาง

ในหุบเขาใหญ่ตอนที่ลาดลงทาง น. โขงนั้น เป็นทุ่งโล่งตลอดบางแห่งพื้นดินแห้ง บางแห่งเป็นที่ลุ่มแล้วแต่ฤดูกาล ตอนที่เป็นป่าทึบนั้น ในฤดูร้อนสัตว์ป่ามักชอบเข้าไปอาศัยอยู่ในพื้นที่ตอนต่ำและตามบึงหนองจะมีผู้เอาใบไม้ใบหญ้ามาปิดบังไว้เพื่อดักจับช้างป่า

ป่ามีลักษณะเป็นดงทึบ ผ่านเข้าไปไม่ได้ เต็มไปด้วยหมู่ไม้นานาชนิดอาทิ ต้นไผ่ และพงหญ้า เป็นที่อาศัยของสัตว์ป่า ครั้นในหน้าแล้ง (ม.ค. ถึง

มี.ค.) เป็นตอนที่ชาวพื้นเมืองออกทำการเผาป่ากันอย่างสนุก พื้นดินตอนป่าโปร่งและทุ่งหญ้า จะปกคลุมไปด้วยถ่านเถ้าที่เผาไว้ พอถึงเดือน พ.ค. ตอนใดที่ถูกเผาไว้ ต้นไม้และผักหญ้าก็จะกลับขึ้นงอกงามอีกอย่างรวดเร็ว เป็นเครื่องหมายที่ทำให้สังเกตได้ว่า ถึงฤดูฝนแล้ว ซึ่งฝนจะตกมากขึ้น ๆ ตามลำดับไป ทุ่งเลี้ยงสัตว์กลับมีหญ้าบริบูรณ์ขึ้นอีก ผัก หญ้า กลับขึ้นและงอกงามอย่างรวดเร็ว ในฤดูร้อนจะร้อนจัดมาก ในพื้นที่ตอนต่ำอากาศเลวมาก แต่ในที่ราบสูงมีลมพัดตลอดเวลาจึงทำให้เย็นลงได้บ้าง

ตั้งแต่เดือน พ.ค. ถึง ต.ค. เป็นหน้าลมมรสุมตวันตกเฉียงใต้ที่นำฝนมาตก ครั้น พ.ย. ถึง เม.ย. เป็นระยะเวลาที่ลมแห่งฤดูหนาวจะพัดมาเป็นฤดูแล้ง

อุณหภูมิในหน้าฝน

ในพื้นที่ราบ........................๓๐°—๓๕° ซ.

ในพื้นที่สูง..........................๒๐°—๒๒° ซ.

อุณหภูมิในฤดูหนาว (และหน้าแล้ง)

ในที่ราบธรรมดา................๒๕° ซ.

ในที่ราบสูง..........................๑๕° ซ.

มีพลเมืองผู้น่าสงสาร (คือพวกข่า) เป็นพวกเดียวกันกับพวกในแคว้นอันนัมตอนในอาศัยอยู่ในตามขอบนอกของเขมร ตามป่าดงและที่ราบสูงทางฝั่งซ้าย น. โขง พวกนี้มีชื่อเรียกต่าง ๆ กัน คือ

ทางใต้ ม. อัตตะบือ ระหว่าง น. เซโขง กับ เซสาน เป็นพวกบราโอ (Braos) และพนาร์ (Bamars) จาก ม. ขอนตุ่ม

ระหว่างเซสาน กับ น. ศรีปก เป็นพวกจาไรส์ (Jarais) อยู่ทางตอนเหนือกับพวกระแด (Rhadès) อยู่ทางตอนใต้

ต่อลงมาทางชายแดนเขมร—โคชินไชนา คือพวกมุง (Moung) และพวกสะเตียง (Stiengs) อาศัยอยู่

หมู่ชนดังกล่าวนี้มีอาชีพในการจับปลา ล่าสัตว์ป่า และเก็บพืชผลในป่า มากกว่าได้ผลประโยชน์จากการเลี้ยงสัตว์และทำนา (ซึ่งทำกันบนเขา)

การติดต่อระหว่างพื้นที่ส่วนนอกทางด้านตวันออก กับเขมรส่วนในมักไม่ค่อยมีการเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เพราะติดต่อกันได้ยากได้แต่อาศัยเรือแพไปมาในฤดูน้ำมากเท่านั้น การคมนาคมทางบกได้อาศัยพื้นที่ซอกเขาเลาะลัดไปจากลุ่มน้ำโขงไปทางตวันออก โดยใช้แนวลำน้ำต่าง ๆ ทางฝั่งซ้ายน้ำโขงเป็นทางเดิน คือ

— ทางเส้นหนึ่ง จากสตึงแตรง เลาะลัดไปตามลำเซ—โขงไปยังที่ราบสูงปลี—กู (Plie-ku)

— อีกทางหนึ่ง ผ่าน สามบ่อ (Sam bor) เลาะลัดไปตามลำน้ำศรีปกไปยัง บ. แม่ทวด

— อีกทางหนึ่ง อยู่ใต้ลงมา ออกจาก ม. กระแจะ ไปยังดจีริง (Djiing) ตรงไปยังฝั่งทะเล โดยผ่านสนูลและบูดอป (Snoul et Budop)

น้ำโขงตอนผ่านเขมร กับเขมรตอนกลาง

ข้อ ๒๕. น้ำโขงตอนผ่านเขมร วัดจากเหนือมาใต้ได้ระยะประมาณ ๕๐๐ กม. ใต้แก่งโขนลงมา ไม่มีสิ่งกีดขวางการเดินเรือทางฝั่งขวาของ น. โขง ไม่มีลำน้ำไหลมาบรรจบเลย เพราะเป็นที่สูง แต่ทางฝั่งซ้ายมีกิ่งน้ำมาบรรจบ ๒ สาย คือ เซ—โขง เซ—สาน และ น. ศรีปก ไหลมาบรรจบ ม. สตึงแตรง ลำน้ำโขงได้ถูกปะทะไว้ทางด้านตวันตกโดยเขาพนมไพร (Phnom Barai) ซึ่งเป็นเขาหินทรายกับพื้นที่เทือกเขาสูงเมลูพรีย์ (ซึ่งเป็นชายของทิวดงรัก) ตอนนี้ลำน้ำโขงขยายออกกว้างได้ทางเดียว คือทางฝั่งซ้ายเท่านั้น ลำน้ำนี้วัดได้กว้าง ๓—๔ กม. มีเกาะกลางน้ำใหญ่ ๆ หลายเกาะและต่อจากสตึงแตรงลงมา ลำน้ำขยายกว้างออกไปอีก ไหลผ่านเกาะที่มีขนาดใหญ่ขึ้นทุกที แล้วจึงไปถึงคุ้งน้ำเชี่ยว ที่ตำบลสามบ่อ (ซึ่งได้จัดการแก้ไขให้เดินเรือได้เรียบร้อยแล้ว)

ต่อจากนี้ลงไประดับน้ำในน้ำโขงสูงกว่าระดับน้ำทะเลเพียงเล็กน้อย และแยกออกเป็นอีกสายหนึ่ง ขนาดเท่า ๆ กับสายใหญ่ ในฤดูแล้งลำน้ำจะตื้นเขิน มีเกาะแก่งโผล่ขึ้นมาก มีหาดทรายใหญ่ยาวเหยียด เป็นที่อาศัยของนกทะเล หรือนกนางนวลเป็นจำนวนมาก

ต่อจาก ม. กระแจะลงไป ลำน้ำไหลผ่านพื้นดินตะกอน และไหลปัดไปทางตวันตกเป็นคุ้งใหญ่ เป็นระยะประมาณ ๑๐๐ กม. ต่อจากกำปงจามไปลงไปก็คือ สี่แยกแม่น้ำโขง ซึ่งมีกิ่งน้ำสายหนึ่งไหลจากทะเลสาปมาบรรจบ

พนมเป็ญ นครหลวงของเขมร ตั้งอยู่ตรงจุดร่วมสี่แยกน้ำโขงทางฝั่งขวา (คือสายหนึ่งแยกมาจากทะเลสาปทางเหนือ และอีกสายหนึ่งคือ น้ำบาสสัค พุ่งไปทางใต้) น้ำโขงตอนนี้ มีขนาดกว้างกว่า ๒ กม. และไหลลงสู่ทะเล โดยแยกออกเป็น ๒ สาย สายทางตวันออกคงเรียกชื่อว่าน้ำโขง สายตวันตก มีชื่อว่า น้ำบาสสัค ต่อลงไปทางใต้ พื้นที่ในลุ่มน้ำมีระดับต่ำ และลุ่มมากขึ้น แยกออกเป็นคลองซอยต่าง ๆ ระหว่างสายแม่น้ำแยกทั้ง ๒ นี้ พื้นที่เต็มไปด้วย หนองและบึง น้ำโขงและกิ่งแยกน้ำบาสสัค คงไหลขนานกันไปจนเข้าเขต โคชินไชนา

บริเวณทางเหนือและทางใต้ของพนมเป็ญ ในฤดูฝน พื้นที่ชายฝั่งแม่น้ำเป็นที่ลุ่มมีบึงและหนองมาก ชาวพื้นเมืองเรียกว่า “เบ็ง” ตามคันดินระหว่าง “เบ็ง” ต่าง ๆ เหล่านี้ น้ำจะท่วมก็ต่อเมื่อมีน้ำมากจริง ๆ ดังนั้น บนพื้นที่คันดินเหล่านี้จึงใช้ปลูกอ้อย ข้าวโภชน์ และฝ้ายได้ “เบ็ง” เหล่านี้อยู่กระจัดกระจาย ห่างกันบ้างใกล้กันบ้าง และบางแห่งตั้งอยู่ห่างไกลจากลำน้ำออกไปมาก ๆ ก็มี ตามบึงหรือหนองดังกล่าว มีหมู่บ้านของราษฎรที่ยกพื้นสูงตั้งอยู่ เมื่อน้ำลด ราษฎรจะพากันไปทำการเพาะปลูกกันตามชายหาด ซึ่งดินอุดมดี มียาสูบ ต้นละหุ่ง คราม และผัก ฤดูแล้งน้ำค่อย ๆ ลดลง ชาวบ้านพากันไปจับปลาในบึงเหล่านี้ แม้ไปมือเปล่าก็จับได้เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ตามพื้นที่ข้าง ๆ บึงดังกล่าวนี้ยังมีการทำนาเป็นการใหญ่อีกด้วย

พื้นที่ลุ่มน้ำโขงตอนนี้ มีชาวเขมรอาศัยอยู่เป็นส่วนมาก แต่ตอนใต้สตึงแตรงและ ม. กระแจะลงมา มีพวกจามอาศัยอยู่บ้าง (พวกนี้อพยพมาจากที่ราบสูงม้อย โดยหลบหนีพวกญวนมา)

ตามลำน้ำโขง มีเรือกลไฟ เรือสำเภาจีน และเรือสำปั้นแล่นไปมาตลอดเวลา ตามจดหมายเหตุของกรอสสิเอร์ (Grossier) ว่าแถวกำปงจามนั้น ลำน้ำโขงขยายออกกว้างมาก แต่ตอนเหนือสตึงแตรง พื้นที่ยกสูงขึ้นมาก ล้อมรอบลำน้ำไว้ให้อยู่ในวงจำกัด มีตลิ่งสูงประมาณ ๕๐ เมตร กั้นอยู่ในคุ้งน้ำใหญ่ กับมีหินผาโผล่สูงขึ้นและพื้นที่เต็มไปด้วยทิวของป่าไม้ จากสตึงแตรงถึงกระแจะเป็นชายป่าไผ่ใหญ่ กระแสน้ำไหลแรงในลักษณะน้ำไหลมารวมกันในลำน้ำที่แคบ

ภูมิประเทศตามฝั่งแม่น้ำ ตามคำบรรยายของกรอสสิเอร์กล่าวตามที่เห็นจากเครื่องบินว่า "ทิวทัศน์ของเขมรภาคกลางเป็นภาพที่น่าสลดและเศร้าใจ เพียงแต่ห่างออกไปจากคันดินที่ทำการเพาะปลูกตามขอบบึง ๑ กม. เท่านั้นก็เป็นที่รกร้างว่างเปล่า พื้นที่ดาระดาษไปด้วยกรวดหิน และเป็นหลุมเป็นบ่อตลอดไป พื้นที่ทำการเพาะปลูกได้จะมีเฉพาะตามริมตลิ่งชายฝั่งแม่น้ำเท่านั้นจึงเห็นเป็นแถบยาวเขียวชอุ่ม คดเคี้ยวไปตามคุ้งน้ำ ไปสุดสิ้นลงตอนที่พื้นดินเป็นหินทราย หมู่บ้านตั้งอยู่ลับตา สวนหมากเท่านั้นที่ทำให้สังเกตได้ว่าเป็นหมู่บ้าน ต้นไม้ดังกล่าวนี้มีลำต้นเล็กขาว มีใบเป็นกระจุกบาง ๆ ตอนยอดจึงทำให้เป็นเหมือนกับลูกศรที่เสียบอยู่บนพื้นธรณี ที่นาเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีขอบยาวเหยียดไปจนจดชายฝั่งของแม่น้ำ มองดูคล้ายกับพรมผืนใหญ่ปูลาดอยู่"

ลักษณะภูมิประเทศแถบทะเลสาป

ข้อ ๒๖. ในทางธรณีวิทยาสันนิษฐานว่า ดินแดนบริเวณนี้ เดิมเป็นอ่าวทะเลใหญ่ซึ่งได้ตื้นขึ้น ตอนที่ลึกนั้นคือทะเลสาปมีรูปยาวรีพื้นที่ระหว่างทะเลสาปกับน้ำโขงทางตวันตกเป็นพื้นทราย ยกเป็นพื้นสูงกับพื้นดินตะกอน

ทับถมเป็นวงรอบคล้ายมงกุฎที่ครอบอยู่ พื้นที่ค่อย ๆ ลาดลงทีละน้อย ๆ จนจดขอบฝั่งทะลสาป ชนิด ประเภทของดินในพื้นที่ตอนนี้ เป็นการยากที่จะจำแนกให้ละเอียดได้ ทางตอนใต้ของทะเลสาปติดต่อไปยังแคว้นโคชิน-ไชนานั้น พื้นฐานเป็นหินริโอไลท์และหินกราไนท์ และกล่าวได้ว่าเป็นเนื้อดินที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ ส่วนทางตวันตกเฉียงใต้ แถวกำปงชนัง ก็มีพื้นฐานเป็นแนวของหินริโอไลท์ และกราไนท์ เช่นเดียวกันด้วย

แม่น้ำต่าง ๆ ที่ไหลลงสู่ทะเลสาปมีชื่อเรียกกันว่า "สตึง......" สายที่สำคัญคือ

— **สตึง โพธิสัตว์** กำเหนิดมาจากเขาพนมพัน (สูง ๑,๐๐๐ ม.) เป็นทิวเดียวกับเทือกเขาช้าง ไหลลงสู่ทะเลสาป ตรง ม. โพธิสัตว์

— **สตึง ดนตรี และ สตึงสังเก** อยู่ทางเหนือถัดขึ้นไป กำเหนิดจากทิวเขาคาร์ดามอมส์ และพนมท่าเดช (สูง ๑,๑๑๘ ม.) สตึง สังเก มีกิ่งหนึ่งไหลแยกไปทาง ม. พระตะบอง กับอีกกิ่งหนึ่งแยกต่ำลงมาแล้วไหลลงสู่ทะเลสาปด้วยกันทั้งคู่

— **สตึง มงคลบุรี** เป็น อีกสายหนึ่ง ต้นน้ำเกิดจากประเทศไทย (บริเวณทางเหนือของเทือกเขาไพลิน) ไหลผ่านศรีโสภณ—มงคลบุรี

ระหว่างปอยเปตกับมงคลบุรี เป็นตอนสำคัญด้วยเป็นจุดรวมของลำน้ำต่าง ๆ หลายสาย เป็นพื้นที่ตอนที่ถนนและทางรถไฟตัดผ่านไปเชื่อมต่อกันระหว่างเขมรกับไทย ช่องปอยเปตนี้ติดต่อกับวัฒนาและเปิดกว้างออกในเขตประเทศไทย เป็นพื้นที่ระหว่างเทือกเขาคาร์มอมส์กับทิวเขาดงรัก อรัญญ-ประเทศเป็นสถานีรถไฟปลายของไทย

แม่น้ำสายต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ ไหลไปลงทะเลสาปทางด้านเหนือแทบทั้งสิ้น *ขอบทางเหนือ* พื้นที่แอ่งของเขมรมีทิวเขาพนมดงรัก (ซึ่งเป็นเขาหินทราย) กั้นไว้ตลอด ในพื้นดินตะกอนแถบนี้ มีเนินเขาหินทรายเล็ก ๆ เป็นจำนวนมาก (มีชื่อว่า "พนม") ตั้งคั่นอยู่ระหว่างลำน้ำ (สตึง) ต่าง ๆ ไว้เป็นตอน ๆ เป็น

แนวจากทิศเหนือไปใต้และพนมต่าง ๆ นี้มี

— พนมกะทิง (Phnom Khting)

— พนมทมิฬ (P. Thamin)

— พนมปูระ (P. Pour)

— พนมกูเลน (P. Koulen)

พนมกูเลนตั้งอยู่ทางเหนือ ม. เสียมราฐระหว่างสตึงตานาด กับสตึงชีเกรง นับว่าสำคัญกว่าพนมใด ๆ เพราะมีร่องรอยแสดงว่าครั้งโบราณพวกขอมได้สกัดเอาศิลาแลงไปประกอบสร้างปราสาทหินที่นครวัด (ซึ่งอยู่ห่างออกไปจากขอบเหนือของทะเลสาป ๑๒ กม.)

ทางตวันออกมีสตึงสโตงไหลลงสู่ทะเลสาปในฝั่งตรงกันข้ามกับ ม. โพธิสัตว์

ระหว่างเทือกเขาหินทรายเมลูพรีนั้นมีพนมพะไร (P. Barai) ตั้งอยู่ทางเหนือและพนมตาเบง (P. Tabeng) อยู่ทางใต้และลำสตึงเสน (Stung Sen) ไหลผ่านไปใกล้บริเวณปราสาทร้างที่สามบ่อไปผ่านกำปงทม (Kampong-Thom) และไหลไปทางใต้ลงสู่ทะเลสาปน้อยตรงบริเวณวีลเผือก (Veal Phuoc) และพื้นที่ตอนนี้ มีชื่อว่า “สน๊อกตรู” (Snoc Trou) หมายความว่าเป็น “ลานเลน”

บริเวณที่ดินตะกอนตามลุ่มน้ำต่าง ๆ รอบทะเลสาปนี้ ตอนใดที่ดอนเป็นที่โล่งแจ้ง และเป็นที่ลาดต่ำนั้นเป็นทุ่งนาแทบทั้งสิ้น

ตามขอบทะเลสาปเป็นป่าละเมาะและป่าน้ำท่วม ต่อไปทางตวันตกเฉียงใต้เป็นป่าใหญ่ตลอดไปจนถึงตอนกลางของทะเลสาปน้อย กับในพื้นที่ตอนในของ ม. กำปงชนัง และโพธิสัตว์

รูปร่างลักษณะของทะเลสาป ทะเลสาปทอดยาวอยู่ในทิศทาง “ตวันตกเฉียงเหนือ—ตวันออกเฉียงใต้”

พื้นน้ำคิดเป็นพื้นที่ได้ ๓,๐๐๐ ตาราง กม. ในตอนน้ำลด แต่ในหน้าน้ำพื้นน้ำจะขยายออกเป็น ๓ เท่าตัว

ทะเลสาปนี้มีทางไหลออกสู่น้ำโขงโดยลำน้ำแคบ ๆ ซึ่งในฤดูแล้งจะมีเกาะแก่งโผล่ขึ้นในคุ้งน้ำนั้นตลอด

ทะเลสาปแบ่งออกได้เป็น ๓ ตอนจากเหนือไปใต้ คือ

— ตอนวีลเผือก (หรือลานเลน) เป็นตอนที่ตื้นเขินในหน้าแล้ง พื้นที่เป็นโคลนเลนนี้ในหน้าแล้ง (ซึ่งมีชื่อว่าสน๊อกตรู) นี้จะโผล่ขึ้นมาคั่นทะเลสาปออกเป็นตอน ๆ

— ทะเลสาปน้อย (ยาวประมาณ ๓๕ กม. กว้าง ๒๕ กม.) เป็นตอนที่ปกคลุมไปด้วยพงหญ้า ในหน้าแล้ง ท้องน้ำลึกไม่เกิน ๗๐ ซ.ม.

— ทะเลสาปใหญ่ (ยาวประมาณ ๗๕ กม. กว้าง ๓๒ ซ.ม.) หน้าแล้งลึก ๐.๗๐—๑.๐ ม.

ในฤดูแล้งทะเลสาปส่วนต่าง ๆ ดังกล่าวนี้จะปรากฏว่ามีหาดทรายและชายเลนที่เต็มไปด้วยพงหญ้าพงแขมตลอด ทะเลสาปนี้ได้รับน้ำจาก น. โขงและลำสตึงต่าง ๆ ที่ไหลมาสู่โดยรอบ

ตอนกลางของทะเลสาปลึกประมาณ ๑๐ ม. เรือยนต์ เรือใบ และเรือสำปั้นแล่นไปได้จนถึง ม. โพธิสัตว์ มงคลบุรี ศรีโสภณ เสียมราฐ และกำปงทม

พื้นที่โดยรอบทะเลสาปนั้นเป็นป่าเสียประมาณ ๖,๕๐๐ เฮกตาร์สลับคั่นด้วยป่าละเมาะ

ในฤดูน้ำมากพื้นที่ป่านี้จะถูกน้ำท่วมถึงคบไม้ โผล่พ้นน้ำแต่ฉะเพาะกิ่งก้านและใบเท่านั้น ครั้นน้ำลดตะกอนต่าง ๆ ที่น้ำนำมาจะตกทับถมทำให้เป็นปุ๋ยที่ดีแก่การเพาะปลูกของชาวเขมร

ป่าน้ำท่วมรอบ ๆ ทะเลสาปนี้มีลักษณะขึ้นหนาทึบเบียดเสียดกันเป็นป่ามีคุณค่ามากมาย คือ นอกจากจะใช้ไม้ทำฟืนแล้วยังเป็นที่อาศัยของปลานานาชนิดอีกด้วย เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาที่ดี กล่าวได้ว่าเป็นแหล่งที่มีปลาเป็นจำนวนมากสำหรับการค้นคว้า และศึกษาในวิชามัจฉาวิทยา

รายได้จากการประมงประมาณอย่างหยาบ ๆ ในปีหนึ่ง ๆ ได้ปลาถึง ๑ แสนตัน ซึ่งคิดเป็นเงินได้ประมาณ ๕ ล้านเปียสต์

แคว้นโคชินไชนา

ข้อ ๒๗. แคว้นนี้ดูในแผนที่จะเห็นได้ชัดว่าตั้งอยู่ในลุ่มของแม่น้ำโขงกับแม่น้ำดงไนซึ่งเป็นแม่น้ำสายเล็กกว่าอีกสายหนึ่ง แม่น้ำโขงเมื่อไหลไปสู่ที่ราบต่ำเขมรแล้วก็ไหลต่อลงไปทางตวันออกเฉียงใต้ในพื้นที่ร่วนไม่เป็นโคกเนิน มีกิ่งแยกสายหนึ่งไหลไปเชื่อมต่อกับลำน้ำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและขุดขึ้นใหม่ ดินตะกอนที่น้ำพัดพามาตกในครั้งก่อน ๆ ทำให้งอกไปทางใต้ไปทับถมอยู่เรื่อย ๆ ตามแนวของเนินทรายเก่า ๆ ริมฝั่งทะเล กำลังของลมและแรงน้ำทะเลที่พัดมาจากตวันออกเฉียงเหนือ พุ่งไปทางตวันตกเฉียงใต้นั้นทำให้เกิดพื้นที่โคลนตมขึ้นที่แหลมข้าวเม่า เป็นรูปแหลมเหมือนดังปากนก

อาณานิคมโคชินไชนา มีพื้นที่ ๖๔,๐๐๐ ตาราง กม. มีพลเมืองถึง ๔,๕๐๐,๐๐๐ คน (ปี ๒๔๗๔)[๑] ความหนาแน่นของพลเมืองจึงเท่ากับ ๗,๖๓๑ ต่อ ๑ ตาราง กม.

พื้นที่มีลักษณะเป็นรูปสามเหลี่ยมใหญ่ ตอนฐานติดต่อกับพื้นแผ่นดินใหญ่ (กว้างประมาณ ๔๐๐ กม.) เขตต์แดนระหว่างเขมรกับโคชังจีนได้แบ่งกันตามข้อตกลงเป็นที่เรียบร้อย พื้นที่ดินตะกอนอยู่ในระหว่างบริเวณทางตวันออกของที่ราบสูงของแคว้นอันนัมเบื้องหลังและตามชายทิวภูเขาอันนัมพื้นที่ทางด้านทะเลจีนนั้น แม่น้ำดงไนและแม่น้ำโขงเท่ากับเป็นแนวทางอันยาวที่น้ำพัดพาเอาโคลนตมไปกองไว้ ทำให้เกิดเป็นแหลมซัง—จักส์ (St

---

(๑) แต่ใน พ.ศ. ๒๔๗๙ มี ๔,๖๒๐,๐๐๐ คน

Jacques) และแหลมข้าวเม่า พื้นที่ตอนนี้มีลักษณะโดยทั่วไปเหมือนดังรูปใบตาลที่วางลงพื้นน้ำ พื้นที่โคลนตมของแหลมข้าวเม่าที่ยื่นไปทางใต้นั้นกระแสน้ำทะเลที่พุ่งมาจากทางตวันออกเฉียงเหนือได้ค่อย ๆ กัดเซาะออก แต่ก็ได้โคลนตมมาจากแม่น้ำมาชดเชยจึงทำให้พื้นที่เกิดงอกขึ้นทางด้านอ่าวไทย แหลมนี้จะโค้งออกทางอ่าวรักยา (Rach Gia) กับแหลมโต๊ะ (Cap de Table) ซึ่งเป็นฝั่งที่ตื้น กล่าวในส่วนรวมแล้ว แคว้นนี้ตั้งอยู่ในระหว่างป่าไม้ชายฝั่งทะเลที่น้ำท่วม กับป่าบนเนินเขา กับในที่ราบสูงทางตวันออกเฉียงเหนือ จึงทำให้มีสภาพเป็นพื้นที่ทุ่งโล่งร้อนแบบสะวานา หรือทุ่งสแตปป์ เป็นพื้นที่น้ำจืดท่วมบ้าง น้ำทะเลท่วมบ้างสลับกันไป พื้นที่เต็มไปด้วยแม่น้ำลำคลอง และมีการทำนาอย่างมากมาย เป็นพื้นที่ซึ่งชาวญวนได้ชัยชนะและเข้าครอบครองโดยอพยพพลงมาจากตวันออกเฉียงเหนือ ตามเส้นทางอันยาวเหยียดของถนนสายมันดารินที่ทอดขนานกับชายฝั่งทะเลจีน

ราษฎรเป็นญวนแท้ ๆ มีประมาณ ๓,๗๘๐,๐๐๐ คน (ประมาณ ๓/๔ ของคนทั้งหมด) เป็นชาวยุโรปเสีย ๑๖,๐๐๐ คน มีพวกม้อยอยู่ในที่ราบสูงทางตวันออกเฉียงเหนือและทางตวันออก ประมาณ ๖๗,๐๐๐ คน กับชาวจาม (ที่ญวนขับไล่ไปจากพื้นที่ชายทะเลของแคว้นอันนัมใต้นั้น แบ่งออกเป็นสองพวก) มีจำนวน ๘,๐๐๐—๙,๐๐๐ คน อาศัยอยู่ในพื้นที่ไม่ไกลจากแคว้นเขมรนัก คือในพื้นที่ระหว่างต้นน้ำตอนเหนือของแม่น้ำไวโกสายตวันออกกับในระหว่างลุ่มแม่น้ำไซ่ง่อน และแม่น้ำสองเบอ (Song Be) นอกนี้ชาวเขมรยังคงมีเหลืออยู่บ้างในแคว้นนี้ ได้รวบรวมกันอยู่ทางตวันออกเฉียงเหนือ ในตอนกลางของลุ่มน้ำระหว่างทะเล แม่น้ำสองโกชวน (Song Co-Chuan) กับแม่น้ำบัสสัก ทางใต้ ม. กันเถ่อ (Can Tho) และทางเหนือ ม. ตรานินห์ ตลอดในพื้นที่ตอนกลางและตามเกาะปลายแหลมข้าวเม่า นอกจากนี้ยังมีอยู่ในพื้นที่แหลมทางใต้ ม. ลอง—ซูเยน อีกบ้าง รวมทั้งสิ้นมีจำนวนไม่ต่ำกว่า ๓๓๐,๐๐๐ คน อนึ่งชาวจีนที่เป็นกสิกร เรียกว่า พวก "มิน—เหือง" (Men

Huong) ซึ่งได้อพยพมาอยู่แต่ศตวรรษที่ ๑๗ พวกนี้รูปร่างลักษณะดูไม่ผิดแปลกไปกับญวน มีจำนวนประมาณ ๗๓,๐๐๐ คน งานธุระกิจสำคัญต่าง ๆ เช่นในการพาณิชย์ การอุตสาหกรรม การเงิน ส่วนมากอยู่ในกำมือชาวจีนทั้งสิ้น เช่นที่เมืองเจอเลิน (Cholon) และในย่านกลางของเมือง หรือในชุมนุมใหญ่ ๆ พวกจีนมีทั้งสิ้นประมาณ ๒๐๕,๐๐๐ คน ชนชาติอื่นนอกจากนี้ มีชาวอินเดียและมลายูบ้างเล็กน้อย

สภาพลมฟ้าอากาศ กล่าวได้ว่าความชื้นและความร้อนของอากาศในตอนที่ราบจะคล้ายคลึงกับในพื้นที่แถบเส้นศูนย์สูตร จึงเหมาะสำหรับทำกสิกรรมมาก แต่ไม่ค่อยเหมาะสำหรับผู้คน (ชาวยุโรป) จะอาศัยอยู่

ตามสถิติของสถานีตรวจอากาศที่ ม. ไซ่ง่อน ปรากฏว่าลมฟ้าอากาศในโคชินไชนามีสภาพคล้ายคลึงกับแถบเส้นศูนย์สูตรและอยู่ในย่านอิทธิพลของลมมรสุมและทะเล ตามรายการแสดงการเปลี่ยนแปลงของลมฟ้าอากาศเฉลี่ยภายในรอบปี ณ ที่ตรวจอากาศปรากฏว่าความร้อนจากบริเวณเส้นศูนย์สูตรได้แผ่เข้ามาทางแหลมข้าวเม่า ทางฝั่งทะเลโคชินไชนาและผ่านเข้าไปสู่เขมรทางอ่าวไทยด้วย

อุณหภูมิ	เฉลี่ยภายในรอบปี	= ๒๗.๖° ซ.	(ที่ไซ่ง่อน)
ขีดสูง	เฉลี่ยภายในรอบปี	= ๓๒.๐° ซ.	(ที่ไซ่ง่อน)
ขีดต่ำ	เฉลี่ยภายในรอบปี	= ๒๒.๑° ซ.	(ที่ไซ่ง่อน)
ขีดหนาว	เฉลี่ยภายในรอบปี	= ๘.๖° ซ.	(ที่ไซ่ง่อน)

เดือนที่ร้อนและหนาวมาก

ขีดสูง (เม.ย.)	= ๒๙.๗° ซ.
ขีดต่ำ (ธ.ค.)	= ๒๖.๐° ซ.
เฉพาะภายในระยะที่หนาวจัด	= ๓.๗° ซ.

ตามตัวเลขนี้จะเห็นได้ว่าอุณหภูมิมีการเปลี่ยนแปลงน้อยและอยู่ในเกณฑ์ร้อน ในเดือน เม.ย. จะร้อนจัดมากบางปีอุณหภูมิขึ้นถึง ๓๔.๘° ซ.

(และมีขีดสูงสุดถึง ๔๐° ซ.) เป็นฤดูที่ชาวยุโรปต้องเดือดร้อนกันมาก เดือนที่อากาศร้อนจัดอีกเดือนหนึ่งคือ เดือน ส.ค. แต่ค่อยยังชั่วลงบ้างเล็กน้อยด้วยมีฝนตก ในตอนฤดูหนาว (ใน ม.ค.) อุณหภูมิลงถึง ๒๑° ซ. (อุณหภูมิต่ำสุดเท่ากับ ๑๔° ซ.)

ลมมรสุมที่พัดเข้ามาสู่พื้นที่ทางใต้ของแหลม แบ่งออกเป็น ๒ ฤดู คือ

ฤดูแล้งอากาศร้อน (ระหว่าง ธ.ค.—เม.ย.) เป็นไปโดยอำนาจของลมมรสุมที่พัดมาจากพื้นที่ภายในทวีป

ฤดูร้อนและฝนตก (ระหว่าง พ.ค.—ต.ค.) เป็นไปโดยอำนาจของลมมรสุมทะเล และเนื่องด้วยแคว้นนี้อยู่ใกล้กับเส้นศูนย์สูตร จึงมีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องฝนตกมากด้วย ซึ่งเรื่องนี้จะเห็นได้จากสถิติจำนวนฝนที่ตกเป็นจำนวนมาก ๒ ครั้ง ที่ตกเป็นจำนวนไล่เรี่ยกันเนื่องจากเหตุที่อยู่ใกล้เขตต์ศูนย์สูตร จึงพลอยทำให้ฝนชุกและปะปนกับฝนของมรสุม แต่ก็แยกกันออกได้ว่ามักจะเป็นไปตาม *วิถีของมรสุมแห่งฤดูร้อน* เป็นส่วนมาก จำนวนฝนที่ตกชุกครั้งแรกของปี ที่ไซ่ง่อน คือ ใน มิ.ย. (๓๓๙ ม/ม.) และตกมากในครั้งที่ ๒ ใน ก.ย. (๓๔๕ ม/ม.) เดือนที่มีฝนตกน้อยคือ ม.ค. (๑๗ ม/ม.) และ ก.พ. (๓ ม/ม.) และเมื่อรวม *จำนวนเฉลี่ยทั้งปี* จะเท่ากับ ๒.๐๒๒ ม/ม.

ตารางแสดงจำนวนฝนตก ม/ม.

ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.	รวมทั้งปี
๑๗	๓	๑๖	๔๑	๒๑๒	๓๓๙	๓๐๙	๒๘๔	๓๔๕	๒๘๐	๑๑๓	๖๓	๒,๐๒๒

ที่ไซ่ง่อนมีฝนตก ๑๔๘ วัน ใน มิ.ย. มีวันตกชุกถึง ๒๑ วัน และใน ก.ค. ๒๒ วัน และใน ส.ค. กับ ก.ย. เดือนละ ๒๑ วัน ใน ต.ค. ๒๕ วัน ในระยะเวลาที่ฝนตกชุกนี้ในเวลาบ่ายเมื่อพระอาทิตย์คล้อยต่ำในอากาศซึ่งมีไอน้ำเป็นจำนวนมากลอยขึ้นไป ทำให้ฝนตกใหญ่ในเมื่ออุณหภูมิลดต่ำลง ในตอนที่ฝนแล้ง (ม.ค. ก.พ. และ มี.ค.) ที่บริเวณแถว ม. ไซ่ง่อนจะมีฝนตกเพียง ๑—๒

ครั้งเท่านั้น พื้นที่ทางเหนือขึ้นไปมีจำนวนฝนรวมทั้งปี และความชื้นเกือบคงที่และคล้ายคลึงกับที่บริเวณชายฝั่งทะเล อุณหภูมิขึ้นสูงในตอนที่มีต้นไม้มากและอากาศชื้นมากด้วย โดยทั่วไปอากาศไม่เหมาะแก่สุขภาพสำหรับคนในโซนอบอุ่น ชาวยุโรปจะต้องระมัดระวังในการรักษาตัวอย่างเคร่งครัด ต้องป้องกันโรคที่เกี่ยวกับหลอดลม ลำไส้ และกะเพาะอาหาร ต้องใช้น้ำต้มหรือน้ำสะอาด ต้องกินควินินป้องกันไข้ไว้เสมอต้องระวังแสงแดดอันแรงกล้า ต้องระวังยุงกัด และงดดื่มสุรา จะต้องต่อสู้กับโรคโลหิตจางและความอ้วน (เพราะร่างกายเหลือเฟือจากอาหารที่กิน) การนี้จะต้องออกกำลังกาย ในฤดูร้อนควรไปพักตากอากาศที่ ม. ลาดัท หรือเดินทางกลับไปพักผ่อนยังประเทศที่มีอากาศอบอุ่นเสียชั่วคราว

แคว้นโคชินไชนา แบ่งออกได้เป็น ๓ ตอน คือ

— โคชินไชนาตวันออก

— โคชินไชนากลาง

— โคชินไชนาตวันตก

ข้อ ๒๘. **โคชินไชนาตวันออก** คือพื้นที่ใหญ่ในที่แอ่งของลุ่มแม่น้ำดงไน แม่น้ำไวโกสายตวันออกและตวันตก กับพื้นที่ตอนในเชื่อมต่อกับลุ่มแม่น้ำโขง ในครั้งโบราณสันนิษฐานว่าแม่น้ำไวโกทั้ง ๒ กิ่งนี้คงเป็นสายแยกของแม่น้ำโขงมาก่อนซึ่งต่อมาสายน้ำใหญ่เปลี่ยนทางไปทางตวันตก โคชินไชนาตวันออกมีพื้นที่อยู่ทางใต้ที่ราบสูงอันนัมใต้ ในเขตของแขวงธู—ดอ—มต (Thu Dan Mot) เบียนหั้ว (Bien Hoa) และบาเรีย (Baria) ในพื้นที่แอ่งตอนเหนือของลุ่มน้ำไซ่ง่อน แม่น้ำสองเบอ แม่น้ำดงไน กับแม่น้ำละญาต่อไปทางแถบเหนือและทางตวันออก พื้นที่มีลักษณะเป็นพื้นที่สูง มีเขาแหลมรูปฝาชี และเป็น "ดินแดนพวกม้อย"

ตอนระหว่างแม่น้ำสองเบอ แม่น้ำดงไน กับแม่น้ำละญานั้น เนื้อดินมีลักษณะเป็นดินหินทรายในยุคที่ ๒ (ตรีอัส เรห์เตียน และ ลิอัส อยู่ตอนใน)

แถวใกล้ ๆ ที่ราบสูงอันนัมใต้ เป็นป่าใหญ่ที่มีต้นไม้ชนิดมีค่า เป็นแนวไปถึง ม. บูดอป (Budob) ทางต้นแม่น้ำสองเบอ และมีตลอดไปจนถึงบริเวณต้นน้ำดงไน แม่น้ำละญาและแก่งน้ำตก เตรียน (Trian) ด้วย ในพื้นที่โดยทั่ว ๆ ไป มีต้นไม้พุ่มเล็ก ๆ ขึ้นปกคลุมตลอด มีทุ่งหญ้าโล่งเตียนและมีป่าไม้เตี้ย ๆ สลับกันไป

ภูเขาในพื้นที่ตอนนี้ไม่สูงมาก เช่น ภูเขานุยออง (Nui Ong) ที่สูง ๑,๓๐๒ ม. นั้นตั้งอยู่ริมแม่น้ำละญา แต่ก็อยู่ในเขตต์ของแคว้นอันนัม เขายอดสูงสุด คือยอดนุยชัวชุน (Nui Chua Chun) สูงเพียง ๘๓๘ ม. อยู่ทางใต้ น. ละญา ซึ่งเป็นทิวขนานไปกับทางรถไฟและถนนสายแมนดาริน ทางเหนือมีภูเขา นุยบารา (Nui Bara) สูง ๗๓๒ ม. ตั้งอยู่ริมแม่น้ำสองเบอ (ทางใต้ ม. บูดอป) เขาอื่น ๆ ส่วนมากสูงประมาณ ๔๐๐—๖๐๐ เมตร์ เป็นพื้นที่เหมาะสำหรับการล่าสัตว์ โดยมีทุ่งหญ้าอันกว้างใหญ่ มีป่าโปร่งอันเป็นที่อาศัยของสัตว์ป่า (มีช้าง กวาง หมูป่า วัวป่า) เป็นอันมาก หุบเขาตอนเหนือของแม่น้ำละญา ซึ่งติดต่อเข้าไปยังเขตต์ของแคว้นอันนัมก็เป็นที่ ๆ เหมาะสำหรับการล่าสัตว์ด้วยเหมือนกัน

ราษฎรในพื้นที่ตอนเหนือเป็นพวกม้อย แบ่งออกเป็น ๒ พวกใหญ่ มี พวกติโอมา (Tio ma) และเชมา (Chema) อาศัยอยู่ในลุ่มแม่น้ำดงไนตอนกลาง ภายในพวกนี้ยังแบ่งออกเป็นหลายพวกย่อย ๆ อาทิ พวกตราโอ (Trao) บูลู (Bulu) โร (Ro) และ คอป (Cop) ส่วนทางเหนือขึ้นไปมีพวกสะเตียง (Stieng) อาศัยอยู่ในลุ่มน้ำสองเบอ พวกม้อยนี้เป็นอิสสระเต็มที่ เป็นนักต่อสู้อย่างป่าเถื่อน มีอยู่ทางชายแดนต่อกับเขมรมาก พวกนี้ได้เคยมีอำนาจในดินแดนส่วนนี้ แต่ปัจจุบันก็ยังคงเหลืออยู่ในพื้นที่ภูเขาของแคว้นโคชินไชนาทางด้านตวันออกประมาณ ๖๗,๐๐๐ คน พวกม้อยเป็นพรานที่มีฝีมือยิงหน้าไม้ได้แม่นยำมาก ทำแร้วดักสัตว์เก่ง มีอาชีพด้วยการล่าสัตว์ จับปลาและมีอาชีพในป่าดง การเพาะปลูกมีทำบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ โดยการเปิดป่าทำนาบนภูเขา

ซึ่งเรียกว่า "ไร่" พืชผักที่ปลูกมี ฟัก ข้าวโภชน์ ถั่วแดง เรือนที่พักอาศัยทำอยู่อย่างหยาบ ๆ พวกนี้มักจะทิ้งไร่เก่าของตนไปเปิดที่เป็นไร่ใหม่โดยไม่กลับที่เดิมอีก หรือละทิ้งที่เก่าไปง่าย ๆ ในเมื่อระแวงว่าผีป่าจะมาทำร้ายพวกนี้เป็นพวกกึ่งพเนจร ตามที่พักอาศัยจะไม่ปรากฏว่าได้ปลูกต้นไม้มีผลกินได้ไว้เลย การเลี้ยงสัตว์ก็ไม่ค่อยทำกัน การอุตสาหกรรมในครอบครัวมีการทอผ้าฝ้าย สานเสื่อ สานกะบุงตะกร้า และทำหม้อดินอย่างหยาบ ๆ พวกนี้ใช้วิธีแลกเปลี่ยนโดยนำสิ่งของที่ตนมีเล็กน้อย สัตว์ที่เลี้ยงไว้หรือที่จับได้ไปแลกกับสิ่งของมีเกลือ ยาสูบและเสื้อผ้า ในพื้นที่แถบนี้ จำนวนพลเมืองนับว่าน้อยมาก (ก่อนที่พวกญวนจะอพยพลงมาอยู่ที่นี้) พวกม้อยผู้น่าสงสารนี้ทางอาณานิคมได้ช่วยเหลือโดยจ้างเข้าเป็นลูกมือทำงานในไร่กสิกรรมตามแผนใหม่ ซึ่งได้เปิดขึ้นทางแถบตวันตกเฉียงใต้บ้างเป็นจำนวนไม่มากนัก (เมื่อก่อนสงครามโลกครั้งที่ ๒ เล็กน้อย)

ตอนต่อจากกิ่งน้ำดานินห์ (Da Ninh) และกิ่งน้ำดาดัง (Da-Dung) ที่ไหลมารวมกันเป็นแม่น้ำดงไน พื้นที่จะมีรูปเป็นแนวโค้งไปยังแอ่งแม่น้ำละญา มีทางน้ำเล็ก ๆ เชื่อมต่อกันในระยะ ๖๐ กม. ซึ่งไม่ได้ประโยชน์อะไรนัก ต่อลงไปอีกเป็นตอนธารน้ำเชี่ยวและไปสิ้นสุดตรงแก่งน้ำตกเตรียน (Trian) ต่อลงมาอีกจึงใช้เดินเรือได้ ตอนเหนือแก่งน้ำตกเตรียนนั้น แม่น้ำละญา ไหลมาบรรจบแม่น้ำดงไน ต่อลงมาทางใต้อีก แม่น้ำสองเบอ (ไหลมาจากที่ราบทางเหนือ) ก็ไหลมาร่วมแม่น้ำดงไนอีกสายหนึ่ง

พื้นดินตอนใต้ลุ่มแม่น้ำละญา และตอนกลางลุ่มแม่น้ำสองเบอนั้นมีผิวดินเป็นทางของหินบาสซอลต์ พื้นที่ในตอนกลางนี้เป็นป่าไม้เล็ก ๆ เป็นแนวจาก ม. บาเรีย (Baria) ไปยังเขตต์เหนือของโคชินไชนาและเขมร มีลักษณะเป็นเนินและที่ราบสูง มีลำธารทั้งที่มีน้ำตลอดปีและที่แห้งในฤดูแล้ง พื้นดินมีสีแดงซึ่งเป็นส่วนผสมของหินบาสซอลต์ เป็นดินเหนียวอุดมดี มีความชุ่มชื้นเพียงพอ จึงเหมาะสำหรับการทำสวนยางมาก พื้นดินสีแดงเหมาะ

สำหรับการทำสวนยางในแถบเหนือนี้แบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือ ตอนลุ่มแม่น้ำดงไนตอนใต้เป็นแนวตลอดฝั่งทะเล ม. บาเรียจากซเยน—ม็อก (Xuyen—Moc) ด้านใต้แยกไปทางเหนือจนถึงแควแยกของแม่น้ำดงไน กับอีกตอนหนึ่งในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำละญาตอนใต้ สวนยางดังกล่าวทั้ง ๒ แห่งนี้เป็นสมบัติของกองการเกษตรแห่งอาณานิคมฝรั่งเศส ในแถบนี้พื้นที่มีระดับสูงระหว่าง ๕๐—๒๐๐ เมตร ต่อขึ้นไปทางเหนือของพื้นที่ลุ่มแม่น้ำละญา พื้นดินยังคงมีลักษณะเป็นดินแดงตลอดไป ในพื้นที่ลุ่มน้ำสองเบอตอนใต้ก็เป็นพื้นที่เหมาะแก่การทำสวนยางเช่นเดียวกันด้วย พื้นที่ดินแดงอันมีค่าของแคว้นโคชินไชนานี้มีรวมทั้งสิ้นประมาณ ๔๐๐,๐๐๐ เฮกตาร์

ในพื้นที่เดลต้าซึ่งเป็นดินตะกอนเก่าแก่ในตอนกลางของแคว้นโคชินไชนาตอนที่ราบต่ำนั้น ที่ดินเป็นดินหินทราย ไม่ค่อยเหมาะสำหรับการทำสวนยางนัก เป็นดินที่อุดมน้อยกว่าดินแดง ต้องใช้ปุ๋ยมาก และตอนใกล้กับไซ่ง่อนก็มีการทำไร่กสิกรรมกันบ้าง โดยการเข้าจับจองของบุคคลและคณะผู้มีทุนรอนแต่การเปิดไร่ดังกล่าวมีเป็นจำนวนจำกัด เพราะขาดแรงงาน และการดำเนินกิจการในพื้นที่ดินหินทรายเหล่านั้นต้องใช้ทุนรอนอย่างมากด้วย

แม่น้ำดงไน ตอนใต้แก่งน้ำตกเตรียนลงมาใช้เดินเรือได้ เริ่มแต่ ม. เบียนหั้ว (ที่ตั้งกองบินทหาร) ไปจนถึงตอนยอดของพื้นที่เดลต้า ต่อไปทางตวันตก แม่น้ำไซ่ง่อนไหลขนานกับแม่น้ำสองเบอ ต้นของแม่น้ำไซ่ง่อนเกิดจากที่ราบสูงหอน—กวาน (Hon Quan) ซึ่งเป็นถิ่นที่อยู่ของพวกจามที่หลบหนีพวกญวนไปจากชายฝั่งทะเล หลังจากที่พ่ายแพ้และเสียบ้านเมืองแก่พวกญวนแล้ว ในลุ่มน้ำไซ่ง่อนตลอดจนในพื้นที่ลุ่มแม่น้ำไวโก ทั้งสองสายนั้นมีระดับสูงจากระดับน้ำทะเลเล็กน้อย ฉะนั้น จึงมีน้ำขึ้นและน้ำลงตลอดไปจนถึงต้นน้ำทั้ง ๓ สายนี้ ตอนต่ำลงไปจาก ม. ธูดอมต แม่น้ำไซ่ง่อนจะลึก ๑๘ เมตร และมีลำน้ำแยก ๒ สาย คือ คลอง อาวาลางซ์ (Canal de l' Avalanch) ซึ่ง ม. ไซ่ง่อนตั้งอยู่บนคลองนี้ กับคลองจีน (Arroyo Chinois)

เป็นที่ตั้งของ ม. เจอลิน (โชลอง) ซึ่งเต็มไปด้วยชาวจีน ต่อลงไปทางใต้มีท่าเรือใหญ่ ๆ สำหรับกิจการของทหารและการค้าทางทะเลตั้งอยู่ในแม่น้ำสายนี้ ท่าเรือในแม่น้ำตั้งอยู่ในคลองจีน(Arroyo Chinois) ในคลองเบอริเวชัน (Canel de Berivation) และคลองดูเบลอมองต์ (Canal de Doublement) และในคลองซอยอีก ๓ คลอง (แยกจากคลองจีน) ด้วยแม่น้ำไซ่ง่อนไหลไปรวมกันกับแม่น้ำดงไนตอนปากน้ำที่เปิดกว้าง ตอนใต้แม่น้ำไซ่ง่อนลงไปเป็นแม่น้ำรวมสายใหญ่ที่เรือเดินสมุทรเข้าออกได้สดวกจนถึงท่าเรือที่ตั้งในแม่น้ำได้ ตอนปากน้ำมีแม่น้ำเล็ก ๆ อีก ๑ สาย คือ แม่น้ำสัวรับ (Soirup) และแม่น้ำไวโก ทั้งสองสายก็ไหลมาร่วมในตอนใกล้จะสู่ทะเลนี้ด้วย การพัดพาเอาดินโคลนตมของกระแสน้ำในแม่น้ำดงไน ได้ทำให้ตอนปากน้ำเกิดเป็นแผ่นดินงอกตื้นเขินขึ้น ระหว่างปากน้ำสัวรับกับแหลมซังต์จักส์ตอนหนึ่ง และต่อไปจนถึงเกาะกันเจียว (Can-Gio) อีกตอนหนึ่ง พื้นที่เดลต้าลุ่มน้ำดงไนเป็นพื้นที่กึ่งน้ำจืดท่วมกับน้ำทะเลขึ้นถึง มีลักษณะเป็นที่ลุ่มเป็นบึงหนองตลอดจึงทำนาได้ ในตอนที่น้ำจืดและน้ำทะเลปะปนกันนี้เป็นพื้นที่กว้างใหญ่เต็มไปด้วยต้นไม้น้ำและต้นโกงกาง

อนึ่ง เส้นชั้นน้ำลึกของทะเล ชั้น ๑๐ ม. ๒๐ ม. และ ๓๐ ม. อยู่ห่าง ๆ กันตรงบริเวณแหลมซังต์—จักส์ และแหลมไทวัน (ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาในทิวเขาอันนัม) ทางตวันออกเฉียงเหนือไปจนถึงชายแดนต่อกับแคว้นอันนัมนั้น ชายฝั่งทะเลเป็นหาดทรายกว้างใหญ่อยู่ระหว่างป่าไม้ตามชายฝั่งซึ่งป่านี้ค่อย ๆ ถูกคนทำลายร่อยหรอไปเรื่อย ๆ

ข้อ ๒๙. **โคชินไชนากลาง** เป็นพื้นที่อยู่ในระหว่างแม่น้ำไวโกทั้ง ๒ สาย ใกล้ชายแดนเขมรทางเหนือ แม่น้ำโขงอยู่ทางตวันตกและทางใต้ต่อไปเป็นทุ่งต้นกกตลอด พื้นดินเป็นโคลนและเป็นที่ราบ ซึ่งติดต่อกันเป็นผืนใหญ่สุดลูกหูลูกตา มีเป็นโคกเนินบ้างเล็กน้อย ซึ่งเป็นเนินทรายขาวเป็นแนวยื่นเข้าไปในบริเวณเยี๋ยงเรียกว่า “เนินเยี๋ยง” (Giong) พื้นที่นี้สันนิษฐาน

ว่าเป็นตอนที่อยู่ริมฝั่งทะเลมาก่อน แต่ก็หาร่องรอยได้ยาก ตามเนินทรายเตี้ย ๆ เหล่านี้เป็นแหล่งมีน้ำคล้ายในทะเลทราย (Oasis) ซึ่งมีพลเมืองผู้ยากจนไปตั้งเคหะสถานอยู่ใกล้ ๆ บ้าง ต้นไม้ที่ขึ้นในทุ่งที่เป็นที่ลุ่มตอนนี้ส่วนมากเป็นต้นกกแทบทั้งนั้น มีชนิดลำต้นกลมเกลี้ยง (แต่ละต้นสูงไม่น้อยกว่า ๑ เมตร) กับชนิดลำต้นแบน (ยาวถึง ๒ เมตร) ขึ้นเต็มไปหมด ตลอดจนในลำน้ำลำคลองก็มี จึงทำให้กีดขวางแก่การสัญจรไปมา พื้นที่ที่ทอดทิ้งไว้อย่างกว้างขวางนี้ดูเขียวชะอุ่มไปตลอดเป็นตอนที่มีผู้คนน้อย ราษฎรส่วนมากมีอาชีพด้วยการประมงตลอดทั่วไปในลำน้ำไวโกทั้ง ๒ สาย การเพาะปลูกมีทำเล็ก ๆ น้อย ๆ โดยทำในพื้นที่ผืนเล็กที่ยกพื้นให้สูงขึ้น ซึ่งการนี้จะต้องระมัดระวังในเรื่องการระบายน้ำอย่างที่สุด

ตอนใกล้ชายแดนเขมร แม่น้ำโขงไหลผ่านไปในโคชินไชนาโดยแยกเป็น ๒ สาย พุ่งไปทางตวันออกเฉียงใต้ กิ่งแม่น้ำโขงสายแรกผ่าน ม. ซาเดก (Sadec) ไปยัง ม. วินหลง (Vinh Long) แล้วแยกออกเป็น ๕ สาย จากตวันตกไปทางตวันออก คือ

๑) สอง โก—เชียน (Song Co Chien)

๒) สอง ฮำ เหลือง (Song Ham Loung)

๓) สอง บา—ไล (Song Ba Lai)

๔) สอง กัว—ได (Song Cua Dai)

๕) สอง มิธ่อ (Song My Tho)

และตอนใต้ลงไปอีก มีกิ่งแยก สอง กัว—เตียว (Song Cua Tieu)

ทางตวันออกของ ม. บาสสัคเป็นย่านคมนาคมติดต่อกับแม่น้ำโขงตอนใน โดยมีคลองซอยขุดหลายสาย ในลำน้ำต่าง ๆ นี้ มีเมืองท่าสำคัญ ๆ คือ ม. โชดก (Chau Doc) ม. ลอง ซูเยน (Long Xuyon) และ ม. กันถ่อ (Can Tho) กิ่งแม่น้ำโขงได้แยกพื้นดินออกเป็นเกาะหลายเกาะ ตอนปากน้ำกว้างถึง ๓๐ กม. ระหว่างกิ่งน้ำต่าง ๆ นี้ เกิดเป็นพื้นที่เดลตาผืนใหญ่ขึ้น คือเท่ากับ

เป็นส่วนรวมของเกาะที่ล้อมรอบไปด้วยแม่น้ำ มุมแหลมของพื้นเดลตาอยู่ทางตวันตกเฉียงเหนือ และฐานอยู่ทางปากน้ำ ตามริมตลิ่งของฝั่งแม่น้ำ มีคันดินยกสูงกันน้ำท่วม

ซากดินตามแถบชายฝั่งทะเลเป็นดินทราย มีดินโคลนใหม่ ๆ ที่น้ำพามาทับถมไว้ ใช้เป็นที่ทำนาได้ ในทุ่งเยี๋ยงนั้นที่ดินนับว่าอุดมดี มีวัชชะพืชนานาชนิดเพราะได้รับปุ๋ยและสิ่งหมักหมมจากน้ำทะเล พื้นที่จึงปกคลุมไปด้วยต้นไม้ที่ขึ้นเอง และที่ราษฎรปลูกขึ้นจะมีฝ้าย ยาสูบ อ้อย ต้นคราม ต้นป่าน หม่อน และต้นไม้มีผลกินได้

ตามทางที่ตัดคดเคี้ยวผ่านไปในทุ่งเยี๋ยงนี้ ตอนใดที่มีพระเจดีย์ มีรั้วไม้ไผ่ล้อมอยู่แสดงว่าที่นั้นคือหมู่บ้าน ในพื้นเยี๋ยงนี้มีลักษณะโปร่ง ๆ มีสวนต้นไผ่ ต้นกล้วย เป็นพื้นที่เปลี่ยนแปลงสภาพไปตามฤดูกาล คือในฤดูแล้งต้นไม้ต่าง ๆ จะเหี่ยวแห้ง ครั้นในฤดูฝนก็กลับชุ่มชื้นขึ้นพื้นที่เขียวชะอุ่ม และเต็มไปด้วยข้าวพอถึงฤดูเกี่ยวข้าวก็ดูเหลืองตลอดไป ดังนี้เป็นลักษณะหมุนเวียนของภูมิประเทศ อนึ่งพื้นที่ตอนนี้ยังมีแม่น้ำลำคลองเป็นอันมาก ซึ่งมีเองตามธรรมชาติและที่ขุดขึ้น มีน้ำขึ้นลงตลอดลำน้ำ ๒ ครั้งใน ๒๔ ชั่วโมง ในคลองเล็ก ๆ จะดูเป็นการเอิกเกริกโดยที่มีเรือขึ้นล่องขวักไขว่ ลำน้ำลำคลองดังกล่าวนี้ เมื่อฝนตกชุกยังระบายน้ำที่มากเกินต้องการให้ไหลออกสู่ทะเลได้ด้วยเกาะเล็ก ๆ ที่น้ำท่วม และที่อยู่ตามฝั่งแม่น้ำมีข้อเสียหายมากโดยเป็นพื้นที่ต่ำอย่างเดียวกับแถบริมฝั่งทะเล เป็นที่ลุ่ม หรือป่าไม้น้ำท่วม มีต้นโกงกางและต้นไม้น้ำนานาชนิดขึ้นเต็มไปหมด ในโคชินไชนากลางนี้มีชาวจีนซึ่งมีรูปร่างลักษณะคล้ายคลึงกับญวนอาศัยอยู่มาก ซึ่งเข้ามาตั้งอยู่ตั้งแต่ในศตวรรษที่ ๑๗ มีชื่อว่า จีนคณะมิน เหือง (Minh-Houng) พวกนี้เป็นกสิกรมีจำนวน ๓๓,๐๐๐ คน เป็นการยากมากที่แยกออกได้ว่าเป็นจีนหรือญวนเพราะผสมพันธุ์และอยู่ปะปนกับญวนกันมานานแล้ว พื้นที่ระหว่างแม่น้ำบาสสัคและสองโกเชียน แถวเมืองตราวินห์และกันเถ่อ (Con Tuo) นั้น มีชนชาติเขมร

แยกอยู่ในระหว่างพวกญวนบ้าง

ข้อ ๓๐. **โคชินไชนาตวันตก** เป็นพื้นที่ในลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งในตอนนี้มีแนวทางไหลจากทิศตวันตกเฉียงเหนือไปทางตวันออกเฉียงใต้ กระแสน้ำได้นำเอาโคลนตมลงไปด้วยเป็นระยะทางไกลมากจนถึงแหลมข้าวเม่า ซึ่งอยู่ทางตวันตกแม่น้ำบาสสัคทำให้เกิดเป็นแผ่นดินงอกยื่นไปในระหว่างทะเลจีนกับอ่าวไทย มีขอบเขตต์ไปจนถึงอ่าวรักยา แหลมนี้มีรูปปากดังนกแก้ว ตอนต่ำที่สุดคือเกาะปูโลโอบี (Poulo Obi) ซึ่งอยู่ติดกับแผ่นดินใหญ่รูปคล้ายเมล็ดข้าว เส้นแสดงความลึกของทะเลชั้น ๑๐—๒๐—๓๐ อยู่แถวตอนปากน้ำที่เป็นโคลนเลนออกไปตามลำดับ มีคลองเล็ก ๆ มีเป็นจำนวนมากได้ขุดซอยออกเป็นตาข่ายในพื้นที่ระหว่างแม่น้ำที่ขนานกันไปจนถึงบริเวณที่เป็นเกาะทางใต้

ตามฝั่งทะเลทุกแห่ง (ตลอดไปจนถึงเขตต์ในอ่าวไทยด้วย) จะมีต้นโกงกางขึ้นอยู่ตามริมตลิ่งเต็มไปหมด พื้นที่ภายในแถบตวันตกเฉียงเหนือของ ม. บักเลียว (Baclieu) กับแหลมข้าวเม่า เป็นที่ต่ำ เต็มไปด้วยบึงและหนองน้ำ ที่พื้นส่วนใหญ่ของแหลมนี้เมื่อระดับน้ำทะเลขึ้นสูง น้ำจะท่วมพื้นที่ตอนนี้ทำให้พื้นที่ดินที่ตกตะกอนนี้ไม่มีมั่นคงขึ้นได้ การหมุนเวียนดังกล่าวทำให้เกิดตะไคร่จับหนาเป็นชั้น ๆ ในพื้นที่ตอนนี้ และเกิดเป็นชั้นเลนเหลวหนาตั้งหลายเมตร การขุดลอกเพื่อตัดเป็นคลองเป็นงานที่ยากมาก เพราะเมื่อขุดโคลนตมนี้ขึ้นก็จะทำให้ดินแข็งตอนอื่น ๆ พลอยถล่มพังลงไปด้วย การแก้ไขโดยทำเขื่อนกั้นอย่างเนเธอรแลนด์ เพื่อจะได้มีคลองและที่นามากขึ้นเป็นการฟื้นฟูทางเศรษฐกิจ ก็ไม่สามารถทำได้ เพราะดินฟ้าอากาศเปลี่ยนแปลงบ่อย ๆ พอน้ำลดก็กลายเป็นทะเลตม พอน้ำทะเลขึ้นก็ท่วมเป็นทะเลไปหมด สลับกันเรื่อย ๆ ไป

ทางเหนือของอ่าว รัก—ยา พื้นที่ชายฝั่งไม่ค่อยสูงนัก มีระดับต่ำและเป็นหาดทราย ต้องขุดลอกออกเป็นส่วน ๆ และหมายแนวของทางน้ำ ที่แหลม

โต๊ะ มีระดับสูง ๒๒๐ ม. ยื่นออกมาจากยอดเขาคาร์ดานอมส์ และทิวเขาช้าง เป็นแนวพุ่งตรงไปยังแนวของหมู่เกาะต่าง ๆ

เหนือขึ้นไปทางชายแดนเขมร คือพื้นที่ราบต่ำฮาเตียน (Ha tien) มีเขาหินที่ผุพัง กลายเป็นเกาะร้างเก่าแก่อยู่ตามชายฝั่งทะเล (คือเกาะฮอนซอก ฮอนเบอ ฮอนดัด) บริเวณดังกล่าวนี้จะเห็นได้จากทางแหลมโต๊ะว่า เป็นแนวของการเคลื่อนไหวของชั้นธรณี โดยมีเขาหินโผล่เหนือน้ำทะเลตั้ง ๕๐ เมตร ต่อไปทางชายแดนทางอ่าวไทยฝั่งทะเลแถวปากแม่น้ำไม่ค่อยลึกนัก เส้นชั้นความลึกของทะเลชั้น ๑๐ ม. ผ่านเข้าไปใกล้แนวหมู่เกาะที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ ตามริมฝั่งทะเลและเส้นชั้นความลึก ๒๐—๓๐ อยู่ในชั้นต่ำถัดลงมาในแถวหมู่เกาะใหญ่ ภู ก๊อก (Phu Quôc) และหมู่เกาะปูโล—ดามา (Poulo Dama)

สถานการณ์หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒

ข้อ ๓๑. หลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ บรรดาประเทศต่าง ๆ ในเอเซียที่เป็นประเทศราช ได้ดิ้นรนเพื่อหลุดพ้นจากแอกของมหาประเทศตวันตกได้หลายประเทศ บรรดาชาวญวน เขมร และลาว ก็มีความรู้สึกและสมัครใจจะปกครองตนเองมากกว่าที่เป็นเมืองขึ้นของฝรั่งเศสเช่นเดียวกัน

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ ๒ ญี่ปุ่นได้เข้ายึดครองอินโดจีนแล้วใช้เป็นฐานทัพขยายอิทธิพลต่อไปในไทยและพม่า เริ่มเข้ายึดเมื่อ ๒๘ ก.ค. ๘๔ และญี่ปุ่นได้ยึดครองอยู่เป็นเวลา ๔ ปี

ตลอดเวลาที่ญี่ปุ่นยึดครองนี้ ชาวญวน (คณะเวียตมินห์ ในอำนวยการของโฮชิมินห์) ได้ทำการต่อต้านรบกวน แอบลอบเข้าก่อวินาสกรรมแก่ญี่ปุ่นเรื่อยมา วิธีการของคณะโฮชิมินห์นี้เป็นที่นิยมชมชอบของบรรดาชาวญวนมากขึ้นทุกที ๆ และคณะกู้อิสรภาพของชาวเวียตวินห์นี้ก็มีพรรคพวกมากขึ้น

ครั้นญี่ปุ่นพ่ายแพ้ (พ.ศ. ๒๔๘๘) โฮชิมินห์กับคณะก็ฉวยโอกาสเข้ายึดครองไซ่ง่อน (นครหลวงโคชินไชนา) และฮานอย (เมืองหลวงในตังเกี๋ย) และประกาศตั้งเป็นรัฐบาลขึ้น ฮานอยเป็นแหล่งบริหารกิจการ ตอนนี้ชาวอินโดจีนทุกคน ส่วนมากคือชาวญวน มีความปรารถนาที่จะได้ปกครองตนเองเป็นอิสระกันเสียที (อนึ่ง พรรคคองเกรสของอินเดียก็สนับสนุนโดยเสนอญัตติต่อสภาฯ ในเรื่องปกครองตนเอง ข้อความที่เสนอนั้น ไม่เพียงแต่ต้องการเป็นเอกราชเฉพาะอินเดียเท่านั้น แต่สำหรับ พม่า มลายู อินโดเนเซีย และอินโดจีนด้วย)

พ.ศ. ๒๔๘๙ ฝรั่งเศสได้ยินยอมให้เขมร ลาว มีสิทธิการปกครองตนเองได้ในขั้นเครือสหพันธ์ของฝรั่งเศส (Union) และใน มี.ค. ๘๙ ฝรั่งเศสก็รับรอง "สาธารณรัฐเวียตนาม" เป็นรัฐเอกราชในเครือสหพันธ์ของฝรั่งเศส และรับรองว่า โฮชิมินห์เป็นประธานาธิบดีด้วย

ต่อมา ฝรั่งเศสตระหนักแน่ว่า โฮชิมินห์นั้น ไม่เพียงแต่จะคิดขจัดฝรั่งเศสให้พ้นไปจากอินโดจีนเท่านั้น โฮชิมินห์ยังมีแผนการสถาปนารัฐเวียตนามเป็นรัฐคอมมิวนิสต์อีกด้วยจึงเริ่มเกิดขัดแย้งผิดใจกันขึ้น ครั้นใน ธ.ค. ๘๙ โฮชิมินห์ได้ยกกำลังเข้าโจมตีค่ายทหารฝรั่งเศสในแคว้นอันนัมและตังเกี๋ย แล้วก่อการจลาจลขึ้นทั่วไป ได้ทำการวินาสกรรมติดต่อเรื่อย ๆ มา ตามประกาศของโฮชิมินห์ว่าต้องการประชาธิปไตย แต่ในทางพฤตินัยแล้วปรากฏว่าได้ดำเนินการอย่างทารุณโหดร้ายต่อทหารฝรั่งเศสในทุก ๆ ครั้งที่เข้าทำการโจมตีและโฮชิมินห์ ก็ได้รับกำลังอาวุธยุทโธปกรณ์จากจีนแดงและคอมมิวนิสต์ด้วย

ระหว่างการต่อสู้และปราบปรามกันนี้ ฝรั่งเศสได้ประณามว่า โฮชิมินห์เป็นคอมมิวนิสต์ และถอนคำรับรองเสียแล้วประกาศตั้งเบาได๋อดีตจักรพรรดิ์อันนัมที่ ๑๓ ขึ้นเป็นประมุขของรัฐบาลเวียตนามต่อไป (พ.ศ. ๒๔๙๑) โดยอ้างว่าเบาได๋เป็นผู้ควรมีสิทธิ เพราะตอนที่ญี่ปุ่นยึดครอง เบาได๋ก็คงครอง

ตำแหน่งจักรพรรดิ์อยู่ตลอดกาล มาสละสมบัติเมื่อสงครามสงบแล้วเพราะถูกบังคับ ครั้นแล้วก็ดำเนินการปราบปรามโฮชิมินห์ต่อไปในฐานะผู้ขบถ

เงื่อนไขที่ฝรั่งเศสให้แก่เบาได๋เมื่อ ๓ ก.ย. ๙๒ และรัฐบาลฝรั่งเศสเห็นชอบอนุมัติอีกเมื่อ ก.พ. ๙๓ สรุปได้ดังนี้"ให้รัฐบาลเบาได๋มีอำนาจปกครองได้โดยสิทธิขาด ยกเว้นแต่ในกิจการทหารกับการต่างประเทศ และจะให้เป็นเอกราชในเครือสหพันธ์ของฝรั่งเศสต่อไป เมื่อปราบปรามคอมมิวนิสต์ได้เรียบร้อยแล้ว" กับ :—

— ยอมให้รัฐบาลเบาได๋มีตำรวจ มีศาล (ชำระคดีฉะเพาะชาวเมืองเท่านั้น) และจัดการศึกษาได้

— เมื่อเกิดคดีระหว่างชาวญวนกับชนชาติฝรั่งเศส ต้องจัดตั้งศาลผสม (โดยมีชาวฝรั่งเศสและญวนเป็นตุลาการ)

— เบาได๋ต้องยอมให้ฝรั่งเศสมีกำลังทหารในญวน ๑๔๐,๐๐๐ คน เพื่อปราบโฮชิมินห์

— อิสรภาพที่รัฐบาลเวียตนามจะได้รับนั้น คือ จะได้เป็นประเทศในกลุ่มเครือสหพันธ์ของฝรั่งเศส (ทำนองเดียวกับประเทศในจักรภพอังกฤษ)

ขณะที่ทำการต่อสู้ปราบปรามของฝรั่งเศสและโฮชิมินห์กำลังดำเนินการอยู่นี้ โซเวียตรัสเซียก็เข้ารับรองรัฐบาลโฮชิมินห์ ดังนั้นรัฐบาลของโฮชิมินห์ก็มีสภาพไม่แตกต่างกับโปแลนด์ รูมันเนีย เกาหลีเหนือ ฮังการี ฯลฯ และโฮชิมินห์ก็ประกาศรับรองรัฐบาลของเมาเซตุง เมื่อ ๑๖ ม.ค. ๙๓

ทางฝ่ายรัฐบาลเบาได๋ (พร้อมด้วยลาวและเขมร) นั้น อังกฤษ สปอ. ได้ประกาศรับรอง (แต่ ๗ ก.พ. ๙๓) แล้วประเทศประชาธิปไตยอื่นก็รับรองต่อไป

เมื่ออินโดจีนเกิดมีรัฐบาล ๒ ฝ่ายเช่นนี้ แน่นอนเหลือเกินที่ย่อมจะเกิดกลียุคขึ้นอย่างไม่ต้องสงสัย โฮชิมินห์ได้ใช้วิธีรบแบบกองโจร เข้าก่อกวนความสงบ เข้ากระทำวินาศกรรม ภายในระยะ ๓ ปีเท่านั้น ได้ทำลายชีวิตและ

ทรัพย์สมบัติของฝรั่งเศสลงอย่างมากมาย จนฝรั่งเศสต้องขอร้อง สปอ. ช่วยเหลือ (๘ พ.ค. ๙๓)

สปอ. ผู้มุ่งหวังมิให้คอมมิวนิสต์ ลัทธิมหาประลัยลุกลามออกมาได้ รัฐสภาจึงอนุมัติให้ส่งเครื่องอาวุธยุทโธปกรณ์เข้าช่วยฝรั่งเศสได้ (เป็นมูลค่า ๗๕,๐๐๐,๐๐๐ ดอลล่า) เพื่อดำเนินการต่อไป

ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ **ชวนพิมพ์** โทร. 2810541, 2813180 2813181, 2822114
469 ถนนพระสุเมรุ แขวงบวรนิเวศน์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200
นายชวน ศรสงคราม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. 2534